

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 5.

ÅREN

1876—1880.

KOPPARBERGS LÄN.

Då länsstyrelsen härmed till Eders Kungl. Maj:t öfverlemnar sin underdåniga berättelse för sistförflutna femårsperiod, omfattande åren 1876—1880, tillåter sig länsstyrelsen inleda densamma med en underdånig erinran derom, att styrelsen öfver detta län först under femårsperiodens sista år i nåder blef undertecknad landshöfding anförtrodd, samt att jag, efter mig nädigst beviljad tjänstledighet, först i medlet af juni månad samma år inträdde i utöfning af embetet, hvadan den korta tid, som sedan dess förflutit, icke medgifvit möjligheten att ännu göra mig fullt hemmastadd inom åtskilliga områden för min embetsverksamhet, hvaribland särskildt de för detta län egendomliga,

särdeles invecklade kamerala förhållanden jemte storskiftesväsendet. Denna omständighet, på samma gång den förklarar de luckor, som här och hvar i berättelsen förekomma, äfvensom skälet, hvarför denna i vissa delar endast framter ett samladt, men på vidare bearbetning blottadt material af statistiska data och fakta, ålägger mig tillika förbindelsen att i öfriga delar endast med varsamhet bedöma sådana den ifrågavarande perioden tillhörande företeelser af social, ekonomisk och moralisk betydelse, hvilka här bort upptagas. Efter dessa allmänna anmärkningar anhåller länsstyrelsen nu få öfvergå till berättelsen, dervid i föreskrifven ordning börjande med en redogörelse för

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Under den tidrymd, denna berättelse omfattar, har någon förändring af *länets gränser* icke egt rum. Den provisionela afsöndring från Orsa socken till Los socken i Gefleborgs län, som omnämnes i de båda närmast föregående femårsberättel-

serna, har numera blifvit fullbordad, sedan storskiftesförrättningen i Orsa socken vid sammanträde den 12 innevarande månad blifvit afslutad. För länets *ytinnehåll* lemnas redogörelse uti den i senaste femårsberättelsen intagna, af Generalstabens topo-

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-31.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Invånare.....	2.
3. Näringar.....	8.
Tab. Litt. A. Öfversigt af gängse smittosamma eller farsotartade sjukdomar bland husdjuren inom Kopparbergs län åren 1876-1880.....	11.
Tab. Litt. B. Lima sockens skogsmedelsfond.....	16.
Tab. Litt. C. Uppgift öfver af Transtrands socken från skogsmedelsfonden erhållna och använda medel åren 1876-1880.....	16.
Tab. Litt. D. Skogbärande mark i öfre delen af Dalarne.....	17.
Tab. Litt. E. Malmbrytningen.....	21.
Tab. Litt. F. Jern-, gjutgods, stål- och manufaktur tillverkningen.....	21.
Tab. Litt. G. Tillverkningen af så kallade ädlare metaller och tekniska produkter.....	21.
Tab. Litt. H. Antal arbetare, använda vid bergverks- och bruksrörelsen.....	21.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	25.
Tab. Litt. I. Skjutsentreprenadbelopp.....	28.
5. Kameralförhållanden.....	34.
Tab. Litt. K. Uppgift å fastigheter inom Kopparbergs län, som vid 1880 års slut innehades af utländska aktiebolag eller utlänningar, samt fastigheternas taxeringsvärde.....	34-35.
Tab. Litt. L. Uppgift å fastigheter inom Kopparbergs län, som vid 1880 års slut innehades af inländska aktiebolag, samt fastigheternas dåvarande taxeringsvärde.....	35-39.
Tab. Litt. M. Sammandrag af de under femårsperioden 1876-1880 utförda arbeten vid storskiftes- och afvittringsverket i Kopparbergs län.....	40.
6. Politi.....	42.
Tab. Litt. N. Uppgift å Kopparbergs läns landstings inkomster och utgifter under åren 1876-1880, upprättad i enlighet med landstingsräkenskapen för nämnda år.....	42.
Tab. Litt. O. Sparbankerna.....	47.
Tab. Litt. P. Hästförsäkringsbolagens verksamhet åren 1876-1880 i Kopparbergs län.....	49.
Tab. Litt. Q. Fattigvårdsväsendet i Grangärde socken.....	53.

	Sid.
Tabellbilagor	56-68.
Tab. N:o 1. Folkmängden i Kopparbergs län åren 1876-1880.....	56.
Tab. N:o 2. Allmänna vägar och skjutsning i Kopparbergs län åren 1876-1880.....	57.
Tab. N:o 3. Hemman och jordlägenheter samt stadsjordar m. m. i Kopparbergs län år 1880.....	58.
Tab. N:o 4. Brandförsäkrings-inrättningarnes verksamhet i Kopparbergs län åren 1876-1880.....	59.
Tab. N:o 5. Fromma stiftelser, stipendiefonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jemförliga inrättningar i Kopparbergs län år 1880.....	59.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 5.

ÅREN

1876—1880.

KOPPARBERGS LÄN.

Då länsstyrelsen härmed till Eders Kungl. Maj:t öfverlemnar sin underdåniga berättelse för sistförflutna femårsperiod, omfattande åren 1876—1880, tillåter sig länsstyrelsen inleda densamma med en underdånig erinran derom, att styrelsen öfver detta län först under femårsperiodens sista år i nåder blef undertecknad landshöfding anförtrodd, samt att jag, efter mig nädigst beviljad tjänstledighet, först i medlet af juni månad samma år inträdde i utöfning af embetet, hvadan den korta tid, som sedan dess förflutit, icke medgifvit möjligheten att ännu göra mig fullt hemmastadd inom åtskilliga områden för min embetsverksamhet, hvaribland särskildt de för detta län egendomliga,

särdeles invecklade kamerala förhållanden jemte storskiftesväsendet. Denna omständighet, på samma gång den förklarar de luckor, som här och hvar i berättelsen förekomma, äfvensom skälet, hvarför denna i vissa delar endast framter ett samladt, men på vidare bearbetning blottadt material af statistiska data och fakta, ålägger mig tillika förbindelsen att i öfriga delar endast med varsamhet bedöma sådana den ifrågavarande perioden tillhörande företeelser af social, ekonomisk och moralisk betydelse, hvilka här bort upptagas. Efter dessa allmänna anmärkningar anhåller länsstyrelsen nu få öfvergå till berättelsen, dervid i föreskrifven ordning börjande med en redogörelse för

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Under den tidrymd, denna berättelse omfattar, har någon förändring af *länets gränser* icke egt rum. Den provisionela afsöndring från Orsa socken till Los socken i Gefleborgs län, som omnämnes i de båda närmast föregående femårsberättel-

serna, har numera blifvit fullbordad, sedan storskiftesförrättningen i Orsa socken vid sammanträde den 12 innevarande månad blifvit afslutad. För länets *ytinnehåll* lemnas redogörelse uti den i senaste femårsberättelsen intagna, af Generalstabens topo-

grafiska afdelning upprättade arealberäkning. Den af samma afdelning upprättade *karta* öfver hela länet har under periodens lopp utgifvits, hvarigenom ett länge känt behof blifvit afhjelpat.

Beträffande länets *ecklesiastiska indelning*, har den förändring inträffat, att Siljansnäs och Aspeboda socknar, hvilka af söndrats, den förra från Leksands och den senare från Torsångs pastorat, numera bilda egna pastorat, så att pastoratens antal uppgår till 46 under 8 kontraktsprosterier.

Uti Idre till Särna pastorat hörande kapellag har skol-lärarebefattningen blifvit skild från kapellpredikantstjensten.

Hvad åter den *administrativa indelningen* angår, så torde redan här böra omnämnas att, sedan under år 1879 fråga blifvit väckt om åvägabringande af likformighet emellan domsagorna och fögderierna i länet medelst omreglering af de senare, så har Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 6 maj 1881 funnit godt besluta, att *Sätters läns fögderi* skall indragas, och af dess socknar Stora Tuna socken med dertill i administratift hänseende hörande Räms och Laxsjö skrifftlag, Gustafs socken och Silfbergs socken förflyttas till Kopparbergs fögderi, Gagnefs socken till Nedan-Siljans fögderi, samt att jemväl Stora Skedvi socken skall från Kopparbergs fögderi förläggas till Näsgårds fögderi; hvarjemte Kungl. Maj:t i sammanhang härmed funnit skäligt att, med ändring i den genom nådiga brefvet den 25 januari 1878 förordnade distriktsindelning, föreskrifva, att Sätters socken skall förenas med Stora Skedvi socken till ett länsmansdistrikt, Silfbergs socken, i stället för att jemlikt nyssberörda nådiga bref sammanläggas med Stora Tuna sockens Utombrodel, fortfarande med Gustafs socken bilda ett distrikt, och Stora Tuna socken delas i två distrikt, det ena omfattande Utombrodelen med Räms och Laxsjö skrifftlag och det andra Ofvanbrodelen, såsom följd hvaraf Kopparbergs, Näsgårds och Nedan-Siljans fögderier för framtiden komma att omfatta de socknar och länsmansdistrikt, som finnas upptagna i följande tabellariska öfversigt:

Fögderier.	Socknar.	Länsmansdistrikt.
Kopparbergs fögderi	Kopparberg	} Ett distrikt.
	Aspeboda	
	Torsång	} D:o
	Vika	
	Hosjö kapell	} D:o
	Sundborn	
	Svärdsjö	} D:o
	Enviken	
	Gustaf	} D:o
	Silfberg	
Stora Tuna, Utombrodelen ..	} D:o	
Räms och Laxsjö skrifftlag		
Stora Tuna, Ofvanbrodelen	D:o	

Fögderier.	Socknar.	Länsmansdistrikt.
Nedan-Siljans fögderi	Gagnef	} Ett distrikt.
	Mockfjerds kapell	
	Bjursås	D:o
	Ål	D:o
	Leksand	} D:o
	Djura kapell	
	Siljansnäs	
	Rättvik	} D:o
	Boda	
	Ore	D:o
Näsgårds fögderi	Garpenberg	D:o
	Hedemora	D:o
	Husby	D:o
	By	D:o
	Folkärna	} D:o
	Grytnäs	
	Avesta	
	Stora Skedvi	} D:o
	Säter	

Genom den sålunda beslutade fögderiindelningen, hvilken jemlikt Kungl. Maj:ts nådiga bref den 6 sistlidne augusti trädte i tillämpning den 1 påföljande oktober, då jemväl föreningen af Sätters och Stora Skedvi socknar till ett länsmansdistrikt kommit till stånd, har, utom beträffande Vesterdalarnes domsaga, hvilken fortfarande omfattar tvenne fögderier, likformighet emellan öfriga domsagors och fögderiers områden blifvit tillvägbragt. Äfvenledes har den beslutade delningen af Tuna socken uti tvenne länsmansdistrikt under innevarande år gått i verkställighet.

Uti den *judiciela indelningen* har någon förändring icke inträffat.

För *helsovården* är länet fortfarande fördeladt i sex provincialläkaredistrikt, hvarföretom der finnas anställda fyra distriktsläkare, hvaraf tvenne tillkommit under ifrågavarande tidrymd, nemligen en inom Stora Tuna socken och en inom Lima och Transtrands socknar.

Vid Flötningen i Idre kapellag har ny *tullstation* under perioden blifvit inrättad.

Enligt Kungl. Justeringsstyrelsens kungörelse den 13 november 1879 är länet, som förut omfattade fyra *justeringsdistrikt*, numera indeladt i tvenne sådana, innefattande det ena Kopparbergs, Näsgårds, Nedan- och Ofvan-Siljans fögderier med städerna Falun och Hedemora, samt det andra Sätters läns, Vesterdalarnes och Vesterbergslags fögderier samt staden Säter.

I afseende å *länets naturbeskaffenhet* får länsstyrelsen endast återopa de beskrifningar, som härom i flera föregående femårsberättelser förekomma.

2. Invånare.

Enligt 1875 års mantalslängder utgjorde folkmängden i länet 184,210 personer, hvaraf 82,954 befriade från mantalspenningar och sålunda 101,256 betalande sådana.

Länets *folkmängd* under åren 1876—1880 inhemtas af hoföljande *tabell N:o 1*.

Vid jemförelse emellan de båda femårsperioderna före och efter 1876 års ingång befinnes:

a) att *hela* folkökningen, som under den förra utgjorde 9,482, eller 5.42 procent, under den senare uppgick till endast 5,808 personer eller 3.15 procent;

b) att *årliga* folkökningen, som då i medeltal var 1,896 personer, nu likaledes i medeltal utgjort endast 1,162 personer;

c) att antalet af dem, som *betala mantalspenningar*, hvilket då ökats med 6,746 personer, nu ökats med 4,361 personer; och

d) att de *befriades* antal, som då ökats med 2,736 personer, nu blott ökats med 1,447 personer.

Såsom samverkande orsaker till den relativt obetydliga tillökningen uti folkstocken under perioden böra i främsta rummet framhållas dels den betydliga *emigrationen* till Amerika och dels de *farsoter*, förnämligast difteri, men jemväl nerv- och skarlakansfeber, som under perioden härjat och borttryckt isynnerhet ett stort antal minderåriga personer. För att åstadkomma en någorlunda tillförlitlig utredning af det inflytande, emigrationen och difterifarsoten kunna anses hafva utöfvat på folkmängdsförhållandet, har länsstyrelsen genom allmän kungörelse anmodat presterskapet att meddela uppgifter å antalet emigrerade och i difterifarsoten afidna personer under perioden, och ehuru väl dylika uppgifter ännu icke inkommit från tre mindre socknar, så lemna likväl de öfriga uppgifterna erforderlig ledning för frågans bedömning. Det har sålunda af dessa uppgifter visat sig, att antalet emigrerade under perioden uppgått till 3,133 personer och att antalet i difteri afidna utgjort 1,961, eller sammanlagdt 5,094 personer. Om nu denna sistnämnda summa jemföres med de här ofvan angifna folkökningssummorna för de sist förflutna båda femårsperioderna, så finner man, att sammanlagda antalet af emigrerade och i difteri afidna med icke mindre än 1,400 personer öfverstiger skillnaden emellan de båda folkökningssummorna.

Hvad difterifarsoten beträffar, får länsstyrelsen tillfälle att uti en efterföljande afdelning af berättelsen närmare redogöra för densammas utsträckning, men i fråga om emigrationen torde här vara rätta stället att meddela några ytterligare upplysningar om densamma. Sålunda gifva ofvannämnda från presterskapet inkomna uppgifter vid handen, att emigrationen under femårsperioden varit i ständigt tillväxt, så att den omfattat år 1876: 75 personer, år 1877: 140 personer, år 1878: 279 personer, år 1879: 631 personer och år 1880: 1,431 personer, hvartill komma ytterligare 577 personer, för hvilka åren, då de utvandrat, icke blifvit angifna. Största antalet utvandrade tillhör Grangärde och Säfsnäs församlingar, utgörande för den förra 538 personer och för den senare 302 personer. Dernäst komma i ordningen Gagnefs församling med 211 personer, Norrbärke med 195, Rättvik med 135, Orsa med 133, Ludvika med 126 personer. I fråga om emigrationens orsaker, för så vitt dessa få bedömas af utvandrarne egna utsagor eller eljes allmänt kända förhållanden, sammanstämma uppgifterna nästan allmänligen deri, att emigrationen företrädesvis varit föranledd af hoppet om att på andra sidan hafvet vinna bättre utkomst i förening med uppmaningar och förespeglingar från personer, som redan förut utvandrat. Flere utvandrare uppgifvas hafva varit i goda ekonomiska omständigheter här hemma. Endast i ett och annat fall anföres, att tryckande skatter skulle

hafva utgjort anledningen till emigrationen. Åtskilliga från Amerika återkomna utvandrare uppgifvas hafva bittert beklagat sig öfver beslutet att lemna fäderneslandet. Så yttrar till exempel pastorn i en församling följande: »Många af de utvandrade hafva helt öppet erkänt, att de blifvit bedragna, men måste finna sig i sitt öde, emedan de sakna tillgångar att återvända, och äfven om de skulle kunna återvända, hafva de realiserat hvad de egt här och hafva således icke ens egen bostad att fly till, om de skulle återkomma.»

Såsom den vid folkmängdstabellen förekommande anmärkningen antyder, kan uppgift om antalet *beväringskyldige* m. m. för år 1877 icke lemnas, enär mönstring och vapenöfning af 1:a klassens beväringsmanskap måste till följd af då gängse farsot iuställas. I sammanhang härmed bör länsstyrelsen anmärka det äfven i detta, liksom i åtskilliga andra län, förekommande förhållandet, att en betydande del af det i beväringsåldern varande manskapet undandrager sig sin vapenpligt genom uteblifvande från mönstringarna och vapenöfningarna. Närmare upplysning härom vinnes af efterföljande tabell:

	Uteblifne från mönstring.	Uteblifne från vapenöfning.	Summa.
År 1876.....	187	52	239
» 1877.....	—	—	—
» 1878.....	261	59	320
» 1879.....	332	117	449
» 1880.....	378	165	543

Det visar sig således häraf, att antalet af från mönstring och vapenöfning uteblifne år från år ökats. Anledningen till detta förhållande måste sökas dels deri, att många utaf de i beväringsåldern varande ynglingarne utvandrat till Amerika, och dels i den omständigheten att flere beväringskyldige äro frånvarande på flottnings- och skogsutdrifningsarbete i de nordligare länen.

Hvad *byggnadssättet* beträffar, inhemtas af de från kronofogdarne inkomna rapporter, att detta i de sydligare och östligare delarne af länet synbarligen alltmer fortskrider till ett bättre, hvaremot särdeles i de mera aflägsna delarne af det öfre dallaget ännu mycket återstår att önska i detta hänseende. I synnerhet vidhåller allmogen sin gamla benägenhet att intränga boskapen i tränga, låga och osunda bostäder, till stort men för kreaturens välbefinnande, hvarom länsstyrelsen får tillfälle att i följande afdelning af berättelsen meddela närmare upplysning. I Orsa socken har i sammanhang med utflyttningarna under storskiftet den glädjande erfarenheten vunnits, att flera nya välbelägna och välbyggda gårdar uppstått.

I *Falun* har på senare tiden tillkommit flera prydliga byggnader för allmänna ändamål. Utom stadens nya folkskolehus, det nya länslasarettet och statens under byggnad varande nya seminarium för bildande af folkskolelärarinnor har i Falun blifvit uppfördt ett nytt stadshotell, för hvilket ändamål afidne direktören Clas Wallman genom testamente den 2 januari 1867 anslog 50,000 kronor att 10 år efter hans död till staden utgå, under vilkor att medlen skulle användas till uppförande af ett stadshotell å bestämd plats på stadshustomten. Hotellet, som öppnades den 1 oktober

1879 och innehåller jemte bostad för värdshusvärden två matsalar, schweizerilokal, gästrum, festvåning och 19 rum för resande, kostar med fullständig möblering 150,000 kronor; och är med anledning häraf staden genom kungl. brefvet den 20 september 1878 berättigad att upptaga ett 40 års amorteringslån å 116,000 kronor, hvaraf likväl 16,000 kronor beräknats att jemväl betäcka en del af köpeskillingen för lägenheten Kullen, hvarom vidare förekommer i nästföljande afdelning.

I öfrigt upplyser magistraten i Falun, att den i förra femårsberättelsen omförmälda bostadsbristen visserligen genom åtskilliga nybyggnader minskats, men att en del af arbetarebefolkningen fortfarande bor »trångt och uselt.»

I fråga om befolkningens *klädedrägt* och *lefnadssätt* åberopas hvad härom förekommer i föregående berättelser, enär någon nämnvärd förändring i dessa förhållanden icke under den senaste femårsperioden kan sägas hafva inträffat. Endast beträffande *missbruket af spritdrycker* synes någon riktning till det bättre, särdeles i de sydligare och östligare delarne af länet, hafva inträdd, väl mindre såsom en följd af ökad upplysning och moralitet, än påverkad af den försakelse i njutningsmedlens begagnande, som de med de tryckta konjunkturerna nedsatta arbetsförtjensterna nödtvunget framkallat. Det är naturligt, att förhållandet i detta hänseende måste vara mycket olika på olika orter. Här såsom annorstädes i riket visar det sig, att i orter, hvarest jordbruket utgör den hufvudsakliga näringen, något allmännare missbruk af spritdrycker hos den bofasta befolkningen icke förekommer, hvaremot klagan öfver sådant missbruk oftare förspörjes i de trakter, der bergshandtering och skogsafverkning bedrivs med löst arbetsfolk. Största missnöjet har framkallats af bränvinsförsäljningen vid några gästgifvaregårdar, hvilka af ålder egt utskänkningsrätt. Vid andra gästgifvaregårdar åter, hvarest sådan utskänkningsrätt äfven funnits, hafva till allmän belåtenhet gästgifvarne, med eller utan någon ersättning från kommunernas sida, frivilligt afstått från utskänkningsrättens begagnande i vidsträcktare omfång än till egentliga resande.

Den *landthandlarne medgifna rätt att till afhemtning tillhandahålla maltdrycker* har på många ställen föranlett missbruk och uppkallat kommunalmyndigheternas bemödanden att hämma detsamma genom förbud emot försäljning, ehuru efter hvad länsstyrelsen förspört i allmänhet med föga framgång. Uti sitt nyligen till Eders Kungl. Maj:t afgifna utlåtande angående vederbörande komiterades underdåniga betänkande och förslag till förordning om beskattning af maltdrycker har länsstyrelsen uttalat den öfvertygelsen, som länsstyrelsen fortfarande vidhåller, att det öfverklagade missbruket af maltdrycker icke kan stäffas med mindre, än att landthandlarne förbjudas att tillhandahålla maltdrycker, och att beskaffenheten af den till salu utbjudna varan underkastas skärpt kontroll.

Beträffande *sedlighetstillståndet* i öfrigt torde detsamma knapast hafva undergått någon förändring under förevarande period. Något allmänt omdöme härom lärer i allt fall icke kunna bildas utan en föregående noggrann undersökning af flera hithörande förhållanden, hvartill dock länsstyrelsen saknar nödiga materialier. Endast för så vidt brottens antal må anses utgöra en yttre måttstock för sedlighetstillståndet i allmänhet, torde för bedömandet häraf någon ledning kunna hemtas af följande

Bruket af spritdrycker. Fångantalet. Sockenbibliotek.

uppgift å antalet i *Falu länsfängelset* under sistförflutna femårsperiod *förvarade fångar*:

	Inkomne fångar.	Deraf dömd till		
		straffarbete.	fängelse, med eller utan vatten- och brödstraff.	all mänt arbete.
År 1876	360	54	195	9
» 1877	297	45	140	20
» 1878	379	69	169	9
» 1879	410	56	194	3
» 1880	416	71	192	8

En jemförelse emellan förestående tabell och motsvarande tabell i förra femårsberättelsen utvisar, att fångantalet under de båda perioderna icke undergått någon anmärkningsvärd förändring. I sammanhang härmed bör anmärkas, att antalet inkomne fångar något öfverstiger antalet af *inom länet* häktade personer, enär härvarande länsfängelse icke sällan emottager andra län tillhörande fångar, hvilka här aftjena sina straff.

Hågen för läsning synes hafva tilltagit hos befolkningen, och denna hugnesamma erfarenhet bestyrkes jemväl af de upplysningar rörande sockenbibliotekens antal, omfång och begagnande, som länsstyrelsen i enlighet med inkomna uppgifter sammanfattat i följande tabell:

Sockenbiblioteken i Kopparbergs län år 1880.

Socken.	B i b l i o t e k e n s			
	antal.	storlek.	underhållssätt.	begagnande.
Svärdsjö	1	1,000 band.	Af kommunen.	Särdeles fitigt, isynnerhet af ungdomen.
Enviken	1	336 band.	Af kommunen.	d:o.
Sundborn	1	379 band.	Af kommunen med 20 kronor årligen samt genom utlåningsafgifterna, uppgående till 3 à 4 kr. årligen.	Temligen fitigt.
Vika	1	600 nummer.	Genom hundskatten, 1880 uppgående till 70 kr., samt genom inträdesafgift af 50 öre person per år.	Ganska fitigt.
Torsång	1	Omkring 300 nummer.	Genom inträdesafgift af 50 öre för hvarje läntagare per år. ¹⁾	Temligen allmänt.
Aspeboda	1	390 band.	Genom en del af hundskatten samt med frivilliga bidrag äfvensom utlåningsafgifterna m. m.	I medeltal utlånas 216 band om året.
Kopparberg	1	650 särskilda verk.	Af kommunalmedel.	Af i medeltal 20 läntagare årligen.

¹⁾ Kommunalnämnden anskaffar böcker, hvilket senast skedde år 1879.

Socken.	Bibliotekens			
	antal.	storlek.	underhållsätt.	begagnande.
Stora Tuna ...	1	238 band.	Af kommunen.	Af i medeltal 30 lån-tagare årligen.
Gustaf	1	500 nummer.	Af kommunen.	Flitigt.
Silfberg	1	260 nummer.	Af kommunen.	Flitigt.
Mora	1	Består hufvudsakligen af »Läsning för folket» men äfven af andra böcker, deribland Fryxells berättelser ur svenska historien.	Böckerna dels kostnadsfritt erhållna, dels inköpta af församlingen.	Begagnas flitigt.
Våmhus	1	Öfver 100 band.	Böckerna dels gratis erhållna, dels inköpta af frivilliga bidrag.	Begagnas i ringa mån, mest af skolbarnen.
Orsa	1	Består af circa 100 band, deraf åtskilliga ärgg. af »Läsning för folket», »Land och Folk», »Ur folkens häfder», Starbäcks berättelser m. m.	Underhålles af kommunen, som der till anslagit hundskatten, samt genom frivilliga gåfvor.	Någorlunda flitigt.
Sofia Magdalena	1	Består af 124 nummer och minst 200 band, naturhistoria, agriskulturvetenskapliga och andra allmänt nyttiga ämnen.	Kyrkovårdarne värda biblioteket, som gratis erhållits.	Någorlunda flitigt.
Venjan	1	Omfattar alla ärgg. af »Läsning för folket» i 2 ex. samt 158 exemplar andra böcker af olika innehåll.	Omhänderhafves af kyrkoherden i församlingen.	Begagnas flitigt under de tider, då allmogeu är hemma.
Elfdalen	1	322 band.	Bildadt genom frivilliga gåfvor och anslag af hundskatten samt underhålles genom ett årligt anslag af samma medel.	Begagnas temligen flitigt.
Särna	1	Egentligt sockenbibliotek finnes icke, dock finnes en af Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande till kommunen skänkt boksamling, bestående af 45 ärgångar »Läsning för folket», 12 d:o »Land och folk» och 12 d:o »Ur folkens häfder» jemte några andra skrifter.	Gratis erhållna.	Temligen flitigt.
Grangärde	1	206 band i religiösa, historiska och hvarjehanda allmännyttiga ämnen.	Af kommunen.	Begagnas föga flitigt.

Socken.	Bibliotekens			
	antal.	storlek.	underhållsätt.	begagnande.
Norrbärke	1	750 band religiösa skrifter, naturkunighet, skönlitteratur, historiska arbeten.	Af kommunen.	Begagnas temligen flitigt.
Malingsbo	1	52 band, bestående till största delen af skrifter i landbruk, ladugårds-skötsel, fiskodling; alla från äldre tid tillbaka.	Af kommunen.	Lästusen ringa.
Söderbärke	1	Biblioteket är grundadt år 1856 af fabrikören Johan Johansson i Stockholm och förädradt till födelsebygden. Innehåller numera 1,112 nummer i religiösa, historiska, naturhistoriska och landthushållningsämnen m. m.	Af kommunen.	Under de sex första åren begagnades biblioteket flitigt, men läntagarnes antal har sedan dess betydligt minskats.
Ludvika	1	507 band och 74 skrifter i olika ämnen, såsom religion, historia statskunskap, geografi, naturkunighet, landbruk m. m.	Af kommunen medelst årligt anslag af 100 kronor.	Lästusen har tilltagit, sedan nyare värdefulla böcker anskaffats och afgiften för boklån blifvit nedsatt till endast 50 öre årligen, som tillkomma värdaren.
Leksand	1	1,164 nummer med »Läsning för folket.»	Af kommunen, frivilliga gåfvor samt böter för lån ur boksamlingen utöfver derfor bestämtd tid.	Läntagarnes antal vexlar emellan »1 å 2 till 3 tiotal pr söndag.»
Djura kapell ..	1	201 band.	Underhålles genom frivilliga gåfvor.	Begagnas någorlunda flitigt.
Siljansnäs	1	168 band.	Medelst smärre afgifter vid barn-dop och kyrktagningar äfvensom genom böter för försummelser allt i rätt tid återställa lånta böcker.	Temligen flitigt, isynnerhet de religiösa skrifterna.
Ål	1	1,376 band.	Af frivilliga gåfvor.	Flitigt, isynnerhet af yngre personer.
Bjursås	1	376 nummer.	Af kommunen, genom hundskatten.	Flitigt af en del personer, då under 1880 ej mindre än 280 böcker utlånades.
Rättvik	1	1,156 nummer, hvaraf likväl många äro utslitna o. obrukbara samt flera af förädradt innehåll.	—	Mycket sällan och vanligtvis endast af skolbar.
Boda	1	465 band.	Af kommunen dels genom uttaxering och dels genom frivilliga bidrag.	Flitigt, då utlåningen uppgår till 8 å 900 nummer årligen.

Socken.	Bibliotekens			
	antal.	storlek.	underhållsätt.	begagnande.
Gagnef.....	1	466 exemplar.	Af kommunen medelst hunds-katten.	162 nummer utlånades under år 1880.
Mockfjerd ¹⁾	1	-----	-----	-----
Floda.....	1	48 nummer bestående af »Läsning för folket» samt några laudtbrukskrifter.	-----	Ringa.
Näs.....	1	296 nummer.	Af kommunen, samt genom afgifter fr. de lånande.	Ringa.
Säfsnäs.....	1	425 nummer.	D.o.	Någorlunda flitigt.
Jerna.....	1	115 nummer.	Af kommunen.	Mindre flitigt.
Äppelbo.....	1	Obetydligt antal böcker.	D.o.	Ringa.
Tyngsjö kapellförsamling.....	1	30 nummer, gåfva från Malung.	-----	Ringa.
Malung.....	1	770 nummer.	Af kommunen.	Flitigt.
Lina.....	1	116 nummer.	Af skolkassan.	Sparsamt.
Traustrand....	1	400 nummer.	Af kommunen.	Flitigt.
Hedemorasocken gemensamt med Hedemora stad.....	1	512 arbeten.	Af stads- och landtkommunen.	Anlåtats af 100 à 130 låntagare.
Husby.....	1	-----	Tillkommet genom bidrag af enskilde. Något underhållet lemnadt år 1880.	Vanvårdats under de senare åren.
Garpenberg...	1	360 nummer.	Af kommunen. Årsafgiften för söndagligt boklån är 50 öre.	Under de senare 5 åren begagnats af endast 23 personer i medeltal per år.
By.....	1	408 stycken större och mindre band.	Af kommunen.	Temligen flitigt, förnämligast af skolungdomen.
Folkärna.....	1	454 band.	Af kommunen.	Flitigt.
Avesta.....	1	260 arbeten.	Af kommunen.	Flitigt.
St. Skedvi....	1	500 band, som årligen tillökas.	Af kommunen.	Flitigt, isynnerhet af skolungdomen.
Säter.....	1	426 nummer.	Medelst årlig afgift af 25 öre för hvarje låntagare.	Låntagarnes antal ringa.

Det år 1868, efter dertill medgifvet nådigt tillstånd, i Vämhus socken bildade särskilda baptistiska religionssamfundet eger fortfarande bestånd med ungefär samma antal medlemmar som förut. Frågan om och i hvad mån de kyrkligt separatistiska rörelserna i öfrigt under förevarande period antagit större eller

¹⁾ En del af boksamlingen i Gagnefs sockenbibliotek är öfverlemnadt till utlåning inom Mockfjerd.

mindre utsträckning kan länsstyrelsen, i saknad af därför erforderliga detaljuppgifter, icke med full säkerhet besvara, dock synes af de upplysningar, som i detta hänseende kommit länsstyrelsen tillhanda, framgå, att söndringen i kyrkligt hänseende snarare till- än aftagit och numera sträcker sig till länets samtliga församlingar. Ett yttre bevis härpå vill länsstyrelsen finna uti de talrika så kallade *bönehus*, hvilka oftast i närheten af kyrkorna och ej sällan flera i samma socken uppstått i skilda delar af länet, till närmare upplysning hvarom länsstyrelsen hänvisar till nedanstående öfversigt, upptagande alla de socknar, uti hvilka, såvidt till länsstyrelsens kännedom kommit, dylika bönehus blifvit uppförda.

Bönehus i Kopparbergs län år 1880.

Socknar.	Antal bönehus.	A n m ä r k n i n g a r.
Kopparberg...	1	Beläget vid Korsnäs, 1/2 mil från kyrkan.
Vika.....	2	1 beläget vid Sandviken, 1 mil från kyrkan.
Svärdsjö.....	3	2 belägna omkring 3/4 mil från kyrkan; det ena benämndt baptisthuset. Ett beläget i Lumsheden.
Stora Tuna...	4	Det närmaste beläget 1/3 mil från kyrkan.
Gustaf.....	1	I kyrkans närhet.
Folkärna.....	2	Det ena 1/2 kilometer och det andra omkring 9 kilometer från kyrkan.
By.....	1	Vid Tyskbo by.
Garpenberg...	1	Beläget emellan prestgården och kyrkan, dock på något afstånd från begge; ännu ej fullt färdigt.
Bjursås.....	1	I närheten af kyrkan.
Ål.....	1	
Leksand.....	2	Ett i närheten af kyrkan, det andra i Djura kapellförsamling.
Rättvik.....	3	Belägna det ena 1 mil och det andra 1/2 mil från kyrkan. Det tredje, ett stort baptistkapell, ännu ej fullt färdigt.
Boda.....	1	I Ofvanmyra, ej långt från kyrkan.
Gagnef.....	4	Hvaribland ett baptistkapell.
Mockfjerd...	1	
Ore.....	1	
Orsa.....	2	Ej långt från kyrkan.
Elfdalen.....	1	
Vämhus.....	1	
Mora.....	2	I i Nusunäs och I i Bonäs.
Jerna.....	1	0 2 mil från kyrkan.
Malung.....	2	Det ena vid Nordanåker vid kyrkan, det andra vid Nyckelbyn 0 2 mil från kyrkan.
Äppelbo.....	1	0 2 mil från kyrkan.
Floda.....	2	Det ena 0 1 mil från kyrkan och det andra 1 mil från kyrkan.
Näs.....	1	0 1 mil från kyrkan.
Grangärde...	1	Beläget i Holm, omkring 1,000 fot från kyrkan.
Norrbärke...	2	Begge belägna i By, omkring 5 à 600 fot från kyrkan.
Söderbärke...	2	Det ena i Nor omkring 0 2 mil från kyrkan, och det andra för baptister i Korsheden 0 5 mil från kyrkan.
Ludvika.....	1	Under byggnad i Marnäs, omkring 5 à 600 fot från kyrkan.
Sundborn.....	1	
Falun.....	2	Ett för baptister.
Hedemora....	1	Invid kyrkan.

I Grytnäs lära separatisterna samlas i enskild lokal, likaså i Avesta.

Gifvet är dock, att de ifrågavarande rörelsernas både omfång och styrka äro mycket olika inom olika församlingar, beroende i länsstyrelsens tanke hufvudsakligen på den ställning, som församlingarnas eget presterskap intager till dessa rörelser. Om presterskapets inverkan på den sekteriska propagandan och dennas återverkan på presterskapet har en äldre med församlingstvården väl förtrogen kyrkoherde, ifrån hvilken undertecknad landshöfding begärt och erhållit åtskilliga upplysningar om det kyrkliga tillståndet i länet, uttalat sig i följande tänkvärda ord:

»Till de separatistiska rörelserna hafva församlingarnas prester intagit olika ställning. Det skulle aldrig, klaga många bland allmänheten, blifva så mycken förvirring, om presterna voro ens; men just deraf, att prester göra gemensam sak med kolportörer m. m., taga sig många anledning att vara med och förakta de prester och deras varningar, hvilka ej äro med. Medan en del prester torde hafva intagit en blott afbidande ställning, utan att på ett bestämdare sätt uttala sig, hvarken för eller mot dessa rörelser, hafva andra lemnat dem sitt understöd genom att gå hand i hand med kolportörerna, såsom deras medbröder i embetet, ja ock, såsom hade de varit biskopar öfver församlingarna, utsändt sådana predikare i andra församlingar än dem betrodda, och äfven sjelfva, utan afseende på för dessa församlingar tillsatta lärare, uppträdt vid möten och i de uppförda bönehusen. Beveklsegrunderna för dessa förfaranden torde hafva varit: den andliga lifaktighet, som de ansett dessa rörelser medföra, och det hjertliga mottagandet och pris, som de dermed fått erfarat — ty det presterliga biträdet gifver inför många en större ära och glans åt företagen, och lägges dertill synnerligen an på att vinna prester eller att förmå dem att icke motsäga och belysa förfarandena — samt föreställningen att presten genom att så gå tillväga skall kunna både väcka andligt lif ibland människorna och leda rörelserna, så att de blifva till godo. Huru har det emellertid gått? Det är för dessa prester naturligtvis svårt att uppträda till att vederlägga ett system, som de sjelfva omfattat och tillämpat, enär de då skulle beslås med egna ord och handlingar, och så dragas de då antingen med och nödgas gå längre, än de från början tänkt, för att blifva partiledare, eller förvänas de öfver utvecklingen och nödgas draga sig tillbaka, då de öfvergifvas af många bland de förra vännerna och komma under deras dom. Sådan blir följden, när bekännelsen och kyrkoordningen icke aktas; ty dessa äro icke blott en norm för presten till att skydda församlingarna emot *hans* godtycke utan tillika hans skydd och försvar emot *andras* godtyckliga förfaranden.»

Men utom denna söndring inom det kyrkliga området hafva de separatistiska rörelserna här såsom annorstädes visat sig verka störande och upplösande äfven inom andra områden, såsom på folkundervisningen och på beröringen i dagliga lifvet församlingsbor och grannar emellan samt på friden inom familjerna. Exempel saknas icke derpå, att separatistiskt sinnade personer söka intränga i skolorna för att der inverka på de andligt omyndiga barnen. Särskilda skolor upprättas här och hvar och förses med sekteriska lärare. Så drages befolkningens intresse från de vanliga skolorna. Om dessa verkningar af separatismen yttrar den ofvannämnde kyrkoherden följande:

»När skola så sättes vid sida af skola, såsom flerstädes bönehus vid sidan af kyrkorna, synbarligen i afsigt att till de förra draga människorna från de senare eller, om icke i den afsigten, dock verkligen göra det, så är klart, att såväl intresset som medel för gemensamma skolor, isynnerhet på landsbygden, der människorna bo på större afstånd från hvarandra, skola efterhand icke förökas utan snarare minska. Sektanden är en hatets ande emot allt utom sekten. När den ene fördömer den andre, därför att denne ej hör till sekten, när separatisten uppeggjar till ohörsamhet och afvoghhet emot den, som man enligt Guds och mensklig ordning borde »hedra», och betecknar de strider, som deraf uppkomma, såsom bevis på andligt lif; när bodrägt öfvas för att bygga sektskapell och underhålla de kommande och farande predikanterna; när familjemödrar för att deltaga i syföreningar m. m. förledas att försumma pligterna inom sina hus — så åstadkommes sannerligen så mycket ondt, att de, som härvid berömma sig af framgångar, snarare borde blygas.» — Länsstyrelsen befarar, att den skildring af det kyrkliga tillståndet och af den religiösa söndringens verkningar på skilda områden af samhällslifvet, som här förekommer, i allt väsentligt eger sin motsvarighet i verkligheten. Med tanken härför och på all den förvirring, som de ifrågavarande rörelserna redan åstadkommit och i sin fortgång ytterligare måste framkalla, under det att hvarje försök från presterskapets sida att göra tydlig och klar lags myndighet gällande gent emot sjelfsväldet i de vidt spridda kristendomsfiendliga tidningarna, under hånfulla utfall emot statskyrkan och dess tjänare, stämpas såsom »religionsförföljelse» — kan det lätt förutses att, då den propaganda, som, om man får tro samma tidningar, för närvarande är under bildning med uppgift att genom kringresande missionärer i landsorten verka för »förnuftstro och praktisk kristendom», börjar sitt säningsarbete, den andliga jordmånen, tack vare separatismens förarbeten, skall befinnas blott allt för väl beredd för emottagandet af det nya, för den enskilde, för familjen och för hela samhället ödesdigra utsädet.

Uti föregående femårsberättelse har under den afdelning, hvarom här är fråga, vanligen förekommit en redogörelse för det *frivilliga skarpskytteväsendets tillstånd*. Så inhämtas af förra femårsberättelsen, att då funnos i länet 7 frivilliga skarpskytteföreningar. Af dessa hafva tvenne blifvit upplösta, så att numera dylika föreningar endast finnas i Falu stad, Folkare härad samt Husby, Rättviks och Vika socknar, hvarjemte Hedemora och Garpenbergs f. d. skarpskytteförening blifvit ombildad till ett skyttegille i enlighet med Kungl. kungörelsen den 20 december 1878. Till befrämjande af skarpskytteföreningarnas verksamhet har af anslaget till skjutskicklighetens befrämjande under perioden utgått:

	Till instruktörsutövning.	Till skarpskytteammunition.	Till mål- och skjutningspremier.	Summa kronor.
År 1876	759	305	305	1,369
» 1877	1,003	403	403	1,809
» 1878	911	365	365	1,641
» 1879	937	374	374	1,685
» 1880	913	365	365	1,643
	eller tillsammans 4,523	1,812	1,812	8,147

3. Näringar.

A) **Jordbruk.** Sättet för *jordens skötsel* är väsentligen olika i skilda delar af länet, beroende dels af länets stora utsträckning — öfver trettio mil i sydvest och nordost — dels af dess olika höjd öfver hafvet, varierande från 190 fot — By socken — till omkring 2,000 fot — den bebyggda trakten omkring Idre kyrka —, och dels deraf att jordmänen i den nordligare delen af länet är, om undantag göres för trakten omkring Siljan, betydligt magrare än i den södra; men skiljaktigheten i sättet att bruka jorden torde äfven i ej ringa mån kunna tillskrifvas lynnet hos befolkningen, som i den öfre delen af länet blott motsträfvigt böjer sig för andra bruk och sedvänjor än de fäderneärfda.

I länets sydliga och vestliga delar användes fullt rationellt det derstädes redan länge gängse koppelbruket — odling af säd i omvexling med fleråriga gräsvallar — och ehuru detta brukningssätt vore det mest fördelaktiga äfven för den norra delen, sprider sig användningen deraf dock blott långsamt dit, hvarest, utom i några få socknar, i stället för odladt foder mest användes det föga närande hö, som erhålles från kärrmarker och andra hårdvallsslogar, af hvilka senare största delen kunde och borde begagnas till bete. Foderväxtodlingen — »lindbruket» — derstädes är i de flesta socknarna inskränkt till nybruten mark, ehuru det icke ens der bedrifves i någon bestämd omvexling med »sädesbruk». Odaljorden, som i dessa trakter i allmänhet anses vara »för god» till foderodling, användes nästan uteslutande för odling af säd och potatis.

Ett väsentligt hinder mot införande af ett ordnadt jordbruk i den norra delen af länet är äfven allmogens benägenhet att *sönderstycka jorden*. Om t. ex. fyra arfvingar skola dela en egendom, så händer det mycket sällan, att en af dem löser till sig egendomen af de andra, och lika litet att egendomen uppdelas efter de grunder, som följas vid hemmansklyfning, utan om jorden exempelvis ligger i fyra skiften, så dela arfvingarne hvarje af dessa skiften i fyra lika delar, på det att hvar och en af dem skall bekomma jord af lika vidd och beskaffenhet, och blifver egendomen således sönderdelad i sexton skiften. Men förlorar jordbruket härpå, så vinner dock måhända det allmänna i öfrigt, derigenom att en ofantligt mycket större del af befolkningen, än hvad eljest skulle vara fallet, besitter egen torfva.

Af sädeslag *odlas* inom länet råg, korn och hafre samt blandsäd af de båda sistnämnda; inom några socknar i öfre Dalarne ärter — gräarter — samt på ett och annat ställe i de sydliga socknarna hvete. Andra rotfrukter än potatis odlas dess värre endast undantagsvis.

För höjande af jordens växtkraft egnas i allmänhet stor omsorg åt *kreatursspillningens* tillvaratagande och behandling. Undantag härifrån göra dock de flesta af de nordligare belägna socknarna, hvarest ännu åtskilligt derutinnan återstår att önska.

Sedan länet medelst jernvägar kommit i direkt förbindelse med huvudstaden, hafva åtskilliga i närheten af jernvägsstationer boende jordbrukare funnit sin fördel vid att till jordens gödsling derifrån hemtaga *latrinspillning*.

Användningen af *konstgjorda gödningsämnen* ökas år ifrån år, enligt hvad som framgår dels af den här nedan intagna uppgiften

angående försäljningen deraf under femårsperioden hos köpmän i länets städer, och dels af det kända förhållandet, att mycket stora qvantiteter af jordbrukarne sjelfve utan köpmäns mellanhand inköpts direkt från fabrikanten eller importörer. Inom By, en af länets sydligaste socknar, har enligt inkomna uppgifter förbrukningen af konstgjorda gödningsämnen stigit från 250 centner år 1876 till 520 centner år 1880.

Gödningsämnen hafva hos köpmän i länets städer, enligt meddelade uppgifter, blifvit försälda till följande qvantiteter, nemligen:

År 1876.....	1,992 centner,
» 1877.....	2,755 »
» 1878.....	2,798 »
» 1879.....	2,788 »
» 1880.....	3,394 »

Ehuru af det, som blifvit anført rörande den ökade förbrukningen af konstgjorda gödningsämnen, den slutsats kan dragas, att jordbruket inom länet under dessa fem år tagit ett ej obetydligt steg framåt, motsvarar dock produktionen af spanmål, särdeles höstsäd, ännu icke behovet.

Bland nyare *landbruksredskap* hafva slätter- och skörde-maskiner äfvensom stifttröskverk, för såväl hand- som dragkraft, blifvit inom länet mycket spridda, de sistnämnda i ej obetydlig mängd äfven till de nordligare socknarna.

Till *dragare* vid jordbruket begagnas nästan uteslutande hästar, endast på några få ställen i de nedre socknarna oxar.

Omdömet om sädesskördarna i allmänhet har under dessa år sålunda utfallit, att afkastningen antagits vara:

år 1876 af höstsäd fullt medelmåttig, men af vårsäd under medelmåttan;

» 1877 af såväl höst- som vårsäd under medelmåttan, af den senare på några ställen ända till svag;

» 1878 öfver medelmåttan;

» 1879 fullt medelmåttig; samt

» 1880 af höstsäd fullt medelmåttig samt af vårsäd icke fullt medelmåttig, allt af god beskaffenhet.

Enligt inkomna uppgifter hafva *handelsprisen* å de särskilda sädeslagen så vexlat, som af följande tabell synes:

	Hvete.	Råg.	Korn.	Bland-säd.	Hafre.	Potatis.
	Kronor per kubik fot.					
År 1876.....	—	2.70	2.38	1.71	1.43	1.11
» 1877.....	—	2.54	2.06	1.50	1.27	1.27
» 1878.....	4.13	2.54	2.38	1.90	1.59	1.03
» 1879.....	3.49	2.58	1.98	1.40	1.11	0.87
» 1880.....	3.97	3.17	2.30	1.64	1.35	0.79

Foderskördarna hafva enligt derom afgifna årliga berättelser blifvit sålunda bedömda, att afkastningen antagits:

- år 1876 af höskörden såsom under medelmåttan, i vissa delar af länet till och med svag, samt af halmskörden äfven under medelmåttan;
- » 1877 af höskörden såsom icke fullt medelmåttig samt af halmskörden efter höstsäd under medelmåttan, men efter vårsäd god samt välbergad;
 - » 1878 af såväl hö- som halmskörden såsom fullt medelmåttig och af god beskaffenhet;
 - » 1879 af såväl hö- som halmskörden såsom god samt väl inbergad; samt
 - » 1880 af höskörden såsom under, men af halmskörden såsom öfver medelmåttan samt af god beskaffenhet.

För att biträda landtmännen såväl med råd och upplysningar rörande jordbruksförhållanden i allmänhet, som äfven med utarbetande af planer för markens torrläggning eller bevattning m. m., har till och med år 1879 funnits här anställd en *länsagronom*; men har dock dennes verksamhet i berörda afseenden från och med år 1880 öfvertagits af statens landtbruksingenjörer.

Enligt hvad i förra berättelsen finnes omförmäldt, aflönades länsagronomen dels af hushållningssällskapet och dels af länet nödhjelpskassa. Bemälda tjänstemäns biträde erhålles af requirert kostnadsfritt, och deras biträde sökes ock flitigt, såsom synes deraf att

år 1876 af agronomen handlagts	56	förrättningar,
» 1877 » »	24	» ¹⁾
» 1878 » »	55	»
» 1879 » »	55	»
» 1880 af två landtbruksingenjörer	41	»

Enligt inkomna uppgifter hafva under femårsperioden *nyodlingar* blifvit utförda till följande arealbelopp, nemligen:

år 1876.....	1,400	qvadratref,
» 1877.....	3,080	»
» 1878.....	1,400	»
» 1879.....	1,120	»
» 1880.....	1,960	»

Då inom länet endast undantagsvis jordtorpare förekomma, nödgas jordbrukarne söka behöfligt *arbetsbiträde* hos statfolk och andra lagstadda tjänstehjon, hvarjemte under den bråda tiden, vid sådd och skörd, äfven tillfälliga arbetare användas.

Dagsverksprisen hafva, mest till följd deraf att såväl sågverksrörelsen som bergsbrukshandteringen under denna femårsperiod haft att kämpa mot mindre goda konjunkturen, varit vida lägre än under förra perioden, såsom af nedanstående uppgifter synes:

	S o m m a r:		V i n t e r:	
	mans-	qvins-	mans-	qvins-
K r o n o r.				
År 1876.....	1'75 à 2'00	1'00	1'00 à 1'25	0'75
» 1877.....	1'50 à 1'75	1'00	1'00	0'75
» 1878.....	1'00 à 1'50	0'75	0'75	0'50
» 1879.....	1'00 à 1'50	0'75	0'75	0'60
» 1880.....	1'25 à 1'50	0'90	0'75 à 1'00	0'60

¹⁾ Tjänstgöringstiden inskränkt till senare delen af sommaren.

Trädgårdsskötseln går visserligen framåt, men allt för långsamt, oaktadt klimatiska förhållanden i allmänhet icke lägga några öfverstigliga hinder deremot, ett förhållande som ådagaläggas af *trädgårdsföreningens i Stora Tuna socken verksamhet* under femårsperioden, till närmare upplysning hvarom länsstyrelsen är i tillfälle att meddela följande tabellariska öfersigt:

	F r u k t t r ä d.			Bär-	Häck-	Park-	Köks-	Blom-
	Sälda.	Till ledamöter utdelade.	Förädlade.	buskar.	buskar.	träd.	plantor.	plantor.
				S å l d a.				
	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
År 1876.....	157	21	200	132	950	78	30,000	4,500
» 1877.....	87	28	250	218	950	59	28,900	5,100
» 1878.....	311	18	350	269	910	233	36,000	4,000
» 1879.....	260	8	600	194	1,700	252	3,500	3,300
» 1880.....	235	23	230	209	1,315	213	4,100	3,400

Dessutom har föreningen planterat parkträd efter allmänna landsvägen inom församlingen.

Då man med skäl ansett fördelaktigt, att hägen för trädgårdsskötseln bör väckas redan i folkskolan, har hushållningssällskapet beslutit att med ett hundra kronor till hvarje understödda de skoldistrikt, som vilja anlägga *folkskoleträdgårdar* om ett tunnlands vidd; och har under denna femårsperiod förenämnda belopp blifvit utbetaldt till åtta skoldistrikt inom länet.

Under år 1877 inköpte staden *Falun*, förnämligast för att såmedelst åt den arbetande befolkningen bereda en promenadplats, för 36,000 kronor en i Kämparfvet belägen fastighet, benämnd Kullen; och gäldades af köpeskillingen från bränvinsminuterings- och utskänkningsbolagets besparingsfond 20,000 kronor, hvarjemte 16,000 kronor upplånades. Å denna lägenhet äro för ofvannämnda ändamål sedermera nedlagda förhållandevis icke obetydliga kostnader.

B) Husdjurskötsel. De af husdjuren, som inom länet bäst tillgodoses, äro *hästarna*. Hästen är, företrädesvis inom öfre delen af länet, bondens dyrbaraste lösegendom, medelst hvilken denne, som i många fall anser och sköter såsom ett slags binäring sjelfva jordbruket, hemtar sin hufvudsakligaste inkomst genom körslor efter landsvägarne och i skogarne. Hästen är ock den, som inom nämnda del af länet erhåller det bästa höet, och sådant nästan uteslutande, under det att nötboskapen får nöja sig med halm, blandad med en obetydlighet sämre hö.

Till hästafvelns förbättrande hade hushållningssällskapet anskaffat en ardennerhingst, som några år var uppställd på sällskapets egendom, Vassbo; men som denna ras ansågs mindre lämplig för de inom länet rådande förhållandena, samt hingsten till följd deraf föga användes till betäckning, har densamma numera blifvit försäld.

Från Strömsholms stuteri hafva dessutom tvenne hingstar sommartiden varit uppställda i Smedjebacken, hvilka hingstar varit mycket anlitade, hvilket ock varit händelsen med de privata beskällare af framstående beskaffenhet, som på ett och annat ställe funnits att tillgå.

Vid *hästpremieringsmötena* inom länet hafva blifvit prisbelönade:

	Hingstar.	Ston.	Unghästar.
År 1876.....	2	3	10
» 1877.....	7	13	29
» 1878.....	6	19	19
» 1879.....	3	9	29
» 1880.....	7	12	20

De hästar, som inom länet hållas, tillhöra mestadels den *norska rasen* och utgöra genom sin uthållighet, förnöjsamhet och öfriga detta hästslag utmärkande egenskaper de för orten mest lämpliga. På grund af vunnen erfarenhet, hvilken ock beträffande den här ofvan omnämnda ardennerhingsten blifvit för hushållningssällskapet skäligen dyrköpt, har den öfvertygelsen numera blifvit rotfäst, att försök till blandning af det här befintliga hästslaget medelst andra raser än den norska sannolikt vore mindre klokt. Ingen annan af de inom vårt land vanliga häst-raserna torde så i allmänhet besitta ett på samma gång lifligt och fromt temperament; likasom ock andra hästraser, enligt sakkännarens uppgift, hvarken äro nog härdiga för de här rådande förhållandena eller kunna utveckla sådan styrka i förhållande till storleken som den norska.

Ehuru uppfödning af hästar inom vissa delar af länet icke är obetydlig, inköpas dock årligen sådana i mängd från Norge.

Ladugårdsskötseln har under denna period gjort ganska stora framsteg i många socknar inom den sydliga delen af länet, under det att i de nordligare socknarna, der jordbrukarens hushållning hufvudsakligen borde byggas på ladugårdsskötsel, denna gått obetydligt framåt, ehuru väl dock sträfvanden till ett bättre ordnande deraf i enstaka fall varit skönjbara. Nötkreaturen anses beklagligtvis ännu mångenstädes såsom ett nödvändigt ondt, hvarmed man måste dragas för att få gödsel till jorden, och deras föda och skötsel blifver naturligtvis också derefter. Att mjölkdjuren, då deras vinterföda hufvudsakligen utgöres af halm och agnar jemte en obetydlighet af ett föga närande hö samt åt de nyburna korna dessutom litet gröpe i drycken, ej kunna lemna någon lönande afkastning, är helt naturligt. Ej mycket bättre ställer sig mångenstädes i de norra socknarna förhållandet med djurens utfodring sommartiden, då de, enär större delen af den mark, som borde upplåtas åt dem till bete, i stället användes till slätter, äro hänvisade att hemta sin föda på från gården ofta flera mil aflägsna fäbodskogar, der de, då skogsbete hvarken är rikligt eller synnerligt närande, måste kringströfva långa sträckor för att kunna äta sig mätta. Inträffar så ett torrår, blifver fäbodbetet ännu knappare, och ofta får man då om hösten se djuren hemkomma från fäbodarna nästan lika utmagrade, som när de om våren dit utsläpptes. Fäbodbetena äro mera passande för ungboskap och för får, till hvilka djur dylika beten uteslutande borde användas. *Svältsjukdomar*, såsom »benskörhet» med flere, hvilka äfven under vanliga år äro bland den fullvuxna nötboskapen i nämnda bygder mycket gängse, hemsöka efter dylika dåliga betesår ladugårdarna i ännu högre grad, och länsveterinären i öfre delen af länet anmärker ock i sin till Konungens Befallningshafvande ingifna berättelse om kreatursjukdomarne under denna femårsperiod, att öfver femtio procent af nötkreaturen derstädes nästan årligen äro mer eller mindre angripna af »benskörhet» eller andra svältsjukdomar.

Som flere grannar, ja mången gång olika byar, hafva del i samma *fäbodar*, så äflas delegarne att hålla så många kreatur, som möjligen kunna lifnåras, för att enligt förmenande draga den största nyttan af betet; och följderna deraf är ock, att med den fodertillgång, som vid jordbrukets närvarande ståndpunkt i öfre delen af länet derstädes står mjölkdjuren till buds, antalet af dem i många socknar är mycket *för stort* att kunna nöjaktigt underhållas.

Bland förvändheterna vid nötdjurens vinterfodring inom nämnda trakt af länet må äfven omnämnas den förderliga plägseden derstädes att gifva dem mycket mera koksalt, än som för deras välbefinnande är nyttigt. Den onaturliga törst, som härigenom framkallas, få djuren, obarmhertigt nog, ej släcka med *svalkande* dryck, utan allt vatten, som gifves dem vintertiden, skall först uppvärmas. Äfven det sörfoder — »brässel» — som då gifves djuren, och som i öfrigt uteslutande består af agnar och boss med tillsats af koksalt, tillredes med *varmt* vatten, i och för hvilkets uppvärmande alla ladugårdar äro försedda med eldstäder, ofta af den mest primitiva samt bristfälliga beskaffenhet; och förunderligt är det också, att det oaktadt större eldsolyckor sällan inträffa i de tätt sammanbyggda byarne. I södra delen af länet är, såsom förut blifvit nämnt, förhållandet i allmänhet långt bättre; och såsom bevis, att nyttan af ladugårdens behöriga skötsel derstädes efter hand allt mera uppmärksammas, må anföras, att, enligt lemnade uppgifter, hos köpmän i länets städer nedannämnda kvantiteter *foderkakor* blifvit under femårsperioden försålde, nemligen:

år 1876.....	125 centner,
» 1877.....	370 »
» 1878.....	375 »
» 1879.....	527 »
» 1880.....	790 »

Att de af jordbrukarne sjelfve i de sydliga socknarna direkt från oljefabrikanter och importörer inköpta foderkakor stiga till mångdubbelt större mängder än de ofvan angifna, är så mycket sannolikare, som förbrukningen deraf inom en enda socken — By — stigit från femton à tjugo centner per år under de närmast föregående åren till två hundra sjutio centner under år 1880.

I ändamål att befordra kunskapen om nyttan och nödvändigheten af en kraftigare utfodring åt mjölkboskapen samt dess ändamålsenligare skötsel har hushållningssällskapet låtit trycka och inom länet kostnadsfritt utdela en populär afhandling »*om mjölkors utfodring och skötsel*», hvilken skrift i sin mån medverkat till ladugårdsskötselns lyftning. Dessutom är den från och med år 1876 hos hushållningssällskapet anstälde *undervisaren i mejerihandtering*, hvilken tjänsteman det tillika åligger att lemna undervisning i husdjursskötsel, genom sin närmare beröring med befolkningen i tillfälle att ännu bättre sprida kunskap i föreliggande för länet högst viktiga fråga.

Den nötboskap, som inom länet underhålls, består till största delen af så kallad *fjellras*, hvilken småväxta och härdiga ras äfven är den bäst passande för de knappa fäbodbetena, der ett större djurslag snart skulle gå under. Vid tillräcklig utfodring lemna dessa små kor en i förhållande till deras storlek god mjölmängd med särdeles rik fetthalt; och om till djurens fortplantning användes blott dugliga och fullt utbildade tjurar, samt om kalfvarne pålades efter noggrannt urval och uppföddes

omsorgsfullt, så skulle efter hand den fula och kantiga kroppsformen hos dessa mjölkdjur blifva mera afrundad samt deras benbyggnad finare, än hvad nu är fallet, förutsatt dock att jordbruket i öfre delen af länet förnämligast ställes på foderproduktion, och att mjölkdjuren antal behörigen inskränktes, så att de året om kunde väl underhållas. I södra delen af länet med dess bättre beten har nötboskapsrasen blifvit betydligt förbättrad genom uppblandning med ayrshireblod äfvensom genom en rikligare utfodring och omsorgsfullare skötsel.

För djurafvelns ytterligare förbättrande har hushållningssällskapet under denna femårsperiod inköpt och utstationerat tvenne ayrshiretjurar.

Fårskötseln står inom länet på samma låga ståndpunkt som tillföre. Det djurslag, som här finnes, är ovanligt småväxt, och intet har under denna femårsperiod blifvit åtgjort till afvelns förbättrande.

Som befolkningen, särdeles den inom öfre delen af länet, till sin klädedrägt använder dels fårskinn och dels hemväfadt vadmal, måste till följd af fårskötselns låga ståndpunkt stora kvantiteter ull och fårskinn inköpas från andra håll, de senare mest från Norge.

På samma låga ståndpunkt står ock *svinskötseln*, hvilken i allmänhet inskränker sig till att för eget hushåll uppgöda svin. Tillförseln från andra håll af levande svin äfvensom förbrukningen af amerikanskt fläsk är ock ganska betydlig.

I några socknar inom öfre delen af länet, såsom Rättvik och Boda med flera, underhålles en mängd *getter*, hvilka förnöjsamma och ihärdiga djur, oaktadt de betydligt skada ungsbogen, dock äro till mycken nytta för befolkningen, hvilken sommartiden, då korna äro i fåbodarne, ej har annan sötmjolk att tillgå, än den getterna lemna.

Fjäderfän, deraf nästan endast höns underhållas, funnos under förra femårsperioden egentligen blott i den nedre delen af länet och der endast i mindre myckenhet, men hafva under de senare åren vunnit en ganska anmärkningsvärd spridning äfven till de norra socknarna.

Biskötsel idkas på enstaka ställen i de sydliga socknarna.

Priserna å kreatur hafva under femårsperioden så vexlat, som af nedanstående tabell synes:

År	Hästar.	K o r.
	K r o n o r.	
År 1876.....	600 å 900	60 å 150
» 1877.....	500 å 700	75 å 150
» 1878.....	400 å 600	60 å 130
» 1879.....	300 å 500	80 å 120
» 1880.....	400 å 700	70 å 150

Under femårsperioden hafva inom länet tjenstgjort två *läns-* och tre *distriktsveterinärer*.

Öfver beskaffenhet och omfång af åtskilliga *sjukdomar bland husdjuren*, som af länsveterinärerna och tvenne distriktsveterinärer blifvit behandlade, hafva inkommit uppgifter — från Smedjebackens distrikt dock endast för år 1880 — hvilka uppgifter äro sammandragna i nedanstående tabell Litt. A.

Af veterinärernas berättelser i öfrigt framgår, utom det som förut blifvit nämnt angående sjukdomen »benskörhet» inom öfre dalorten, att inom *Hedemora* distrikt beträffande *nötboskap* benskörhet uppträdt i de mindre jordbrukarnes ladugårdar inom Sätters, Garpenbergs och Grytnäs socknar, der jordmånen är svag och befolkningen ej plägar bestå djuren något kraftfoder; att »blodstallning» förekommit inom Sätters samt vestra delen af Hedemora socken, der nämnda sjukdom till följd af betets beskaffenhet varit, så långt man minnes, endemisk, mindre dock bland de på samma trakt uppfödda djur än bland dem från andra håll dit inköpta, hvilka i början nästan allmänt deraf angripas; att »enzootisk kastning», härledande sig dels af otjenlig utfodring och dels af otillräckligt ventilerade samt till följd af sankt läge äfven i öfrigt osunda ladugårdar, blifvit allt allmännare bland kreatursbesättningarna; att den bland dem från ayrshireras härstammande djur mycket gängse »tuberkelsjukdomen» är i aftagande, sedan omsorgsfullare urval af påläggskalfvar samt lämpligare skötsel af djuren börjat vinna mera insteg; samt att bland

Tab. Litt. A. Öfversigt af gängse smittosamma eller farsotartade sjukdomar bland husdjuren inom Kopparbergs län åren 1876—1880.

År.	Blodstallning.	Mjölbrand.	Springorm.	Mugg.	Langröta.	Qvarka.	Katarr.	Katarralfeber.	Tungrota.	Slekaot och hemjukt samt benskörhet.	Lefversjukdom och vattusot.	Lefversjukdom.	Tuberkelsjukdom.	Klöfsjuka.	Mässing.	Knutfeber.	Rafutslag.	Valpsjuka.	Qvicksilverförgiftning.	Enzootisk kastning.	Skabb.				Summa.		
																					Hästar.	Svin.	Hästar.	Nötkreatur.		Svin.	Hästar.
1876.....	61	—	3	11	32	25	58	56	14	24	242	17	1	22	5	11	22	10	—	15	43	4	5	2	—	2	685
1877.....	73	—	4	9	48	3	102	96	10	—	845	25	—	8	4	9	27	16	1	21	62	6	8	4	—	3	1,384
1878.....	53	1	18	6	31	—	38	64	5	—	192	23	—	7	9	4	16	9	1	8	75	5	14	1	1	2	583
1879.....	58	—	9	10	43	—	56	114	12	—	216	19	2	11	5	4	9	11	—	5	53	7	9	9	2	3	667
1880.....	69	—	9	3	37	—	177	43	5	—	169	29	—	4	3	9	18	15	—	7	46	10	5	6	—	4	668
Summa	314	1	43	39	191	28	431	373	46	24	1,664	113	3	52	26	37	92	61	2	56	279	32	41	22	3	14	3,957

hästar »qvarka» och »katarr i respirationsorganerna» mest visat sig under mars, april och maj månader, då djuren företrädesvis äro utsatta för förkyllningar genom fuktig väderlek och hastiga omvexlingar i temperaturen.

För *Falu* distrikt anmärkes ock, att *hästar* varit mycket angripna af nyssnämnda sjukdomar, äfvensom af »mugg», uppkommen genom förkyllning af karleden. Bland *nötboskaps* har äfven der »benskörhet» förekommit samt bland svinkreaturen under juli och augusti månader 1878 »mjeltbrand», orsakad af den då rådande starka värmen.

Mejerihandteringen, denna viktiga gren af jordbrukarens hushållning, har under dessa fem år dess bättre tagit ett stort steg framåt, hvilket förnämligast får tillskrifvas hushållningssällskapets åtgärd att hafva anställt en undervisare, som redan åstadkommit en märkbar förbättring i mejerihandteringen genom resor under sommaren i länets olika delar, men synnerligast i de nordligare socknarna, der begreppet om mjölkens rätta behandling och vidare den rätta beredningen till smör och ost, så att dessa artiklar kunde lätt afsättas, förut låg i sin linda. Såsom bevis på framsteg må äfven anföras, att inom den sydliga delen af länet, der, enligt hvad i förra femårsberättelsen omförmäles, blott tvenne mejerier förut funnos i gång, fem nya mejerier på senare åren tillkommit, samt att äfven i de norra socknarna dels några gemensamhetsmejerier blifvit vid fäbodvallar inrättade, och dels många enskilde jordbrukare egnat mer uppmärksamhet åt och börjat använda den för gräddens afskiljande fördelaktiga is- eller kallvattenmetoden; och kan man nu från många ställen inom de öfre dalsocknarna erhålla smör af den godhet, att detsamma väl kan försvara sin plats på hvilket bord som helst.

För att underlätta införandet af en lämpligare och bättre metod för mjölkens behandling har hushållningssällskapet dels låtit trycka och inom länet kostnadsfritt utdela en af mejerierinstruktörens författad populär afhandling i ämnet, dels anslagit medel för uppförande af mjölkhus vid fäbodar, dels ått rekvirerter fraktfritt tillhandahållit lämpliga gräddsättningskärl, och äfven i några fall utdelat dylika kärl helt och hållet gratis. Kunde blott allmogen i de öfre socknarna bibringas den öfvertygelsen, att mjölkdjuren måste födas och skötas bättre för att lemna nöjaktig afkastning, och jordbruket för den skull ställdes på annat sätt, så skulle inom dessa bygder, der tillföre högst obetydlig inkomst erhållits af ladugården, i en snar framtid kunna produceras betydliga kvantiteter mejeriprodukter till af-salu, och befolkningen derigenom beredas ökad välfärd.

I nedanstående tabell angifvas resultaten af de i *länets sydligare del* belägna mejeriernas verksamhet under femårsperioden:

	Mottagna kannor mjölk.	Tillverkning.		Godtgörelse för kanna mjölk. öre.
		℔ smör.	℔ ost.	
<i>Hedemora mejeri.</i>				
År 1876.....	31,397	3,616	2,483	22 $\frac{1}{8}$
• 1877.....	47,876	7,019	5,592	24 $\frac{7}{8}$
• 1878.....	59,626	10,050	6,847	21 $\frac{1}{3}$
• 1879.....	65,966	10,451	9,841	18
• 1880.....	61,169	8,774	2,035	19 $\frac{1}{8}$

	Mottagna kannor mjölk.	Tillverkning.		Godtgörelse för kanna mjölk. öre.
		℔ smör.	℔ ost.	
<i>Husby mejeri.</i>				
År 1876.....	80,877	15,797	11,386	22 $\frac{1}{2}$
• 1877.....	mejeriet utarrenderadt.			
• 1878.....	138,896	23,323	41,864	18
• 1879.....	200,031	38,763	62,053	18 $\frac{1}{2}$
• 1880.....	214,175	40,289	43,134	22 $\frac{1}{2}$
<i>Byås mejeri.</i>				
År 1879.....	36,523	5,950	9,990	21 $\frac{1}{2}$
• 1880.....	52,122	10,076	1,170	20 $\frac{3}{10}$
<i>Leknäs mejeri.</i>				
År 1879 från den 1 november	165	31	—	17 $\frac{1}{2}$
• 1880.....	13,118	2,430	300	18
<i>Åkersby mejeri.</i>				
År 1880 från den 1 mars.....	19,250	grädde såld.	1,000	18
<i>Fornby mejeri.</i>				
År 1880.....	32,973	6,247	2,400	22 $\frac{7}{10}$
<i>Strandmora mejeri.</i>				
År 1880 från den 1 november	2,556	426	852	24

Hushållningssällskapet, som, enligt hvad förut blifvit anfördt, i flera riktningar sökt verka för landbrukets förkofran, har ock lemnat efter dess tillgångar lämpade bidrag till bekostande af *landbruksmöten* samt kreaturs- och andra utställningar. Utom flera mindre landbruksmöten, som blifvit anordnade inom åtskilliga hushållningsdistrikt, hafva tvenne större sådana under femårsperioden egt rum, deraf det ena år 1877 i Smedjebacken och det andra år 1880 i Falun.

Vid det förstnämnda mötet utdelades pris åt tvenne utställare för hingstar, åt två för ston, åt åtta för unghästar, åt två för tjurar, åt sex för kor, åt tre för qvigor, åt två för slagt-boskap, åt två för får, åt tre för svin, åt aderton för jordbruks-, ladugårds- och trädgårdsalster, åt tjugufem för slöjdalster, åt tjuguen för maskiner och redskap samt åt fyra för profplöjning, med tillsammans 1,195 kronor. Å mötet i Falun utdelades pris åt tre utställare för hingstar, åt tre för ston, åt tre för unghästar, åt tre för tjurar, åt fem för kor, åt tre för qvigor, åt tre för ungboskap, åt två för får, åt två för svin, åt tjugunio för landbruksredskap, åt tretioen för slöjdalster, åt femton för smör, åt fem för ost, åt en för ägg, åt en för honung, åt sex för spannmål samt åt fem för trädgårdsalster, med tillsammans 1,187 kronor samt tre silver- och två bronsmedaljer.

Vid *landbruksskolan* å Vassbo, hvartill ett statsbidrag af 4,000 kronor årligen lemnas, åtnjuta vanligen 12 lärlingar föreskrifven kostnadsfri undervisning i såväl det teoretiska som praktiska af hvad till jordbruksnäringsens utöfning hörer; och bidraga dessa lärlingar, sedan de från skolan utexaminerats, tvifvelsutän ganska mycket till spridande af kunskapen om ett förbättrade jordbruk inom länet.

Om *stängselväsendet* gäller fortfarande anmärkningen i förra femårsberättelsen, eller att hägnader utefter landsvägarne och

äfvén emellan egoskiftena på många ställen försvunnit. Äfvén grindarnas antal kan icke anses synnerligen betydligt. De uppgingo enligt från kronofogdarne inkomna rapporter till 292 st. inom hela länet, med högsta antalet eller 70 grindar inom Nedan-Siljans fögderi och lägsta antalet, eller 34 st., inom Kopparbergs fögderi. Inom Sundborns, Vika, Torsängs, Kopparbergs och Aspeboda socknar funnos icke några grindar å allmänna landsvägen. Största antalet grindar förekommer inom Rättviks och Grangårde socknar, eller 30 st. inom hvardera socknen. Vid jernvägar förekommande grindar äro icke här inräknade.

C) **Fiskerinäring.** Sedan den *undervisare i fiskodling*, som under åren 1876, 1877 och 1878 var af hushållningssällskapet anställd och aflönad, sistnämnda år begärt och erhållit sitt entledigande, hafva från och med år 1880 fyra *fiskeriöfveruppsyningsmän*, hvilka alla förut på hushållningssällskapets bekostnad fått genomgå fiskareskolor vid Norrnäs å Vermdön samt vid Elfkarleby, blifvit inom länet anställda. Dessa fiskeriöfveruppsyningsmän tjenstgöra hvar inom sitt af de fyra fiskeridistrikt, i hvilka länet blifvit indeladt, innefattande:

1:sta distriktet:	Vester-Dalarnes domsaga,
2:dra »	Hedemora domsaga,
3:dje »	Falu domsaga, samt
4:de »	Nedan- och Ofvan-Siljans båda domsagor.

För nämnda öfveruppsyningsmän har förvaltningsutskottet utfärdat en instruktion, hufvudsakligen innehållande:

att fiskeriöfveruppsyningsman skall i allmänhet men synnerligast vid fiskens lektider resa omkring i distriktet för att nitiskt verka för utbredande af kännedom om hvad vid fiskodling och anordnande af lekplatser m. m. är att iakttaga samt om fiskets förståndiga skötande i allmänhet lemna anvisningar, på det att detsamma ej genom oförståndigt fiskande och vanvård må till sitt värde förminskas;

att han skall ifrå för, att risvålar och vasar varda på lämpligt sätt anlagda i vattendragen på sådana ställen, som äro tjenliga för fiskrommens utkläckning och fiskens skydd, samt att sådana risgårdar tid efter annan tillses och förbättras;

att arbeta för, det hos enskilde egare eller innehafvare af fiskevatten inom distriktet fiskodling må komma i allmänt bruk; samt

att fiskeriöfveruppsyningsman äfvén sjelf skall på lämpliga ställen utföra fiskodling.

Fiskeriöfveruppsyningsmännen, hvilkas resor och dagarfvoden bekostas af hushållningssällskapet, hafva jemlikt omförmälda instruktion under år 1880 besökt de flesta socknar inom länet, och dervid genom hållna föredrag rörande ändamålsenligaste sättet för fiskets vårdande fästade åhörarnes uppmärksamhet derpå, att denna näringsgren är en af landets viktigare, äfvensom de meddelat råd och anvisningar i de ämnen, som instruktionen innehåller. Derjemte hafva de praktiskt utfört fiskodling medelst konstgjord rombefruktning, tusentals risvasars nedläggning samt inplanterande af nya fisksorter, der dessa slag förut saknats.

Då den förut anställda fiskodlaren egde besöka fiskvattens-egare endast uppå requisition, var hans tjenstgöring ej på långt när så omfattande och sannolikt ej heller så fruktbringande som en hvar af de nu tjenstgörande öfveruppsyningsmännens, hvadan man har allt skäl att hoppas, det de nämnde undervisarnes verksamhet, om den kommer att fortfara, så småningom skall lyfta fiskerinäringen ur dess närvarande lägervall; och såsom ett god

tecken, att angelägenheten af fiskets vårdande börjat uppmärksammas, må anföras, att en socken — Lima — redan anslagit 200 kronor att efter anvisningar af fiskeriöfveruppsyningsmannen i distriktet användas till fiskets förbättrande inom kommunen.

För att öfvervaka fiskeristadgarnas efterlefnad hafva *särskilda uppsyningsmän* af kommunerna blifvit utsedda, men detta ändamål har, att döma efter fiskeriöfveruppsyningsmännens rapporter, endast på ett ofullständigt sätt vunnits.

För att skydda *kräftorna*, hvilka till följd af ett öfverdrifvet fångande på de tvenne sista årtiondena betydligt aftagit i mängd, har på af hushållningssällskapet derom gjord framställning länsstyrelsen år 1879 stadgat, att under april, maj och juni månader kräftor ej få fångas eller till salu utbjudas vid vite af från 5 till och med 50 kronor.

D) **Skogshushållningen.** De *allmänna skogarnes* ytvidd utgjorde vid periodens slut:

a) Inom *Kopparbergs revir* sammanlagdt 203,193·51 kvadratref;

b) Inom *Vester-Dalarnes revir* sammanlagdt 748,906·09 kvadratref;

c) Inom *Öster-Dalarnes revir* sammanlagdt 3,462,411·34 kvadratref, häri icke inbegripen en inom Hamra kapellags område i Gefleborgs län belägen, Orsa sockenmän tillhörande allmänning, innehållande en areal af 378,603·96 kvadratref;

d) Inom *Särna revir* sammanlagdt 5,057,648·16 kvadratref. Härvid är dock att märka, att denna arealuppgift endast är approximativ, enär, med undantag af kronoparkerna Granådal, Drefdagsskiftet, Särna norra, Fjätdalen, Transtrand samt Transtrands sockens häradsallmänning och de samma sockens kyrkoherdeboställe tillhörande skogarne, hvilka blifvit uppmätta och innehålla en sammanlagd ytvidd af 1,038,336·37 kvadratref, deraf 477,614·49 kvadratref ren skogsmark och 560,721·88 kvadratref impedimenta, öfriga allmänna skogar inom reviret, nemligen Fuludalsskiftet och de öfriga kronomarkerna i Särna socken, aldrig varit föremål för uppmätning, hvadan arealuppgifterna om dem äro mycket osäkra. Under perioden har kronoparkernas areal ökats med 813,000 kvadratref, hvilka tillsammans med den redan befintliga Drefdagens kronopark skola bilda en ny sådan under den gemensamma benämningen *Fuludals* kronopark, hvilkens totala areal uppgår till 903,504·20 kvadratref. Sedan början af år 1876 hafva rågångar kring de allmänna skogarne inom reviret blifvit uppressade å en sträcka af 611,078 fot, hvarjemte rågången mellan Särna och Elfdalens socknar blifvit rätad på några ställen.

Beträffande *fördelningen* af de sålunda angifna ytvidderna på de olika slagen af allmänna skogar torde vara öfverflödigt att här omnämna densamma, enär redogörelse härför lemnas i Kungl. Skogsstyrelsens underdåniga berättelse för år 1880.

Hvad åter angår de *allmänna skogarnes indelning*, så inhemtas af vederbörande revirförvaltares rapporter:

att inom Kopparbergs revir fullständiga hushållsplaner redan vid periodens början funnos upprättade för den inom reviret varande kronoparken, för de båda häradsallmänningarna inom Svärdsjö tingslag samt för de under skogsstatens vård varande boställsskogarne vid Born, hvilka planer sedermera under periodens lopp tillämpats och i väsentlig mån befrämjat hushållningen vid dessa skogar, äfvensom att för en stor del af de öfriga allmänna skogarne interimshushållningsplaner under perio-

den blifvit upprättade samt med hänsyn till ortens förhållanden och lättheten för boställsarrendatorerna och boställsinnehafvarne att tillämpa desamma visat sig vara ändamålsenliga, hvadan härigenom och genom andra af Kungl. Skogsstyrelsen vidtagna anordningar hushållningen af dessa skogar likaledes gått mycket framåt; varande derjemte å alla de allmänna skogarne inom reviret rensningshyggen under perioden verkställda i större omfattning än tillföre såväl till afsalu som för husbehof, hvarigenom ej obetydliga kvantiteter död skog tillgodogjorts;

att inom Vester-Dalarnes revir Norrbärkes, Floda och Nås pastorsboställens skogar äfvensom kyrkohemmanet Nyckelöns skog blifvit till ordnad hushållning indelade, hvarjemte interimshushållningsplan blifvit fastställd för Burängsbergs grufveallmänning;

att inom Öster-Dalarnes revir hushållningsplaner vore fastställda för de trenne kronoparkerne inom reviret eller Östra och Vestra kronoparkerne i Elfdals socken och Haraldsarfvets kronopark i Sofia Magdalena socken, äfvensom för samtliga före detta militieboställens skogar och för de ecklesiastika boställsskogarne i Boda, Våmhus, Orsa och Elfdals socknar; hvarförutom hushållningsplaner för de ecklesiastika boställena i Mora och Rättviks socknar blifvit upprättade, men ännu icke af Kungl. Skogsstyrelsen fastställda; samt

att inom Särna revir af de allmänna skogarne kronoparkerna Särna norra, Granådals, Fjätadalens, den del af Fuludals kronopark, som benämnes Drefdagsskiftet, och skogarne till Transtrands kyrkoherdeboställe vore indelade till ordnad timmerblädning; hvarjemte hushållningsplanen för Transtrands kyrkoherdeboställes skog blifvit fastställd under år 1880.

I fråga om *afverkningen å de allmänna skogarne* under perioden framgår af jägmästarnes rapporter:

att inom Kopparbergs revir det virke, som blifvit å de allmänna skogarne afverkadt och försåldt, uppgått till 447,581 kubikfot, deri likväl inräknade 2,100 kubikfot, som för kyrko- och prestgårdsbyggnad blifvit utsynade å de ecklesiastika boställsskogarne;

att inom Vester-Dalarnes revir den å kronoparkerna afverkade och försålda virkesmassan omfattat 751,988 kubikfot, hvilken inbringat 23,876 kronor 50 öre; hvarjemte å boställsskogar för löningsfonds räkning afverkats och försåldt virke för 11,840 kronor;

att inom Öster-Dalarnes revir från de oafvittrade skogarne samt kronoparkerna utsynadt virke utgjort tillhoppa 2,402,525 kubikfot, hvilket blifvit försåldt för 39,248 kronor 25 öre; att på de ecklesiastika boställsskogarne för skogsfondens räkning utsynadt virke uppgått till 66,800 kubikfot, hvilket i köpeskilling betingat 3,160 kronor, samt att i beslag taget åverkadt virke utgjort 1,855 kubikfot, hvarför vid försäljning betalats 61 kronor; hvarförutom den årliga arrendeafgiften för skogsafkastningen å förra militiebostället Tibble skog utgjort 50 kronor; samt

att inom Särna revir från kronoparkerna och oafvittrade kronomarker blifvit afverkadt och försåldt tillhoppa 1,543,085 kubikfot virke, hvarjemte till utsyningsberättigade blifvit utlemnad virke till en kvantitet af 2,425,680 kubikfot. Derjemte har 32,080 kubikfot virke med behörigt tillstånd utstämplat dels till strömbyggnader och dels åt enskilda personer till husbehof. Det från kronoparkerna afverkade virket har genom

länsstyrelsens försorg sålts å rot, hvaremot de åt Särna och Idre sockenmän å Särna sockens oafvittrade kronomarker utstämplade träden genom socknemännens försorg upphuggits till timmer samt levererats å vattendragen. Det från kronoparkerna försålda virket har i köpeskilling inbringat 65,752 kronor 7 öre, hvilket belopp, fördeladt på de försålda trädens antal, eller 51,090 stycken, utgör i medeltal 1 krona 28·7 öre per träd. För *å vattendrag levereradt timmer* har under femårsperioden betalats för timmer hållande vid 10 alnars längd 12 verkstum i topp 2·40, 2·80 ända till 3 kronor, och hafva timmer af andra dimensioner betalats i förhållande derefter; och upplyser revirförvaltaren i öfrigt beträffande virkespriserna, att en 3 alnars famn nedkörd till gård i Transtrand betingat 4 å 5 kronor, vid Särnasjöns strand 2·50 å 3 kronor, samt att en tolf plank kostat vid såg 10 å 12 kronor samt en tolf bräder 4 å 6 kronor.

Å de allmänna skogarne i öfre Dalarne, hvarest betydande kalmarker till följd af skogseldar förefinnas, är *återväxten* i synnerhet på lågländta men icke vattensjuka trakter försvarlig och på en del ställen god. Någon skogsodling förekommer i allmänhet icke, utan uppkommer återväxten genom sjelfsådd, hvilken isynnerhet inom Öster-Dalarnes revir i allmänhet synes lemna ganska gynnsamt resultat.

Skogseldar hafva under perioden anställt stora förödelse i synnerhet inom det öfre dallagets skogar. Så upplyser till exempel jägmästaren inom Särna revir, att ej mindre än 21 särskilda skogseldar härjat de allmänna skogarne på en sträcka af tillsammans 11,135 qvadratref; och har härvid uttrönts, att dessa skogeldar uppkommit genom ovarsamhet vid timmerflottning, vid odlingar, vid fisken, vid elgjagter samt i synnerhet vid vallande af kreatur, hvarjemte tvenne skogseldar uppkommit derigenom, att åskan antändt skogen. Äfven jägmästaren inom Öster-Dalarnes revir omnämner, att skogseldar mer eller mindre hvarje år anställt skada, i synnerhet på de oskiftade skogarne. Under 1878 års sommar, då ovanligt stark torka rådde nästan hela sommaren, härjade stora skogseldar såväl de allmänna som de enskilda skogarne. På vestra kronoparken i Elfdalen afbrändes en areal af omkring 2,000 qvadratref, hvarigenom en betydlig mängd vacker ungskog af tall och gran blef förstörd, och på före detta militiebostället Tibbles utskog förstördes af eld omkring 140 qvadratref. Å de oskiftade skogarne inom Elfdals och Orsa socknar afbrändes inom Elfdals socken en sammanhängande trakt på 19,000 qvadratref och inom Orsa socken på 14,000 qvadratref. De flesta skogseldar förorsakades äfven här genom vallhjons oförsigtighet.

Åverkan å de allmänna skogarne förekommer högst sällan, såsom jemväl framgår af förut meddelade upplysningar rörande omfattningen af i beslag taget virke. Ofta nog sker skogsåverkan endast till följd af misstag af de med timmerafverkning sysselsatta arbetarne.

Någon *stormskada* af större betydenhet för skogarne har icke under perioden inträffat.

Hvad *hushållningen å enskilda skogar* angår, så ställer den sig väsentligen olika i olika delar af länet. Inom Kopparbergs revir har nemligen å brukens och de större egendomarnes skogar hushållningen under en längre tid varit ganska tillfredsställande samt ordnad på ett för såväl skogsbruket som bergshandteringen lämpligt sätt, men under åren 1878—1880 hafva stora öfverafverkningar egt rum å dessa skogar, härledande sig, efter

hvad jägmästaren upplyser, från de under dessa år rådande ytterst tryckta jernkonjunkturerna och från den häraf förorsakade allmänna svårigheten för bruksegarne att anskaffa behöfligt rörelsekapital för inköp af kol och andra skogsprodukter, hvilket föranledt bruksegarne att allt för strängt anlita de egna skogstillgångarna. Å allmogens skogar, hvilka upptaga de största arealerna, har någon förbättrad hushållning visserligen icke blifvit införd, men afverkningarna hafva inskränkts ganska betydligt, dels emedan skogsprodukterna varit svårsålda, och dels därför att virkes- och kolpriserna varit mycket låga, hvadan ej heller skogsköp på vissa års afverkning eller egendomsköp med beräkning af köpesummans uttagande ur skogen lära hafva förekommit.

Inom Vester-Dalarnes revir har å bruksskogarne i allmänhet ordnad hushållning blifvit införd samt betydande skogsodlingar verkställda, hvaremot i öfrigt å enskilda skogar hushållningen ingalunda kan anses tillfredsställande, enär allmogens skogar i norra och mellersta delarne af reviret till största delen äro försålda dels till bestämda dimensioner och dels till total afverkning.

Inom Öster-Dalarnes revir har någon egentlig skogshushållning på enskilda skogar icke blifvit införd. Tillgång på gran-nare virke, såsom byggnadstimmer, kolved med mera, kan kallas fullt god inom hela reviret, men hvad beträffar gröfre virke är tillgången i revirets sydligare del betydligt medtagen. Deremot finnes riklig tillgång å sådant virke i revirets nordligare delar, i synnerhet på de oskiftade skogarne i Elfdalen och Orsa. Betydliga sågtimmerafverkningar och försäljningar hafva årligen under femårsperioden gjorts inom reviret. Sågverksbolagen vid Domnarfvet, Korsnäs och Skutskär göra sina timmeruppköp årligen härstädes samt inköpa eller arrendera en mängd skogar. Den mängd timmer, som årligen från revirets skogar afverkas och nedflottas till dessa sågverk, torde kunna beräknas till cirka 400,000 stycken.

Inom Särna revir hafva åtgärder till förbättrad enskild skogsskötsel, vare sig genom skogsindelning eller på annat sätt, ej ifrågakommit. De enskilda skogar, som finnas inom reviret, äro alla belägna inom Transtrands socken, och hafva egarne till dessa skogar med få undantag försålt afverkningsrätten å timmerskogen på 50 år. Hvad som isynnerhet menligt inverkar på enskilda skogarne, är dels att de betas af getter, och dels att befolkningen använder unga tallar till vinterfoder åt dessa djur; dock har detta sistnämnda bruk i betydlig mån aftagit, och då flere af socknemännen inom Transtrand börjat inse det förderliga häri, torde detsamma inom en ej allt för aflägsen framtid försvinna. Å de enskilda skogarne upphugges högst sällan råskog till ved, utan tages i de flesta fall torr och vindfäld skog härtill. Eldskador tima högst sällan på de enskildes skogar, och synes det som skulle en viss aktsamhet dervid göra sig gällande. Endast en mindre skogseld har under femårsperioden härjat de enskilda skogarne inom reviret.

Uti förra femårsberättelsen finnes intagen en tabell, utvisande befintliga sågverk i länet äfvensom den afverkning, som vid samma sågverk blifvit tillgodogjord. Utaf de i nämnda tabell förekommande sågverk hafva de vid Gråda, Fagersta och Nyckelby numera blifvit nedlagda, hvaremot tvenne mindre ångsågar under sista perioden blifvit anlagda, den ena vid Tyllsnäs och den andra vid Stora Ornäs qvarn. Enligt meddelade upp-

gifter hafva vid de större sågverken försågats följande timmerquantiteter, nemligen:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Vid Korsnäs	331,616	394,552	435,112	291,973	370,725
» Kopparberg—Hofors ...	403,837	513,631	374,726	428,679	534,421
» Domnarfvet	350,118	335,030	361,747	118,717	335,468
» Tisksågen	38,743	49,574	53,990	40,335	50,213
» Korsån	26,471	32,180	33,576	26,993	30,818
» Skutskär, enligt skilning vid Torsång	317,128	253,790	307,844	259,589	230,991
» Marnäs	4,962	3,242	2,978	—	1,309
» Abäckshyttan	19,640	13,336	5,026	—	—
» Saxahammars såg	7,321	8,048	8,284	6,704	—

Vid Kopparbergs—Hofors sågverk infördes år 1878 och vid Domnarfvet ett år senare elektrisk belysning med från Frankrike inköpta apparater af Grammes konstruktion.

Svärdsjö och Envikens socknars häradsallmänningsfond, Lima och Transtrands socknars skogsmedelsfond samt Venjans sockens skogsmedelsfond, för hvilka fonders uppkomst och förvaltning fullständig redogörelse lennas uti förra femårsberättelsen, innehade vid 1880 års slut följande ställning, nämligen:

a) *Svärdsjö och Envikens socknars häradsallmänningsfond.*

Denna fond utgjorde vid periodens slut 456,521 kronor 27 öre, deraf 412,000 kronor voro nedlagda i svenska statens femprocentsobligationer, förvarade i landträteriet, 17,600 kronor innestående på depositionsräkning i Kopparbergs enskilda bank, 24,000 kronor utlånade till Svärdsjö kyrka och återstoden dels utestående på löpande räkningar och dels redovisad i inneliggande kassabehållning.

b) *Lima och Transtrands skogsmedelsfond.*

Fondens kapitalbehållning uppgick den 31 december 1880 till 2,586,000 kronor, hvartill komma de båda socknarnas undsättningsfonder till befolkningens understöd vid inträffande missväxter, utgörande för Lima socken 54,000 och för Transtrands socken 40,597 kronor; och voro af skogsmedelsfondens tillgångar 2,497,662 kronor 50 öre placerade i räntebärande obligationer samt återstoden till en del innestående på depositionsräkningar i Kopparbergs och Upplands enskilda banker samt på upp- och afskrifningsräkning äfvensom å diverse låneräkningar. Utaf fonden hafva de båda socknarna utbekommit årliga utdelningar, uppgående för hela perioden till 530,608 kronor, deraf 307,450 kronor belöpt sig på Lima och 223,158 på Transtrands socken, enligt hvad inhemtas utaf efterföljande tvenne tabellariska öfversigter, hvilka likaledes utvisa det sätt, på hvilket fondens till socknarna utdelade afkastning af dessa blifvit använd. (Tabb. Litt. B och C.)

c) *Venjans sockens skogsmedelsfond* hade vid 1880 års slut en behållning af 134,498 kronor 2 öre, fördelad emellan de enligt reglementet i hufvudfonden ingående specialfonderna, sålunda:

att på skolfonden	belöpte sig	12,766 ⁰⁹ kr.
» undsättningsfonden	»	29,554 ¹¹ »
» odlingsfonden	»	23,315 ⁹⁵ »
» allmänna fonden	»	63,861 ⁸⁷ »

Fondens i ränteriet förvarade säkerhetshandlingar bestå hufvudsakligen af räntebärande obligationer och depositionsbevis.

Särna skogsmedelsfond, för hvars uppkomst redogörelse jemväl lemnas i förra femårsberättelsen, förvaltas af Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, jemlikt den 22 november 1876 fastställt reglemente. Enligt detta reglemente skola fonden tillhörande säkerhetshandlingar, fordringsbevis och, intilldess om dem kan varda annorlunda förordnad, kontanta medel förvaras å landträteriet under uppördsmanansvar af landträtmästaren. Fondens behållning uppgick den 31 december 1880 till 163,769 kronor 21 öre, till största delen placerade uti räntebärande obligationer samt i Kopparbergs enskilda bank på deposition.

Bland länets hufvudnärningar, jordbruket, boskapsskötseln, bergshandteringen och trävarurörelsen, är den sistnämnda äfven den, som sist kommit till utveckling, enär denna rörelse räknar sin uppkomst från endast några tiotal af år tillbaka. Detta har sin naturliga förklaringsgrund, dels deruti att skogarne icke kunnat i större utsträckning blifva för spekulationen tillgängliga innan de blifvit storskiftade, och dels uti det kända förhållandet att skogarne först på senare tider erhållit något värde, som gjort dem för spekulationen begärliga. Men om sålunda trävarurörelsen senare än de öfriga hufvudnärningarna kommit till utveckling här i länet, så har likväl denna utveckling redan antagit så omfattande dimensioner och i sin fortgång så inverkat

på de äldre syskonen, att dessa för sin egen utveckling stå i skuld hos den yngste brodern. Ty helt visst vore det origtigt att förneka, det ju trävaruindustrien medfört stora fördelar, isynnerhet för jordbruket och boskapsskötseln, men äfven, om också i mindre grad, för bergshandteringen, enär trävarurörelsen dels tillfört jordegarna betydande kapital för de omfattande skogsförsäljningarna och derjemte beredt allmogen inkomster medelst arbetsförtjenst vid timmerutdrifningen och flottningen, och dels gagnat bergshandteringen genom den ökade icke obetydande koltillgång, som sågverksrörelsen kunnat ställa till bergsbrukets tjänst genom affallets kolning vid sågverken. Det är också länsstyrelsens öfvertygelse, att den betydande utveckling jordbruket i länet på senare tider uppnått, och den anmärkningsvärda inskränkning, som numera inträdt uti den isynnerhet inom öfre dalorten förut vanliga stora utvandringen till andra orter i riket, väsentligen har sin grund uti trävarurörelsen och de många utvägar, denna rörelse öppnat för allmogen att i hemorten förskaffa sig bergning. Men, detta medgifvet, kan det dock å andra sidan ej heller bestridas, att trävaruindustrien under de senare åren utvecklats sig i en riktning, som från synpunkten af både det allmännas och de enskilde jordegarnes intressen måste anses allt annat än gagnelig, i det att trävaru-

Tab. Litt. B.

Lima sockens skogsmedelsfond.

År	Utdelning af skogsmedelsfonden.	Utgifter bestridda med fondens afkastning.															
		Utgifter till staten.	Vinter- och sommarvägunderhållet.	Afönningar till 23 sol-dater.	Afönning till prästerskapet.	Folk- och småskolebyggnader.	Bidrag t. folk- o. småskolelärares afönning.	Skolmateriel.	84 läkare med byggnader.	23/40 i postad	Distriktsläkarens afönning.	Odlingshjelp.	Fattigrådets.	Afgrift till gasgälfvererna.	Allmänna byggnader, broar o. vägar.	Undersättningskostnader.	Summa.
År 1876	57,520	1,362	7,010	4,150	5,492	8,276	3,045	947	—	—	—	4,500	2,406	18,932	—	1,400	57,520
» 1877	55,610	1,408	7,030	4,150	3,317	10,178	10,120	1,116	—	—	—	5,500	3,652	7,739	—	1,400	55,610
» 1878	84,925	1,357	6,990	4,150	4,600	13,000	8,046	1,118	6,010	—	—	5,500	2,554	4,200	26,000	1,400	84,925
» 1879	54,195	1,343	7,020	4,150	4,170	3,219	9,275	138	2,906	—	8,575	5,500	1,705	4,794	—	1,400	54,195
» 1880	55,200	1,496	7,045	4,150	4,294	3,082	3,785	559	—	3,703	16,100	5,500	1,240	3,546	—	700	55,200
Summa	307,450	6,966	35,095	20,750	21,873	37,755	34,271	3,878	8,916	3,703	24,675	26,500	11,557	39,211	26,000	6,300	307,450

Tab. Litt. C. Uppgift öfver af Transtrands socken från skogsmedelsfonden erhållna och använda medel åren 1876—1880.

År	Utdelning af skogsmedelsfonden.	Utgifter bestridda med fondens afkastning.												Till utskade och brödföda, af undersättningsfonden.			
		Utskylder till staten.	Till skolorna.	Till kyrkan och kyrkobefjänte.	Till prästerskapet.	Till fattigråden.	Underhåll af vägar och broar.	Nybyggand af vägar och broar.	Afönning af socknens soldater.	Entreprenadsjitten, löner och diverse.	Köp af doktorspostad.	Köp af fattigråds-lägenhet.	Till bestridande af åbodelen.		Odlingshjelp.		
År 1876	40,770	1,007	5,491	9,000	1,871	5,500	6,700	1,200	3,400	1,685	—	—	—	—	—	—	—
» 1877	40,900	1,009	5,316	2,325	1,835	5,800	4,300	2,000	3,400	5,315	—	—	—	—	—	9,600	—
» 1878	59,181	999	10,210	2,225	1,865	6,500	5,369	—	3,400	5,157	4,250	—	—	—	—	—	19,206
» 1879	40,325	1,101	4,917	1,654	1,871	5,000	4,500	5,063	3,400	5,319	—	—	—	—	—	—	—
» 1880	41,982	1,257	5,322	2,344	1,776	5,300	4,400	1,643	3,400	6,940	—	—	—	—	—	9,600	—
Summa	223,158	5,373	31,256	17,548	9,218	28,100	25,269	9,906	17,000	24,416	4,250	7,500	4,916	19,200	19,206	—	—

rörelsen efter hand blifvit koncentrerad hos några få stora bolag på ett sådant sätt, att rörelsen i dessa bolags händer i sjelfva verket antagit karakteren af *ett tryckande monopol*. Till förekommande af verkets fördyrande genom fri konkurrens emellan dessa bolag, hafva nemligen bolagen i allmänhet verkställt skogs- och timmerköpen för gemensam räkning, hvarigenom naturligtvis skogarne och dessas alster hindrats att stiga till det naturliga värde, som de under fri täflan skulle hafva uppnått, samt både kronan för sina skogar samt de enskilde jordegarna tvungits att åtnöja sig med de priser, som bolagen funnit för godt att bestämma. Den menliga verkan af detta system framhålles också utaf jägmästare inom Särna och Österdalarnes revir uti deras rapporter. Så yttrar jägmästaren i Särna revir: »Anledningen till att Kronan icke haft större inkomst från allmänna skogarne är dels de under åren 1876—1880 rådande dåliga konjunkturer för trävarurörelsen, men hufvudsakligast det förhållande att nu befintliga kommunikationer icke göra det möjligt för andra än de få trävaruförädlingsbolag, som hafva sina sågverk förlagda invid Dalelven, att spekulera på virke från reviret, samt att flera af dessa, för att undvika konkurrens, förenat sig och inköpa virke för gemensam räkning;» och jägmästaren i Österdalarnes revir tillägger, beträffande samma ämne, följande: »Att skogsegarne ej haft den nytta och inkomst af dessa arrenden och virkesförsäljningar, som dem bort tillkomma, torde till en stor del bero derpå, att dessa nyss uppräknade sågverksbolag genom att alltid göra gemensamt köp till förekommande af öfverbud förhindrat all konkurrens i denna för orten så viktiga affär. En jernvägsanläggning, särdeles den föreslagna jernvägslinjen Mora—Kongsvinger, skulle utan tvifvel upphäfvat dessa missförhållanden och blifva till stort gagn och nytta för orten».

Såsom man finner, hylla de båda förenämnde revirförvaltarna den åsigt, att den missrigtning i trävarurörelsens utveckling, som länsstyrelsen här ofvan antydt, eger sin grund uti bristande kommunikationer, hvilka omöjliggöra en fri täflan om skogsalstren, en åsigt som jemväl länsstyrelsen för sin del biträder. Det är ock för att afhjelpa denna brist, som tanken på en jernväg i den utaf jägmästaren i Österdalarnes revir angifna rigtningen allt mer och mer blifvit af befolkningen i dessa trakter med lifligt intresse omfattad. För åstadkommande af en sådan jernväg med fortsatt utsträckning från Mora genom Helsingland till Bottenhafvet vid eller i närheten af Söderhamn hafva förberedande åtgärder vidtagits genom en för detta ändamål vid allmänt jernvägsmöte i Örebro under sistlidne mars månad utsedd, af norske och svenske män, hvaribland jemväl under tecknad landshöfding, sammansatt interimsstyrelse. Då emellertid framgången af det ifrågavarande företaget i väsentlig mån måste vara beroende deraf, att en i möjligaste måtto noggrann utredning vunnit rörande skogstillgångarna inom de orter, som af den föreslagna jernvägen beröras, uppdrog jag åt storskifteslandtmätaren i detta län Adolf Dahlgren att hålla sammanträden med invånarna i Rättviks, Boda, Ore, Orsa, Våmhus, Elfdals, Särna, Transtrands, Lima, Malungs, Venjans, Sollerö och Mora socknar för att derunder, med ledning af storskifteshandlingarna, tillgängliga in-teckningshandlingar och de upplysningar, som af vederbörande jordegare vid dessa sammanträden afgäfvos, anställa undersökning till åstadkommande af utredning rörande omfånget och beskaffenheten ej mindre af de skogar,

hvilka af jordegarna sjelfva under oinskränkt dispositionsrätt innehades, än äfven af sådana skogar, hvilka blifvit under afverkningsrätt upplåtna; och på det att ändamålet med nyssnämnda undersökning säkrast måtte kunna uppnås, anmodades jemväl ordförandena i socknarnas kommunalstämmor föranställa, att fullt trovärdiga och med förhållandena hemmastadda personer från hvarje by blefve utsedda för att vid sammanträden komma tillstädes och tillhandagå med tillförlitliga upplysningar i ofvanberörda hänseende och särskildt beträffande de tider, då de under afverkningsrätt upplåtna skogarne återfölla till jordegarna.

Med ledning af den utredning beträffande skogstillgångarna i öfre Dalorten, som vid de af storskifteslandtmätaren Dahlgren hållna sammanträden åstadkommits, och i öfverensstämmelse med de af honom meddelade uppgifterna har länsstyrelsen låtit upprätta nedanstående tabell litt. D, som utvisar arealerna dels af hela den skogbärande marken, dels af kronoparker och boställsskogar, dels af härads- och sockenallmänningar och enskildes disponibla skogar, dels af skogsmark, som af sågverksbolagen disponeras under full eganderätt, och dels af skogar, hvarå afverkningsrätten blifvit upplåten — allt inom ofvannämnda socknar.

Af denna tabell inhemtas, att hela den skogbärande marken inom ifrågavarande socknar uppgår till 2,467,216 tunnland, och att af denna mark sågverksbolagen disponera dels under

Tab. Litt. D. Skogbärande mark i öfre delen af Dalarne.

	Kronoparker och boställsskogar.	Härads- och sockenallmänningar samt enskildes nu disponibla skogar.	Mark, som af sågverksbolagen disponeras under full eganderätt.	Skogar, hvarå afverkningsrätten blifvit upplåten.			Totalsumma.
				Under 10 år eller derunder.	Under 10—25 år.	Under längre tid än 25 år.	
T u n n l a n d.							
Rättvik	4,650	73,775	5,022	8,801	21,708	20,476	137,014
Soeken allmänning	—	—	—	2,582	—	—	
Boda	—	31,348	1,265	979	2,951	—	36,543
Ore	1,500	104,245	—	7,544	46,995	1,605	161,889
Orsa	62,322	165,420	17,996	—	2,276	155,042	403,056
Våmhus	—	30,912	1,388	2,634	13,670	15,425	64,029
Elfdalen	93,330	219,228	19,771	—	—	671	333,000
Venjans	1,463	14,600	8,563	—	—	79,305	103,961
Sofia Magdalena	1,571	25,000	573	126	41,329	192	68,791
Mora	4,490	124,847	4,015	18,131	23,828	47,270	222,581
Särna	167,030	173,720	6,280	—	—	—	347,030
Transtrand	12,752	36,614	814	—	—	46,520	132,647
Häradsallmänning	—	—	—	—	—	35,947	
Lima	13,212	22,730	2,217	—	29,750	59,040	190,985
Häradsallmänning	—	—	—	—	—	64,036	
Malung	4,242	138,503	1,451	8,470	61,515	51,539	265,720
Summa	366,562	1,160,942	69,355	49,267	244,022	577,068	2,467,216

full eganderätt och dels under afverkningsrätt icke mindre än 939,712 tunnland; och då härtill lägges den antagligen icke obetydliga skogsmark, som, efter hvad länsstyrelsen har sig bekant, sedermera utaf bolagen blifvit inköpt, samt derjemte i betraktande tages, att bolagen jemväl innehafva högst betydande afverkningsrättigheter inom Leksands, Siljansnäs, Floda, Näs, Jerna och Äppelbo socknar, så kan man svårigen undertrycka den farhågan, att om utvecklingen af trävaruindustrien vidare fortgår i samma riktning, som densamma på senare tider inslagit, större delen af skogarne inom hela den öfre Dalorten, efter hand och i den mån storskiftena nalkas sitt slut, skall komma att disponeras nästan uteslutande af de ifrågavarande fåtaliga bolagen, hvilka, liksom de förut dikterat prisen på sjelfva skogsköpen, så äfven sedermera skola efter godtfinnande bestämma prisen på allmogens dagsverken och körslor, då nemligen tillfälle till annan biförtjenst för denna icke återstår än den, som kan upphemtas vid de för skogarnes tillgodogörande nödiga timmerutdrifningarna. Vid detta förhållande lär det knappast kunna förnekas, att den utsigt öfver allmogens framtida ställning i denna ort, som trävaruindustriens utveckling sålunda synes bebåda, ingalunda kan anses löftesrik, och det må förty ej heller förtänkas denna allmoge, om den sträfvat efter att äfven med de största uppoffringar tillgodogöra sig det enda räddningsmedel, som efter deras och äfven länsstyrelsens förmenande erbjuder sig — en jernväg, som öppnar dessa aflägsna bygder med deras vidsträckta skogar för det välgörande inflytandet af lättade kommunikationer och dermed följande fri konkurrens.

E) Jagtvården. För jagtvårdens befrämjande bildades redan år 1859 ett *jägareförbund* inom Dalarne, men detta förbund, hvilket tillföre lär hafva utöfvat en gagnande verksamhet, har under de senare åren icke, så vidt länsstyrelsen har sig bekant, utdelat några belöningar eller i öfrigt vidtagit några åtgärder till befrämjande af det ändamål, för hvilket förbundet blifvit bildadt. Deremot har länets landsting under hela perioden anslagit medel till skottpenningar för dödandet af räf och hönshök.

Äfven i fråga om jagtvården gäller enahanda anmärkning, som om skogshushållningen, eller att densamma handhafves väsentligen olika i skilda delar af länet. Så till exempel upplyser jägmästaren i Kopparbergs revir, att jagtlagarne i allmänhet iakttagas ganska samvetsgrant utom på ett och annat ställe inom de norra trakterna af reviret, hvaremot jägmästaren i Särna revir omförmäler, att befolkningen derstädes icke söker att vårda jagten, och att förbrytelser emot jagtförfattningarna, särdeles hvad angår elgskyttet, ingalunda äro sällsynta, ett förhållande som jemväl vitsordas af jägmästaren inom Österdalarnes revir.

Till närmare upplysning om det omfång, i hvilket *elgskytte* bedrivs, må omnämnas, att endast under åren 1877—1880 inom Särna revir ej mindre än 149 st. elgar blifvit fälda. I trots häraf har tillgången på elg inom de båda reviren fortfarande varit god, hvilket väl till en del förklaras deraf, att detta djur fortfarande är fredadt från angrepp af vargar, hvilka under senare åren icke varit synliga inom länet. I de södra delarne af länet har elgarnes antal förminskats och detta djur saknas helt och hållet inom åtskilliga socknar, hvilket förhållande uppenbarligen härleder sig från den hårda medfart, för hvilken elgarne inom denna ort äro utsatte under den tillåtna jagttiden.

På *hare*, *skogsfogel* och *änder* har tillgången under de tre första åren af perioden varit ytterst knapp, men under senare delen deraf har förhållandet väsentligen förbättrats i de flesta delar af länet. Den så kallade dalripan har i de nordligare skogstrakterna förekommit ganska allmänt, men fjellripan deremot mera sällan. Såsom verksamt bidragande till förminskningen af skogsfogeln inom de nordligare skogstrakterna omnämnas af jägmästaren i Särna revir den ovanan hos personer, som sysselsätta sig med snarning af fogel, att de icke upptaga de utsatta snarorna utan låta dem snöa ned, så att de, sedan snön tinat upp, stå gillrade kvar under vartiden och då förstöra vildafveln.

Hvad de egentliga *rofdjuren* angår, så synes af jägmästarnes rapporter framgå, att desamma i allmänhet till antalet förminskats, med undantag af räf och hönshök, hvilka i synnerhet i de sydliga och vestra delarne af länet förekommit i så talrikt antal, att det till den mindre jagten hörande vildbrådet deraf lidit stor skada. Jägmästaren inom Kopparbergs revir uttalar också den åsigt, att räfvar och hönshökar utan tvifvel framdeles komma att hålla stammen af hare och skogsfogel i ett tvinande skick, och att stränga jagtförbud verka föga till det matnyttiga vildbrådet fromma, så länge som jagtmarkernas dörrar stå öppna hela året om för skaror af allehanda rofdjur, hvilka i samma mån ökas, som antalet skott af jägaren å matnyttigt vildt minskas, hvadan kraftiga åtgärder snarligen måste vidtagas för att inskränka de ifrågavarande rofdjurens antal.

Af de större rofdjuren förekommer björn ganska sparsamt inom hela länet, hvilket äfven är händelsen med järf och lodjur. Inom Särna revir hafva dock under perioden dödats tretton björnar och en järf.

F) Bergs- och brukshandtering. Beträffande först stenbrytning och derigenom erhållna produkter må anföras, att *kalkbränning* fortfarande idkas på några ställen till afsalu, förnämligast inom Rättviks och Boda socknar, der kalklagren äro, snart sagdt, outtömliga. Bränningen verkställes på enklaste sätt i öppna så kallade »kalkmått» samt är till följd deraf allt för mycket såväl bränsle- som tidsödande, för att kalktillverkningen, ehuru priset på bränd kalk mången gång är temligen högt, skulle kunna lemna tillverkaren någon afsevärd vinst, som dock understundom tillskyndas de afnämare, hvilka uppköpa kalken för afsalu på andra orter, förnämligast vestra Helsingland, der kalk alltid funnit god åtgång.

Med förbättrade kommunikationer till de kalkförande silurlagren samt ett tidsenligare sätt för kalkens brytning och bränning, skulle innebyggarna i ofvannämnda m. fl. socknar genom denna handtering kunna erhålla en ganska god inkomstkälla.

Försök, som blifvit anställda med att såsom bränsle vid kalktillverkningen använda den i silurformationen förekommande *bituminösa skiffern*, hafva ej ledt till några lyckade resultat.

Den i förra berättelsen omförmälda *fosfatfabrik*, som Klittbergs bolag anlagt i Boda socken i ändamål att af derstädes förefintliga fosforitlager tillverka gödningsämnen, fortsatte sin verksamhet till våren 1878. En af orsakerna att denna fabriks-handtering ej kunde drivas med vinst, torde kunna tillskrivas de långväga och svåra transporter, som omöjliggjorde all konkurrens med andra gödselbruk, hvilkas tillverkningar kunde i Falun afyttras med vinst till jemförelsevis vida billigare pris än Klittbergsfosfatet.

Samma bolags försök att af de i Boda förekommande *sandstenslagren* tillverka slipstenar ledde ej heller till något resultat, hvadan äfvenledes denna tillverkning nu mera upphört.

Uti flera föregående femårsberättelser har blifvit omnämndt, att *slipstenar* tillverkas inom Orsa socken till rätt betydande omfattning. Under den embetsresa, som undertecknad landshöfding i slutet af sistlidna år företog till åtskilliga delar af länet, hade jag tillfälle att jemväl besöka de inom nämnda socken i närheten af Kallmora by belägna slipstensbrotten och derunder taga kännedom om slipstenshandteringens bedrivande; och som jag dervid erfor, att denna handtering utförades på ett i tekniskt, ekonomiskt och sanitärt hänseende synnerligen otillfredsställande sätt, så anmodade jag efter min hemkomst grufingeniören G. L. Wetterdahl att efter undersökning på stället till mig afgifva fullständig berättelse rörande slipstenshandteringens nuvarande ståndpunkt och derjemte afgifva förslag till denna handterings framtida ordnande på ett ändamålsenligt sätt. Af intresse för saken och utan någon ersättning fullgjorde ingeniör Wetterdahl detta uppdrag och aflemnade deröfver till mig en om lika mycken sakkännedom som om klok praktisk blick vittnande redogörelse, ur hvilken, mindre med hänsyn till den betydelse, denna industri för närvarande eger, än hvad densamma, om den blifver rätt ordnad, framdeles antagligen bör erhålla, länsstyrelsen tillåter sig att meddela följande utdrag:

»Såsom slipsten» yttrar ingeniör Wetterdahl, »tillgodogöres en till de undersiluriska bildningarna hörande sandsten, hvilken förekommer på åtskilliga ställen inom Orsa socken och dessutom anträffas äfven inom Ore, Boda, Rättvik, Sollerö m. fl. socknar i öfre Dalarna, ehuru den, såvidt känt är, endast inom Orsa blifvit för tillverkning af slipsten använd. Inom Orsa har slipstensbrytning drifvits i många mansåldrar, förnämligast i trakten af Kallmora. Dervarande sandstensområde och några smärre dylika vid Emmån, vid Hansjö och vid Råfvomyran, hvilka finnas upptagna å en af storskifteslandtmätaren E. M. Cederstam meddelad kartkiss, hafva, för så vidt de voro å utmark belägna, blifvit vid storskiftet undantagna såsom en socknens jordegares gemensamma tillhörighet. Rättigheten till brytning å de gemensamma områdena är, enligt uppgift, ordnad genom en år 1868 af Konungens Befallningshafvande fastställd stadga, enligt hvilken:

Roteskatt af 1 till 25 öre berättigar till årlig brytning af 3 alningar,					
» » 0 25 » 1 50 kr.	»	»	»	»	6 »
» » 1 50 » 2 50 »	»	»	»	»	9 » o. s. v.

Med en »alning» förstås ämnet till en slipsten af 20 verktyms diameter och 4 verktyms tjocklek. Ämnen af andra storlekar reduceras efter bestämda grunder till alningar.

För brytningen förena sig delegarne i arbetslag af minst 10 och högst 40 personer, hvilka ega frihet att efter eget godfinnande upptaga nya stenbrott, som då blifva deras egendom, men hvari delaktigheten till följd af köp eller byte ofta vexlar. All den i samma brott erhållna stenen fördelas i hopar af 6 alningar, hvilka utlottas mellan delegarne. Ordningen inom arbetslag upprätthålles af en förman, som af sina medintressenter aflönas med en alning om året. Hela brytningen öfvervakas af en gruffogde, hvilken verkställer utlottningarna och eger i laga ordning åtala öfverträdelse af ordningsstadgan. Han aflönas med 15 öre per lott å 6 alningar.

Brytningen sker uteslutande på hösten från skördens afslutande, tills skarpare köld inträder, sålunda ungefär från medlet af september till medlet af november. Arbetet är för närvarande fördeladt på 26 till 28 brott, i hvilka hela arbetsstyrkan plägar uppgå till vid pass 600 man. Årligen brytas 3,000 till 4,000 slipstensämnen af 12 till 30 verktyms diameter. Per lott å 6 alningar lærer i allmänhet 3 till 4 veckors arbete användas.

Brytningsarbetet inledes medelst upptagande af en grop genom de 10 till 60 fot tjocka, lösa jordlagren. Härigenom blottas den i något lutande lager förekommande sandstenen. De öfre sönderbrutna delarne af densamma lösbrytas medelst spett och bilar, hvarefter det underliggande fasta och till slipsten dugliga berget lösspränges medelst borrning samt skjutning med krut, hvarvid dock en betydande del af sandstenen söndersplittras i smärre till slipsten odugliga bitar. De sålunda bildade groparne afsänkas vanligen ej till större djup än 12 till 20 fot under fasta bergets yta, emedan länshållningen, som uteslutande sker medelst pumpning för hand, såvida ej aflopsdiken kunna anordnas, skulle vid större djup blifva för dryg. Den brutna stenen uppfrakts ur botten å sluttande körvägar, hvilka fortsätta ända till botten och sålunda blifva desto brantare, ju mera denna afsänkes. Äfven af detta skäl lemnas all den på något större djup förekommande sandstenen orörd, och enligt uppgift har brytningen ingenstädes fortgått ända ned till den under slipstenslagren befintliga bergarten, till följd hvaraf dessas uthållighet mot djupet ej är känt, ehuru antagligt är, att densamma åtminstone på en stor del af Kallmoraområdet är mycket betydande. Efter de lössprängda blockens aftuktning genom kilning, utlottas de, hvarefter somliga egare genast sälja sina block till meddelegare, hvilka egna sig åt huggningsarbetet. För detta ändamål transporteras blocken så fort ske kan till de respektive, stundom ända till 2 mil från brotten belägna hemmen. Huggningen verkställes under december och en del af januari. Emedan sandstenen låter lätt klyfva sig i riktning af slipstensens flata sidor, är det egentligen endast den cylindriska ytan och midthålet, hvilka behöfva huggas. Härvid användas mejslar eller spetsar af jern och hammare samt till finhuggningen ett långeggadt, yxförmadt verktyg. En duglig arbetare lærer kunna på en dag färdighugga en alningssten. Huggningen försiggår stundom i portlider eller på andra för drag utsatta platser, men vanligen i för detta ändamål särskildt uppförda »hackstugor» eller i fähusen. För att hindra den ytterst skadliga uppdamningen af stennjålet, öfverspolas stenarne under hackningen med vatten, hvarigenom denna olägenhet visserligen minskas men långt ifrån fullständigt upphäfves. Omöjligheten för arbetarne att vid huggningen undgå inandning af stennjöl är den största svårighet, som af gammalt åtföljt denna handtering. Redan Hülphers anmärker i sin resa i Dalarna 1757 (pag. 159), att »slipstenshuggarne hafva mestadels dött af lungsjukan och sällan hunnit öfver 40:de året», och i Magnus Huss' afhandling »Om Sveriges endemiska sjukdomar» 1852 (pagg. 25—30) uppgifves, att denna egendomliga »Orsasjuka» ännu i senare tider starkt bidragit till dödligheten inom socknen. Att nämnda olägenhet, oaktadt vidtagna försigtighetsmått, kommer att till ej ringa grad kvarstå, så länge huggningen utföres för hand, är antagligt. Vid pass 200 personer lära sysselsätta sig med detta arbete.

I februari och mars företaga åtskilliga tillverkare, enligt uppgift fullt 100 personer, resor för att på vanligt gårdfarihandels-

sätt afyttra slipstenarne, med undantag af den mindre del, hvarå beställning förut ingått. Färderna, hvilka sällan lära upptaga mindre än 3 veckor men stundom 6 veckor för hvarje for, gå söderut ända till Mälaren och norrut till Jemtland och Ångermanland. Från Gefle och möjligen äfven andra norrländska hamnar går ej obetydligt med orsasten till Finland. Den anses afgjordt bättre än den gotländska slipstenen, men är äfven mycket dyrare än denna.

Emedan de kringresande uppköpa de öfriga tillverkarnes slipstenar, äro de alltid sjelfve egare till hela sina lass; försäljning genom kommission lärer ej brukas. I Orsa är priset på en färdighuggen alningssten för närvarande 8 kronor, men har på senare åren vexlat mellan 6 och 11 kronor. Försäljningspriset utom socknen är naturligtvis, isynnerhet på landsbygden, mycket ojemnt. Några tillförlitliga uppgifter om medelförsäljningspriset torde, åtminstone för en icke slipstenstillverkare, vara omöjliga att erhålla. Att emellertid de flesta delegarnes vinst ej varit stor, derom synes den djupa fattigdom vittna, hvilken var allmänt rådande i Orsa, innan skogsförsäljningen för några år sedan började, äfvensom det förhållandet att de jordegare, hvilka kunnat bereda sig förtjenst genom kolning till de närbelägna jernbruken, ej lära mycket sysselsatt sig med tillverkning af slipstenen.

Att här närmare redogöra för det förslag till slipstenshandteringens framtida ordnande, hvilket ingenjör Wetterdahl afgifvit, medgifver icke utrymme. I detta hänseende må endast omnämnas, att ingenjör Wetterdahl anser, att den särdeles utvecklade ståndpunkt, på hvilken ifrågavarande handtering ännu befinner sig, i främsta rummet härleder sig från handteringens bedrivande såsom *husslöjd*, hvadan också nödigt vore att, om några väsentliga förbättringar härutinnan skulle kunna införas, den nuvarande söndersplittringen upphörde, och hela handteringen komme att bedrivas såsom en gemensam affär antingen af delegarne sjelfve eller af ett för detta ändamål bildadt bolag. I öfrigt och sedan anvisningar blifvit meddelade till förändrade anordningar såväl beträffande brytningen och huggningen af stenen som i fråga om den färdiga arbetsproduktens försäljning och ordnandet af sjelfva förvaltningen, erinrar ingenjör Wetterdahl derom, att vid genomförandet af hans förslag erfordras ett ganska betydande kapital, dels för tillredningsarbeten och ersättning åt de nuvarande egarne af de bättre brotten, dels för byggnader och dels till egentligt arbetsförslag, hvadan ock med framhållande af vanskligheten att bestämma, huruvida slipstenshandteringen må ega nog lifskraft för att uthärda den konkurrens om arbetare, som komme att förorsakas såväl af en snart inträdande vidlyftig skogsafverkning som ock antagligen af jernvägsbyggnader i trakten och andra förvärfskällor, som genom dem öppnades, ingenjör Wetterdahl slutligen under vissa förutsättningar uttalar den åsigt, att slipstensbrotten lämpligen borde på viss tid under arrende öfverlätas till ett bolag, hvarigenom de svårigheter kunde undvikas, hvilka måste blifva en följd af affärens bedrivande för en hel sockenmenighets räkning.

Sedan ingenjör Wetterdahls berättelse till mig inkommit och jag öfvertygat mig derom, att hans förslag till slipstenshandteringens framtida ordnande erbjöde väsentliga fördelar, ansåg jag mig skyldig att, för att förbereda möjligheten af förslaget genomförande, söka åstadkomma särskild utredning af sakkunnig person rörande orsastens användbarhet till slipsten för att

derpå kunna grunda en utvecklad och lönande industri. Genom benägen medverkan utaf chefen för Sveriges Geologiska Undersökning har sedermera utlåtande i ämnet afgifvits utaf ingenjören H. Lundbohm, som för Sveriges Geologiska Undersöknings räkning under de senare åren haft i uppdrag att undersöka de i vårt land befintliga för ekonomiska och tekniska behof användbara stenslag. Sedan ingenjör Lundbohm uti detta utlåtande, jemte erinran derom att han icke varit i tillfälle att på brytningsplatsen undersöka bergarten, och att utlåtandet följaktligen vore grundadt på de upplysningar, han eljest kunnat förskaffa sig, angifvit vissa gemensamma egenskaper, hvaraf hvarje god slipsten måste vara i besittning, fortsätter ingenjör Lundbohm sålunda:

»I besittning af de nu nämnda egenskaperna kan dalasandstenen anses ega sin största användbarhet inom *landthushållningen* och måhända äfven vid träträdningens verken, och det allmänna omdömet om densamma i norra och mellersta Sverige tyckes äfven vara, att den är öfverträfflig för skärpning af eggjern m. m. Ett mycket talande bevis härför är, att orsaslipstenarne kunna, enligt ingenjör Wetterdahls uppgift, säljas till ett pris af omkring 8 kronor för en »alning», då deremot en engelsk slipsten med samma diameter blott kostar omkring 350 kr.

Behovet af slipsten inom de nämnda områdena är så stort, att det ej på långt när kan fyllas genom den nuvarande produktionen i Dalarne, hvadan en utvidgning af denna synes mig hafva utsigter att blifva lönande, i all synnerhet om försäljningspriset kan sättas lägre. Om dessutom lager i sandstenen finnas — och detta är ingalunda otänkbart —, hvilka äro tillräckligt lösa för att kunna tillfredsställa de fordringar, som inom jernindustrien ställas på slipstenar, hvarom en noggrann undersökning på förhand bör kunna lemna upplysning, så har man all anledning att påräkna en stor och lönande afsättning, förutsatt att såväl tillverkning som försäljning skötas af kompetenta personer på ett tidsenligt sätt och med tillgodogörande af de hjälpmedel, som för närvarande stå till buds inom stenindustrien.»

Efter den utredning, som sålunda vunnits genom ingenjör Wetterdahls berättelse och ingenjör Lundbohms utlåtande, lärer knappast något tvifvel kunna uppstå om den stora betydelse äfven för den ifrågavarande industriens utveckling, som anläggningen af en jernväg i dessa trakter måste ega.

Då Kungl. Kommerskollegium afgifver årsberättelser angående *bergverk och bruk*, och af sådan anledning de förut vanliga detaljerade tabellariska redogörelserna för dessa ämnen nu mera icke böra i femårsberättelsen ingå, torde länsstyrelsen kunna inskränka sig till att här nedan meddela dels en på bergmästarembetetets uppgifter grundad summarisk öfversigt rörande bergshandteringens tillstånd och utveckling inom länet under ifrågavarande period, dels ock en sammanfattning af de uppgifter, hvilka på enskild väg benäget blifvit länsstyrelsen lemnade till upplysning om tillverkning och öfriga förhållanden vid de större jernverken inom länet.

I förra hänseendet får länsstyrelsen sålunda åberopa efterföljande tabeller, nemligen:

- 1:o rörande *malm-brytningen* tab. Litt. E;
- 2:o rörande *jern-, gjutgods- och manufaktur-tillverkningen* tab. Litt. F;
- 3:o tillverkningen af s. k. *ädlare metaller och tekniska produkter* tab. Litt. G; och

Tab. Litt. E.

Malmbrytningen.

År.	Jern.		Silfver och bly.		Koppar.		Nickel.		Zink.		Mangan.		Svafvelkis.	
	Antal grufvor.	Centner.	Antal grufvor.	Centner.	Antal grufvor.	Centner.	Antal grufvor.	Centner.	Antal grufvor.	Centner.	Antal grufvor.	Centner.	Antal grufvor.	Centner.
1876.....	108	4,506,714	2	4,850	2	444,861	14	71,222	1	800	—	—	—	38,912
1877.....	114	3,596,352	2	3,175	3	466,466	7	55,671	1	600	1	1,000	1	35,796
1878.....	66	2,834,578	2	855	3	461,619	1	1,509	—	—	—	—	—	—
1879.....	65	2,824,578	2	4,432	1	492,671	—	—	1	460	1	2,340	1	15,000
1880.....	134	4,449,916	3	3,471	1	451,253	—	—	1	928	—	—	1	34,866
Summa	—	18,212,138	—	16,783	—	2,319,870	—	128,402	—	2,788	—	3,340	—	124,574
Medeltal per år	—	3,642,427 ⁶	—	3,356 ⁶	—	463,974	—	25,680 ⁴	—	557 ⁶	—	668 ⁰	—	24,914 ⁸

Tab. Litt. F.

Jern-, gjutgods-, sål- och manufaktur-tillverkningen.

År.	Tackjern.			Gjutgods.		Stångjern.		S t å l.				Jern- och stålmanufaktur.							
	Antal mnskarn.	Antal Års-ningsst.	Centner.	Antal Centner.	Centner.	Antal verk.	Centner.	Antal verk.	Bessem.	Martin.	Andra slag.	Summa.	Antal verk.	Jernvägs-skenor.	Plåt.	Spik.	Red-skaps-.	Diverse.	Summa.
									Centner.	Centner.	Centner.	Centner.		Centner.	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.
1876.....	43	6,949	1,526,490	11	39,586	40	538,387	7	89,287 ⁴²	—	3,320 ⁶⁰	92,608 ⁰²	22	27,587 ³²	59,514 ⁸⁸	14,834 ⁸⁸	6,882 ⁶¹	16,811 ⁴⁷	125,631 ¹⁶
1877.....	37	6,710	1,560,650	9	31,422	41	640,406	4	85,580 ⁹⁴	—	3,137 ⁶⁰	88,718 ⁵⁴	18	6,238 ¹⁵	58,406 ⁹⁵	11,316 ²⁵	9,195 ⁹⁶	4,102 ⁴⁴	89,259 ⁷⁵
1878.....	34	6,105	1,563,999	8	27,326	35	627,304	5	90,079 ³⁶	6,773 ²⁵	3,938 ⁴¹	100,791 ⁰²	16	—	65,773 ⁹³	7,877 ⁸⁶	1,997 ⁷⁵	7,269 ¹⁴	82,918 ⁶⁸
1879.....	36	6,848	1,741,181	9	20,353	34	763,873	4	85,151 ²⁸	23,891 ¹⁴	1,250 ⁷⁰	110,293 ¹²	15	—	64,244 ⁹⁵	3,723 ⁷¹	1,125 ⁵⁴	3,749 ⁶⁶	72,843 ⁸⁶
1880.....	39	7,801	1,953,747	10	25,312	35	771,231	3	56,591 ⁶⁰	21,904 ⁵⁰	2,933 ⁸⁸	81,429 ⁹⁸	12	943 ⁴⁰	55,532 ⁸¹	2,561 ⁷⁴	4,322 ⁷⁰	1,743 ⁴⁰	65,104 ⁰⁸
Summa	—	34,413	8,346,067	—	143,999	—	3,341,201	—	406,690 ⁶⁰	52,568 ⁸⁹	14,581 ¹⁹	473,840 ⁶⁸	—	34,768 ⁸⁷	303,473 ⁵⁵	40,314 ⁴⁴	23,524 ⁵⁶	33,676 ¹¹	435,757 ⁵³
Medeltal per år	—	6,883	1,669,213 ⁴	—	28,799 ⁸	—	668,240 ²	—	81,338 ¹²	10,513 ⁷⁸	2,916 ²⁴	94,768 ¹⁴	—	6,953 ⁷⁸	60,694 ⁷¹	8,062 ⁸⁹	4,704 ⁹¹	6,735 ²²	87,151 ⁵¹

Tab. Litt. G.

Tillverkningen af så kallade ällare metaller och tekniska produkter.

År.	Guld.	Silfver.		Koppar.		Nickelspeis.		Koppar-skårsten.		Bly.		Svafvel.		Kopparvitriol.		Jernvitriol.		Rödfarg.		
	Antal verk.	Skålpund.	Antal verk.	Skålpund.	Antal verk.	Centner.	Antal verk.	Centner.	Antal verk.	Centner.	Antal verk.	Centner.	Antal verk.	Centner.	Antal verk.	Centner.	Antal verk.	Centner.	Antal verk.	Centner.
1876.....	1	14,550 ⁸	2	868 ⁰⁴	2	12,505 ⁵¹	1	790 ⁰⁸	1	12 ⁶³	2	402 ²¹	1	4,502	1	6,735 ²⁸	1	3,162	2	33,974
1877.....	1	10,164 ⁵	2	659 ³⁹	2	9,449 ⁴⁰	1	592 ³⁵	1	14 ³⁵	1	117 ⁰⁰	1	3,446	1	4,164 ⁴⁷	—	7,129	2	30,331
1878.....	1	22,863 ⁸	2	905 ⁰⁰	2	17,562 ⁸⁰	1	692 ⁷²	1	16 ⁰²	2	335 ⁶⁶	1	2,905	1	2,188 ⁵⁰	1	6,803 ⁴⁰	1	22,684
1879.....	1	7,873 ⁰	1	1,267 ¹⁸	1	14,076 ⁶⁶	1	126 ⁴²	1	14 ²⁰	—	—	1	6,688	1	4,108 ⁹²	1	1,176 ⁴⁰	1	10,660
1880.....	1	12,492 ³	1	1,485 ²⁸	1	15,735 ³⁹	—	—	1	14 ⁰⁰	—	—	1	6,016	1	3,348 ⁰¹	1	6,937 ¹⁸	1	30,742
Summa	—	67,944 ⁴	—	5,185 ³⁹	—	69,329 ⁷⁶	—	2,201 ⁵⁷	—	71 ²⁰	—	854 ⁹⁰	—	23,557	—	20,545 ¹⁸	—	25,207 ⁹⁸	—	128,394
Medeltal per år	—	13,588 ⁹	—	1,037 ⁰⁷	—	13,865 ⁹⁵	—	440 ³¹	—	14 ²⁴	—	170 ⁹⁸	—	4,711	—	4,109 ⁰⁴	—	5,041 ⁶⁰	—	25,679

Tab. Litt. H.

Antal arbetare, använda vid bergverks- och bruksrörelsen.

År.	Jerngrufvorna.				Jernverken.					Andra verk med tillhörande grufvor.				Summa summanum.
	Ständige.	Tillfällige.	Qvinnor och barn.	Summa.	Masugnarne.	Stångjernverken.	Manufakturverken och gjuterierna.	Ej klassificerade.	Summa.	Guld-, silfver- och blyverken.	Kopparverken.	Åtskilliga andra.	Summa.	
1876.....	1,030	24	80	1,134	915	842	619	29	2,405	24	421	279	724	4,263
1877.....	650	65	49	764	810	890	435	17	2,152	22	430	266	718	3,634
1878.....	410	30	33	473	696	822	420	49	1,987	26	557	110	693	3,153
1879.....	433	32	53	518	825	833	433	58	2,149	22	543	135	700	3,367
1880.....	936	44	97	1,077	936	928	475	209	2,548	25	375	108	508	4,133
Medeltal per år	692	39	62	793	837	863	476	72	2,248	24	465	180	669	3,710

4:o) antal *arbetare*, använda vid bergverks- och bruksrörelse, tab. Litt. H.

I fråga åter om tillverkningen m. m. vid de större bergverken inom länet får länsstyrelsen hänvisa till nedanstående redogörelser.

Stora Kopparbergs bergslag har under den tid femårsberättelsen omfattar drivvit grufvbrytning, tillverkning af metaller och trävaror, m. m. i det omfång, som nedanstående tabeller och uppgifter angifva.

Vid *Falu kopparverk*:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Från Stora Kopparbergs grufva uppförade tunnor berg	248,043	203,569	200,515	213,531	200,840
Deraf erhållen:					
Kopparmalm..... ctr	444,634	464,096	461,697	491,745	451,253
Svafvelkis	38,912	35,796	—	15,000	34,866
Tillverkningar:					
Guld..... \mathcal{E}	14 ⁵⁵	10 ¹⁶	22 ⁸⁶	7 ⁸⁷	12 ⁴⁹
Silfver..... "	834 ³¹	634 ²⁷	880 ³⁵	1,216 ⁴⁷	1,485 ²⁸
Koppar..... ctr	12,494	9,440	17,553	14,076	15,735
deraf genom lösningsmetoden..... "	8,972	9,292	9,206	11,304	15,735
Fosforbrons	—	—	183	173	641
Svafvel	4,502	3,446	2,905	6,688	6,016
Svafvelsyra	28,598	29,256	27,085	3,012	7,584
Kopparvitriol	6,735	4,164	2,188	4,109	3,348
Rödfärg	31,580	28,104	22,684	10,660	30,242
Jernvitriol	2,210	7,129	6,803	1,176	6,987

Af förestående tabell framgår, att under det malm-brytningen jemförelsevis obetydligt varierat i kvantitet, hafva dock de tillverkade produkterna varierat rätt mycket. Hvad som visar en afsevärd stigning är tillverkningen af silfver, hvilken under senaste året, denna berättelse omfattar, uppgick till 1,485²⁸ skålp. Den nya eller s. k. lösningsmetoden har under senare åren förbättrats och helt och hållet undanträngt den äldre smältningmetoden. I den nya metoden är det uteslutande kemiska krafter, som arbeta för att från den rostade och pulveriserade malmen utdraga koppar och ädla metaller, och likaledes kemiska krafter, som ur erhållna lösningar utfälla först ädla metaller och sedan kopparn. På denna metods noggrannhet beror, att silfret kunnat fränskiljas kopparn och silfverproduktionen så väsentligt ökats. Den stora kvantitet träkol, cirka 30,000 läster årligen, som till smältning af kopparmalmen förut användts, har nu kommit jernindustrien till godo. — Vid kopparverket uppsattes på våren 1878 den första telefonen inom länet.

Domnarfvet's jernverk. Det uti förra berättelsen omnämnda jernverket vid Domnarfvet, som delvis har fullbordats, igångsattes på nyåret 1878 och har sedan varit i verksamhet samt tillverkade under 1880:

Tackjern.....	170,081 centner,
Smältjern.....	111,754 "
Bessemörgöt.....	15,451 "
Martinstål.....	21,904 "
Valsadt jern och stål.....	195,657 "

hvilket är en bland landets största tillverkningar.

Af öfriga till Stora Kopparbergs bergslag hörande jernverk hafva Åg, Svartnäs och Löfsjö masugnar samt Korså och Lindesnäs bruk varit i verksamhet under de senare åren, hvaremot Noraån, Limån, Tansån, Snöån och Laxsjön varit nedlagda.

Under århundraden, på bergsmännens tid och jemväl deruppå efter det bergslaget från och med år 1865 öfvertagit kopparbruket, uppköptes och begagnades för smältningarna årligen vid pass 30,000 stigar träkol, men i anledning deraf att grufvans malmer nu mera tillgodogöras »på våta vägen» och att vid rostningen af malmerna och den slutliga smältningen användas sterkol, ved och sågsån, har träkolsförbrukningen alldeles upphört. Magistraten i Falun har till närmare upplysning härom meddelat efterföljande uppgift:

Kolupphöpen för Falu kopparverk.

	Stigar.	å kronor.	Summa kronor.
Från 1865 till 1870 i medeltal pr år	30,000	5 ⁰⁰	150,000
År 1870.....	24,000	4 ⁵⁰	108,000
" 1871.....	17,000	5 ⁵⁰	93,000
" 1872.....	22,000	8 ⁰⁰	176,000
" 1873.....	18,000	7 ²⁵	130,000
" 1874.....	5,000	10 ⁴⁰	52,000
" 1875.....	5,000	7 ⁶⁰	38,000
" 1876.....	8,000	8 ⁷⁵	70,000
" 1877.....	7,000	6 ³⁰	44,000
" 1878.....	4,500	6 ⁰⁰	27,000
" 1879.....	5,000	4 ⁴⁰	22,000
" 1880.....	—	—	—

De femton kopparhyttor, som funnos belägna i stadsdelarne Elsborg, Presttägten, Östanfors och Gamla herrgården, äro med undantag af två, Garhyttan och den så kallade Herrhyttan i Östanfors, ödelagda och många jemnade med jorden. Den myckenhet träkol, som förut användes för kopparverket, uppköpes nu, förnämligast från Svärdsjö socken, i Falun (under sistlidne vinter cirka 24,000 stigar) och försändes vidare på jernväg till Domnarfvet och längre bort belägna jernverk i Örebro och Vermlands län; och hafva under samma tid genom Falun från stationer norr derom till jernverk inom och utom länet på jernväg förts vid pass 30,000 stigar kol.

Vid Kopparverket och Domnarfvet finnas *sjukhjelpkassor*, hvartill bidrag erhållits från bergslaget, hvarjemte bergslaget lemnat extra gratialer af 4,000 å 6,000 kronor pr år till behöfvande arbetare, ehuru bergslaget icke har enskild fattigvård vid sina verk. Vid Korså bruk finnes en s. k. konsumtionsförening, som med hjälp från kontoret skötes af person, som arbetarne valt, hvaremot bergslaget håller matvaror vid Lindesnäs och Domnarfvet till inköpspris med tillägg af transport- och utdelningsomkostnader.

Bergslagets arbetare erhålla fri läkarevård och medicin.

Bergslagets trävarutillverkning, som i medeltal uppgår till 18,000 standards, upptages uti redogörelsen för tillverkningen vid öfriga sågverk.

Avesta. Vattenmotorerna utgöras nu af 15 turbiner och af 7 vattenhjul med tillsammans omkring 820 hästkrafter.

Tillverkningen i masugnarna har under femårsperioden varit 601,859 centner tackjern.

För tackjernets färskning har tillkommit en ugn, i hvilken kunna intagas till 10 centner tackjern, som färskas direkte med blåster. Från denna ugn, som sattes i gång i början af november 1878, hafva till den 31 december 1880 erhållits 106,926 centner göten eller af göten direkt utan omvärmning — under en särskild härför byggd mumblingshammare — uträckta smältstycken.

Plåttillverkningen har under femårsperioden uppgått till 157,098 centner.

I sågen hafva 1876—1879 tillverkats 11,097 standards sågadt virke samt 24,805 läster kol af affallet. Under 1880 har ingen tillverkning i sågverket bedrifvits.

De gamla färskningsverken, mekaniska verkstaden samt sågen, finnas kvar i oförändradt skick.

Förutom i sågverket äro vid bruket sysselsatta omkring 210 personer, som till största delen bo i brukets 281 stycken rum.

Sjukhjelpskassans behållning utgjorde den 31 december 1880 kronor 3,710. Afgiften till kassan nu lika som förut.

Genom olyckshändelse i verkstäderna har ingen under femårsperioden skadats till lif eller till framtida men.

Larsbo—Norns aktiebolags bruk. Vid dessa verk har jern-tillverkningen hittills drifvits med till större delen kol från egna skogar och därför i kvantitet föga varierat.

Malmerna tagas från bolagets grufvdelar i Bispbergs, Norbergs och Knapptjerns grufvor, hvaraf Bispbergsmalmen förbrukas vid Vikmanshyttans masugn och malmerna från Norberg och Knapptjern vid Norns masugn.

Tackjernet från Vikmanshyttan bearbetas på stället enligt lancashiremetoden, uti 3 å 4 sådana härdar, till smältstycken, hvilka vid Thurbo smedja för 1 vällugn med 3 hamrar uträckas till s. k. stångjern.

Tackjernet från Norn upparbetas vid Larsbo och Saxhammar uti 5 lancashirehärdar till smältstycken, hvilka utvalsas vid Ramnäs i Vestmanland valsverk, som till hälften eges af bolaget.

Stål tillverkas vid Vikmanshyttan dels genom bränning i brännstålsugnar och dels genom smältning i deglar enligt uchatimmetod samt uträckes på stället till stänger och gröfre redskap för bearbetning af sten och jern.

Årstillverkningarna hafva varit:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Kolning å egna skogar... tunnor	225,037	206,998	210,531	238,587	264,583
Malmbrytning..... centn.	319,753	339,795	246,287	246,607	276,711
Tackjernstillverkning.....	114,906	100,819	78,489	99,866	109,895
Valsadt stångjern	49,447	59,262	54,345	55,821	44,965
Smidt do	28,903	26,848	19,714	26,244	26,275
Uchatistål	2,064	2,352	2,447	1,430	1,750
Brännstål	769	772	443	338	667

Vid jernstillverkningen hafva varit använde tillhopa 115 arbetare.

Nylhammars bruk. Verkstäderna bestå af 2 masugnar, 2 bessemerugnar, lancashiremedja med 5 härdar samt gjuteri med 2 kupolugnar.

Tackjernstillverkningen har pågått endast i en masugn i sänder, emedan koltillgången ej tillåtit att hafva begre masugnarne samtidigt i gång under någon längre tid. Tackjernet har under åren 1876, 1877 och 1878 varit afsedt dels för bessemer- och dels för lancashirefärskning, men under åren 1879 och 1880 endast för lancashirefärskning.

Bessemertillverkningen, hvilken under åren 1872—1875 var den färskningsmetod, som uteslutande användes härstädes, blef från och med sistnämnda års början mer och mer ogynsam, emedan räls göten, hvarpå tillverkningen var baserad, oupphörligen föll i pris och till sist blefvo nästan osäljbara. Räls götstillverkningen upphörde därför på sommaren 1876. Under åren 1877 och 1878 blåstes, af malmer köpta från Norrbärke och Stripa, bessemergöt, som voro afsedda för de noggrannaste behof, men malmerna voro för dyra för att kunna lemna ett tillfredsställande ekonomiskt resultat. Brukets egna malmer, likasom ortens i allmänhet, äro för fosforhaltiga för beredning af bessemergöt till noggrannare behof. Under åren 1879 och 1880 har därför ingen blåsnings egt rum.

Smältjerns- eller lancashiretillverkningen börjades 1876 på hösten, sedan smedjan blifvit uppförd på sommaren nämnda år och har sedan dess alltjemt fortgått för 3 å 5 härdar. Denna tillverkning lämpar sig bättre för ortens malmer och tackjern, ty fosforhalten kan med denna färskningsmetod betydligt nedsättas, så att produkten blir mera användbar och därför lätt säljbar.

Allt smältjern är utvalsadt till stångjern i Smedjebacken och sedan försåldt i utlandet.

Gjutgodstillverkningen har varit afsedd dels för egna behof dels till försäljning i orten.

Tillverkningsbeloppen hafva varit följande:

	Tackjern.	Bessemergöt.	Smältjern.	Gjutgods.
Under hela femårsperioden... centner	357,525	62,104	198,814	12,950
	Malm fr. egna grufvor.	Köp-malm.	Kalk fr. egna kalkbrott.	Kol, 12-tunnusstigar.
Använd malm, kalk och kol till tackjerns- och smältjernstillverkningen under hela perioden	centner 702,887	79,800	121,307	72,489

Malmbrytningen i brukets grufvor har varit inskränkt till egna behofvet, men malmtillgången i grufvorna är stor och brytningen kan därför vid behof drifvas i mycket större skala.

Koltillgången är den faktor, som här begränsar tillverkningens storlek, ty med nuvarande kommunikationer kan bruket ej få köpa mera än omkring 5,000 12-tunnusstigar kol pr år, och årliga kolfångsten från egna skogar är endast 9 å 10,000 stigar, alltså kunna tillsammans högst 15,000 stigar erhållas, under det att konsumtionen, om alla verkstäder kunde drifvas hela året, skulle uppgå till omkring 38,000 stigar; men förrän en jernväg till Vesterdalarne kommer till stånd, kan ej så mycket kol erhållas.

Smedjebackens valsverk. Vid detta verk har tillverkningen, företrädesvis bestående af stångjern, slabs, plåt och fasonjernet jernvägsskenor, uppgått:

Under år 1876 till	98,499 centner,
» » 1877	129,617 »
» » 1878	89,838 »
» » 1879	102,138 »
» » 1880	114,898 »

Till följd af ogynnsamma konjunkture har tillverkningen af fasonjern och plåt äfvensom jernvägsskenor under de senare åren upphört, hvarföre äfven, då denna tillverkning kräver större arbetspersonal, arbetarnes antal, som vid periodens början utgjorde 120 man, vid dess slut nedgått till 81 man.

Klosters aktiebolags verk. Till upplysning om verksamheten vid dessa verk har förvaltningen derstädes meddelat följande uppgifter:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
	C e n t n e r.				
Malmbrytning	305,643	324,454	391,552	391,181	337,281
Tackjernstillverkning	89,114	127,103	116,106	125,246	130,225
Smältjernstillverkning	80,397	88,446	31,865	26,454	35,341
Besemer-, göt- och stålämnenstillverkning	72,715	95,377	107,138	129,538	81,065
Stång- och ämnesjernstillverkning	81,146	115,814	89,288	65,907	61,361
Finjernstillverkning	—	—	—	10,915	26,423
Jernplåtstillverkning	20,887	22,837	20,426	20,161	17,593
Tillverkning af galvaniserad plåt	—	1,115	2,436	1,457	1,872
Gjutgodstillverkning	7,307	6,539	5,930	5,600	4,972

Den redogörelse, som här ofvan förekommer rörande bergshandteringens tillstånd, bestyrker, att denna för detta län synnerligen vigtiga näring, i synnerhet vid jämförelse med förhållandet under den närmast föregående perioden, sedan dess alltjemt haft att kämpa mot synnerligen ogynnsamma konjunkture, hvar dan samma näring, långt ifrån att hafva vunnit någon utveckling, fast hellre måste anses hafva gått tillbaka. Hvad särskildt malmbrytningen angår, så är det känt, att detta län, som fört i detta hänseende intagit första rummet bland rikets alla län, numera nedgått till det andra i ordningen.

Korsnäs jernverk. Vid detta verk uppfördes under åren 1863—1865 en masugn, som drives med vatten. Smältsmedja byggdes under åren 1869—1870, utvidgades år 1875 samt pådrogs i februari 1876; och drives detta verk hufvudsakligen med ånga. Ett stångjernsvalsverk uppfördes under åren 1875—1876 och drives med vatten. Gjuteriet inrättades under åren 1875—1876. Under år 1880 anordnades ett finjernsvalsverk.

Malmförbrukningen uppgick för hela femårsperioden till 971,558 centner, hvaraf 913,727 centner användes till tackjern. I öfrigt utgjorde tillverkningen af gjutgods 7,493 centner, af smältstycken 345,812 centner och af valsadt stångjern 280,188 centner; och hade för jernstillverkningen blifvit använda 117,793 stigar träkol, 148,745 kubikfot stenkol samt 8,359 kubikfot kokes. Arbetarnes antal, som vid periodens början uppgick till 153 personer, hade vid dess slut ökats till 170 personer.

G) **Fabriker, Manufaktur och Handverk.** Då jemväl för dessa ämnen detaljerad redovisning lemnas uti Kungl. Kommerskollegii årsberättelser, torde endast erfordras att här nedan meddela en kortfattad öfversigt af hithörande förhållanden under sista året af femårsperioden.

Enligt från kronofogdarne inkomna uppgifter utgjorde sålunda *fabrikernas* antal på landsbygden vid 1880 års slut 53 med tillhopa 735 arbetare, hvaraf 3 bryggerier med 11 arbetare,

3 färgerier med 5 dito, 16 garfverier med 24 dito, 2 kopparslagerier med 3 dito, 1 mekanisk verkstad med 53 dito, 1 pappersbruk med 64 dito, 10 tegelslagerier med 4 dito, 1 tobaksfabrik med 2 dito, 1 tändsticksfabrik med 37 dito, 1 valsverk med 463 dito, 6 vadmalstampar med 6 dito samt 2 krutbruk, vid hvilka dock ingen tillverkning bedrifvits under året.

Antalet *handverkare*, hvilka under år 1880 ensamme eller med biträde af annan än hustru och hemmavarande barn till afsalu tillverkat handverksarbeten eller såsom yrke utöfvat annan handtering, uppgick till 270 med biträdande 219 arbetare, fördelade på följande yrken, nemligen 10 bagare med 9 arbetare, 1 bleckslagare, 2 bryggare med 3 arbetare, 2 glasmästare med 2 dito, 1 gravör med 2 dito, 1 guldsmed med 1 dito, 1 jernarbetare med 2 dito, 3 kakelugnsmakare med 4 dito, 18 målare med 20 dito, 78 skomakare med 65 dito, 61 skraddare med 52 dito, 7 smeder med 7 dito, 37 snickare med 20 dito, 1 bokbindare med 1 dito, 9 kopparslagare med 6 dito, 2 krukkräslmakare med 2 dito, 5 gelbgjutare, 1 färgare med 4 dito, 9 garfvere med 10 dito, 1 hattmakare med 1 dito, 6 sadelmakare med 3 dito, 5 slagtare, 1 stockmakare, 1 repslagare med 1 dito, 1 tröskverksbyggare och 6 urmakare med 4 dito.

Beträffande tillverkningen af bäjerskt öl inhemtas af inkomna uppgifter, att densamma uppgått vid bryggerierna i Falun, Mora och Ludvika till de kvantiteter och uppgifna tillverkningsvärden, som utvisas af följande tabell:

Bryggerier.	K a n n o r.					Uppgifvet tillverkningsvärde. Kronor.
	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	
Falun	136,800	82,800	79,340	96,480	112,315	246,359
Mora	30,000	40,000	45,000	40,000	27,854	111,169
Ludvika	55,000	59,000	58,000	42,000	48,559	80,905
	221,800	181,800	182,340	178,480	188,728	438,433

här likväl inbegripet biprodukter af tillverkningen, såsom svagdricka, jäst m. m.

Vid *Grycksbo pappersbruk* har tillverkningen af tryck-, post- och skrifpapper jemte kardus och makulatur uppgått:

Under år 1876 till	15,000 ris,
” ” 1877 ”	13,000 ”
” ” 1878 ”	13,900 ”
” ” 1879 ”	14,000 ”
” ” 1880 ”	14,900 ”

eller tillhopa 70,800 ris,

med ett uppgifvet tillverkningsvärde af 139,600 kronor och med ett antal arbetare, äldre och yngre, uppgående till omkring 70 personer årligen. Omfånget af tillverkningen motsvarar ungefär förhållandet under förra femårsperioden, men antalet arbetare, som då uppgick till 95, har sålunda under sista perioden nedgått.

Vid *Haganäs tändsticksfabrik*, hvilken under ifrågavarande period väl icke undergått någon utvidgning, men under innevarande år blifvit ombyggd med tillgodogörande af de förbättringar, som under senare åren vid tändsticksfabrikationen blifvit tillämpade, har tillverkningsvärdet i medeltal hvarje år uppgifvits utgöra omkring 25,000 kronor, med omkring 30 arbetare årligen.

Äfven vid detta verk har tillverkningen under sista femårsperioden varit i det närmaste lika stor som under den förra perioden, men arbetarnes antal, hvilket då utgjorde 42, har sålunda något minskats.

Bränvinsbränning har endast förekommit vid ett enda bränneri och blott under de tre första åren af perioden, derunder tillverkningen utgjort:

	Kannor.	Afgift. Kr.	Nederlags- avgift. Kr.
Under år 1876.....	30,131·6	24,105·28	300 00
» » 1877.....	3,987·8	3,190·24	—
» » 1878.....	12,838·3	10,470·64	120·00
	46,957·7	37,766·16	420·00

II) **Husslörden** är inom några socknar af en ej ringa betydelse. Inom Orsa socken bedrivs slipstentillverkning, såsom på annat ställe i berättelsen blifvit utförligare omnämndt, ännu såsom husslörd; inom Elfdalens och Venjans socknar tillverkas laggkär, deraf ej obetydliga partier afsättas utom länet; inom Vämhus socken korg- och hårarbeten; inom Mora ur och andra metallarbeten; samt inom Leksands och Siljansnäs socknar stolar. Husslördens stora betydelse i ett folks hushållning har redan länge varit erkänd, och under denna femårsperiod har hushållningssällskapet med tillhjälp af de anslag, som af stat och landsting blifvit dertill beviljade, verkat mycket för densammans ytterligare utveckling inom länet, dels genom anordnande af särskilda *slöjdkurser* för utbildande af slöjdlärare, och dels genom understöd åt de i flera socknar inrättade *slöjdskolorna*. År 1876 voro sålunda tillfälliga slöjdundervisningskurser under ledning af en statens slöjdingeniör anordnade inom By, Silfbergs, Ore och Elfdalens socknar; år 1877 erhöles 33 elever, till större antalet bestående af folkskolelärare, undervisning vid en i Falun under 25 dagar fortgående slöjdskola; år 1878 undervisades under en tid af två veckor vid en dersammastädes anordnad slöjdskola 50 elever, bland hvilka en stor del genomgått slöjd-

kurs under närmast föregående år; år 1879 erhöles vid en likaledes på samma ställe inrättad tillfällig slöjdskola 46 elever, deraf 3 qvinliga, undervisning; och år 1880 meddelades vid Backmanska slöjdskolan i Hedemora af tvenne särskilda lärare undervisning från den 5 maj till den 15 juni åt 12 folkskolelärare i dels slöjd och dels ritning efter Stuhlmanska metoden. Beträffande Backmanska slöjdskolan i Hedemora, hvarom länsstyrelsen får tillfälle att i en efterföljande afdelning af berättelsen meddela närmare upplysningar, må här endast omnämnas, att densamma började sin verksamhet år 1879, hvilken sedermera med understöd af hushållningssällskapet fortgått.

Att många af de frön, som genom de för slöjdundervisningens befrämjande vidtagna åtgärderna blifvit utsädda, grott och börjat spira upp till lofvande växtlighet, framgår deraf att med år 1880 slöjdskolor blifvit inrättade inom 16 af länets socknar, alla understödda af hushållningssällskapet med 100 kronor till hvarje skola; och den omständigheten, att åtgärder till flera dylika skolors inrättande då voro vidtagna, bådär godt för husslördens framtid.

Beloppen af de *anslag*, som under femårsperioden blifvit för *slöjdundervisningens* inom länet befrämjande af staten, landstinget och hushållningssällskapet beviljade, finnas upptagna i nedanstående tabell:

	Af staten.	Af landstinget.	Af hushållningssällskapet.
	K r o n o r.		
År 1876	—	—	1,500
» 1877	1,000	—	—
» 1878	1,000	—	1,500
» 1879	1,500	1,500	1,500
» 1880	1,000	1,000	2,000

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

A) **Landsvägar.** Ut i tabellen N:o 2 redogöres för *allmänna vägarna och skjutsningen* inom länet, och inhemtas af denna tabell, bland annat:

att vid periodens slut de allmänna vägnas längd utgjorde 234·3 mil;

att under perioden fullbordats nya vägar till en längd af endast 0·8 mil;

att de under perioden omlagda och förbättrade vägsträckorna i längd deremot uppgått till 4·85 mil;

att kostnaden för dessa vägar uppgått till 106,896 kronor och blifvit bestridd dels af staten med 70,560 kronor, dels af kommunerna med 36,336 kronor; samt

att längden af indelade och med skjutsanstalter försedda vägar vid periodens slut utgjort 149·2 mil.

De vägarbeten, hvilka i tabellen upptagas såsom under perioden verkställda, äro följande, nemligen:

1) *Bjursåsvägen*, sträckande sig från Bergsgården i Kopparbergs socken till Skarpsvedens by i Bjursås socken, hvilken

väg har en längd af 1 mil 2,670 fot och bekostats dels af staten med 24,700 kronor och dels af kommunalmedel med 14,652 kronor;

2) *Siljansnäs sockens kyrkoväg*, innehållande 0·5 mil i längd och sträckande sig från allmänna landsvägen vid Almo by till kyrkan; uppgående kostnaden för denna väg, hvilken blifvit bestridd af kommunen, till 3,500 kronor;

3) Den del af Bjursås—Rättviksvägen, som sträcker sig från *Ärtled i Leksands socken till Lisselskog i Rättviks socken och vidare derifrån till Ingelsqvarn* inom sistnämnda socken, bekostad med 8,000 kronor statsmedel;

4) En mindre vägdel vid *Kilens by* i Leksands socken, byggd för en kostnad af 400 kronor genom sammanskott af några byamän inom förstnämnda socken;

5) En sträcka af 0·2 mil i *Gustafs socken* å vägen emellan Gustafs kyrka och Stora Skedvi, hvarå en större backe blifvit sänkt och en del af vägen i sammanhang dermed omlagd för en kostnad af 600 kronor, som af Gustafs sockens medel guldits;

6) En omläggning af landsvägen inom *Säters* socken till en längd af 0·2 mil och bekostad af Södra Dalarnes jernvägsaktiebolag i sammanhang med jernvägsbyggnaden;

7) En vägsträcka af 0·3 mil å häradsvägen inom *Gagnefs* socken å vägen emellan *Gagnefs postkontor och Fors by*. Denna omläggning har utgjorts af vägbyggnadsskyldige i Gagnefs socken medelst naturaprestationer, hvilka icke blifvit i penningar uppskattade;

8) En vägsträcka af 1·9 mil å allmänna landsvägen emellan *Ludvika bruk och Grangärde kyrkoby*, för hvilken kostnaden blifvit bestridd dels af staten med 37,860 kronor och dels af kommunalmedel med 10,525 kronor;

9) En sträcka af 0·4 mil å allmänna landsvägen inom *Lima* socken genom Skålmo, Husoms och Mons byar för en kostnad af 3,533 kronor, kommunalmedel;

10) En vägsträcka af 0·2 mil inom *Transtrands* socken vid Höknäs och Gusjö byar, byggd för kommunalmedel till belopp af 2,382 kronor 61 öre;

11) En vägsträcka af 300 fot vid Norets by i *Mora* socken invid Dalelven, byggd af kommunen för en kostnad af 534 kronor;

12) En väg af omkring $\frac{1}{2}$ mils längd emellan *Kåtilla och Månsta byar* i Elfdals socken;

13) En omlagd vägsträcka emellan *Roths och Klittens byar* likaledes i Elfdals socken af omkring $\frac{1}{2}$ mils längd; och

14) En vägsträcka i samma socken ifrån *Blybergs hvila öfver Blybergs by och derifrån till Garbergs bron*, minst $\frac{1}{2}$ mil lång; varande dessa trenne sistnämnda vägar utan understöd iståndsatta af vederbörande jordegare genom arbete in natura, utan angifvet uppskattningsvärde.

Hvad *vägarnes beskaffenhet* angår, så är förhållandet härmed mycket olika inom olika delar af länet, beroende af stor skiljaktighet i markens naturliga beskaffenhet, mer eller mindre tjenliga väglagningsämnen, större eller mindre trafik m. m.

I de delar af länet, hvilka beröras af jernvägar, och hvar-est dessa fortskaffa de tyngre effekterna, har besväret med vägunderhållet betydligt minskats, och vägarne sjelfva blifvit jemnare och vunnit i fasthet, men inom öfriga delar af länet äro landsvägarne på många ställen ingalunda i tillfredsställande skick; gällande detta isynnerhet om större sträckor af vägen uppefter *Vestra Dalelven* äfvensom om *Elfdalsvägen* ifrån *Mora* till *Garbergs gästgifvaregård*. Den nyanlagda vägen inom *Transtrands* socken till *Norge* befinner sig deremot i ett förträffligt tillstånd, till följd af en omsorgsfull byggnad och rik tillgång på synnerligen tjenligt väglagningsämne.

Jemte redogörelse för de allmänna vägarne innehåller tabellen N:o 2 jemväl uppgift om *skjutsanstalterna* vid 1880 års slut, *skjutslegans belopp* och *antalet utgångna hästar* under perioden.

Sedan, enligt föreskrift i den nya skjutsstadgan af den 31 maj 1878, vederbörande blifvit inför häradsrätterna hörde, förordnade länsstyrelsen genom utslag den 15 maj 1878:

dels att sådane skjutsanstalter i länet, hvilka blifvit inrättade endast för befordrande af embets- och tjänstemän i tjänsteärenden, eller skjutsanstalterna vid *Bjursås* och *Floda kyrkor*, skulle indragas;

dels att gästgifvaregårdarne vid *Lumsheden*, *Hellsjön* och *Grädö*, de begge förstnämnde såsom umbärlige till följd af

Gefle—Dala och *Bergslagens* jernvägar och den sistnämnde såsom belägen på ett afstånd från *Hedemora stad* af endast $\frac{1}{2}$ mil, likaledes skulle indragas;

dels att, med tillämpning af Konungens Befallningshafvandes redan förut meddelade särskilda utslag af den 18 juli 1847 och den 28 maj 1875, tvenne nya skjutsstationer skulle inrättas vid nyanlagda vägen till *Norge* i *Transtrands* socken, nemligen i *Vörderås* vid *Transtrands kyrka* och vid *Högstrand*, med skyldighet för vederbörande entreprenörer att utgöra skjuts från *Vörderås* till närmaste skjutsstation i *Lima* socken och till *Högstrand*, samt från sistnämnda ställe till *Vörderås* och till närmaste skjutsstation i *Norge*, dock icke utöfver 3 mil;

dels att skjutsanstalterna i *Falun*, *Rörshyttan*, *Rusgården*, *Nordanholn*, *Helgbo*, *Böle*, *Vika*, *Garberg*, *Åsen*, *Idre*, *Skattungbyn*, *Garsås*, *Björbo*, *Lindesnäs*, *Ofvanheden (Stensbo)*, *Tyngsjö*, *Ytter-Malung*, *Fors*, *Tandö*, *Öje*, *Hammarfallet (Marnäs)* och *Vik* skulle till skjutsstationer inskränkas, utan skyldighet att lemna resande herberge och förplägning;

dels att genom särskildt utslag beslut framdeles skulle meddelas beträffande ifrågasatt indragning af gästgifverierna i *Utby* och *Vikarbyn* samt inrättande i stället af sådant i *Lerdal*;

dels att alla öfriga i länet befintliga skjutsanstalter, nemligen i *Hedemora*, *Säter*, *Borgårdet*, *Smedsbo*, *Strand*, *Fäggeby*, *Smedby*, *Finnhyttan*, *By kyrkoby*, *Avesta*, *Buskäker*, *Gagnbro*, *Komtillmätta*, *Leksands Noret*, *Ofvanmyra*, *Arfvet*, *Mora Strand*, *Kjettbo*, *Elfdals kyrkoby*, *Särna kyrkoby*, *Orsa kyrkoby*, *Sveden*, *Häen*, *Nordanåker (Skamhed)*, *Öfver-Malung*, *Barbrobacken*, *Grangärde*, *Smedjebacken*, *Bommarsbo* och *Vesterby*, fortfarande skulle förblifva gästgifverier med skyldighet att lemna resande herberge och förplägning; och

dels att, i den mån gällande entreprenadkontrakt därför icke lade hinder i vägen, entreprenadperioden för skjutsens ordnande i öfverensstämmelse med den nya skjutsstadgan skulle taga sin början den 1 januari 1880 och räcka till och med den 31 december 1884, då samtliga entreprenadkontrakter komme att löpa till ända.

Genom särskildt utslag den 30 juni 1880 har länsstyrelsen sedermera förordnat, att gästgifverierna vid *Utby* och *Vikarbyn* skulle indragas och att i stället nytt gästgifveri skulle inrättas i *Lerdal*.

I sammanhang med den sålunda beslutade regleringen af skjutsanstalterna inom länet meddelade länsstyrelsen tillika nödiga bestämmelser i fråga om antalet hästar och åkdon, som vid skjutsanstalterna borde tillhandahållas, tiden inom hvilken de förra borde inställas, samt antalet rum, som för resande borde vid gästgifvaregårdarne upplåtas. Sålunda bestämdes i fråga om *antalet hästar*:

att vid 2 skjutsanstalter dagligen skulle tillhandahållas	12 hästar,
» 3	» 10 »
» 3	» 9 »
» 1	» 8 »
» 6	» 7 »
» 4	» 6 »
» 9	» 5 »
» 19	» 4 »
» 10	» 3 »

i fråga om *tiden för hästarnes inställande*, att dessa till visst antal borde tillhandahållas dels inom 20 minuter, dels in-

om 1 timme, dels inom 2 timmar och dels inom 3 timmar, allt efter tillsägelse;

i fråga om *antalet åkdon*, att, med stöd af kungl. cirkuläret den 21 mars 1879 och med afseende derå att allmogen här i länet i allmänhet endast begagnade enbetsåkdon, entreprenörer och skjutsskyldige blefvo frikallade från skyldigheten att tillhandahålla paråkdon men deremot borde vara försedda med ett visst för hvarje skjutsanstalt särskildt stadgad antal enbetsåkdon, varierande emellan lägst 2 och högst 13 sådana åkdon;

i fråga om *rummen*, att ett visst särskildt bestämdt antal för hvarje gästgifvaregård borde till resandes begagnande upplåtas, lägst 2 och högst 5 rum.

Vid förra femårsperiodens slut funnos inom länet 60 gästgifvaregårdar, deraf 56 med entreprenörer, men genom nya regleringen har *skjutsanstalternas* antal nedgått till endast 56, vid hvilka alla skjutsskyldigheten är upplåten på entreprenad. Som de äldre entreprenadkontrakten tilländagingo å olika tider under loppet af åren 1879 och 1880, blef här af en gifven följd att den nya skjutsregleringen icke kunde samtidigt träda i tillämpning vid alla skjutsanstalterna i länet. Sålunda vidtogo de nya entreprenaderna endast vid 15 skjutsanstalter den 1 januari 1880, men under loppet af samma år hade alla öfriga äldre entreprenadkontrakt tilländagått, så att regleringen vid början af innevarande år var genomförd vid samtliga skjutsanstalter i länet.

Genom Kungl. Maj:ts nådiga cirkulär den 21 mars 1879 förordnades dels att maximibeloppet af den *skjutslega*, som finge af entreprenörer uppbäras, skulle under den första skjutsentreprenadperioden och sedermera intill dess annorlunda blifvit förordnad för hvarje häst utgöra 2 kronor för milen, dels beträffande beloppet af den *lega*, som finge uppbäras i det fall att skjutsning jemlikt § 18 af nämnda stadga måste af de skjutsskyldige sjelfve uppehållas, att från och med den tidpunkt, då inom länet skjutsentreprenader, ordnade i öfverensstämmelse med föreskrifterna i ofta berörda stadga, komma till stånd och till dess annorlunda blifvit förordnad, skjutslegan i berörda fall borde utgå med 1 krona 40 öre.

Beträffande skjutslegans belopp vid skjutsanstalterna utvisar tabellen förhållandet sådant detta var vid femårsperiodens slut, men vid innevarande års början, då, såsom här ofvan blifvit omnämndt, den nya skjutsregleringen trädte i tillämpning vid alla skjutsanstalter i länet, utgick skjutslegan endast på ett ställe, eller vid Krylbo skjutsstation, med ett belopp öfver maximilegan, enligt 26 § i den nya skjutsstadgan, eller med 4 kronor 50 öre, och vid en skjutsanstalt, eller Elfdals kyrkoby, med ett belopp understigande maximilegan eller med 1 krona 90 öre. Vid alla öfriga skjutsanstalter i länet utgår sålunda numera legan till dess högst tillåtna belopp, 2 kronor.

En jemförelse mellan den ifrågavarande tabellen och motsvarande tabell i förra femårsberättelsen beträffande *häståtången* vid skjutsanstalterna utvisar en högst anmärkningsvärd skillnad i detta hänseende, i det att under hela den förra perioden antalet utgångna hästar utgjorde 251,489 hästar, hvaraf 2,350 användes till kronoskjuts, eller i medeltal för hvarje år 50,298 hästar, deraf 470 hästar för kronoskjuts, då deremot under den sista femårsperioden endast 129,990 hästar utgätt, hvaribland 792 hästar för kronoskjuts, eller i medeltal för hvarje år 25,958 hästar, hvaraf 158 för kronoskjuts. Häståtången

under sista perioden har sålunda endast varit omkring hälften så stor som under den förra perioden, ett förhållande som förklaras dels af den inskränkning uti den allmänna rörelsen, som varit en följd af de tryckta konjunkturen för bergshandteringen och trävaruindustrien, dels af de under sista perioden betydligt utvidgade jernvägskommunikationerna inom länet och dels ändtligen genom den höga skjutslegan, hvilken dock endast kunnat inverka på skjutsningen under periodens sista år, då samma stadga började tillämpas. Också visar sig häståtången lägst under 1880 men högst under periodens första år, hvarefter densamma för hvarje år är i aftagande.

Till upplysning om beloppen af de *skjutsentreprenadbidrag*, hvilka utgätt *senast före* och *närmast efter* skjutsväsendets ordnande i öfverensstämmelse med den nya skjutsstadgan samt för att möjliggöra en uppskattning i penningvärde af den lättnad i skjutsningstungan, som genom samma stadga kommit jordbruket inom detta län till godo, har länsstyrelsen låtit upprätta tabellen Litt. I, hvilken derjemte angifver beloppet af de från staten och länet utgående bidragen till skjutsens uppehållande.

Vid granskning af ofvannämnda tabell faller till en början i ögonen den betydande skillnaden uti entreprenadbidragens storlek före och efter nya skjutsstadgans tillämpning, i det att entreprenadbidragen *före* den nya skjutsregleringen uppgingo till 72,091 kronor 69 öre men *efter* densammas genomförande nedgått till 40,840 kronor, utvisande detta sålunda en minskning i entreprenadbidragens belopp af icke mindre än 31,251 kronor 69 öre. Denna minskning har sin grund uti flera samverkande omständigheter, såsom dels det kända förhållandet att de äldre entreprenadkontrakten tillkommit under en tid, då till följd af gynnsamma konjunkturen för bergshandteringen och trävarurörelsen samt deraf föranledda höga priser på dagsverken och körslor sjelfva skjutsprestationen hade högre värde, dels den under sista femårsperioden betydligt minskade häståtången vid gästgifverierna och dels de flerehanda lättnader vid skjuts- och gästgifverihållningens fullgörande, som genom den nya skjutsstadgan medgifvits, hvilka båda sistnämnda omständigheter naturligtvis måste medföra en minskning uti omkostnaderna för besvärets utgörande och följaktligen äfven möjliggöra en nedsättning uti entreprenadbidragen.

Om man nu vidare vill beräkna den lättnad, som genom nya skjutsstadgans tillämpning kommit den skjutsskyldiga jorden inom länet tillgodo, så ställer sig denna beräkning på följande sätt. Såsom här ofvan blifvit anmärkt, utgjorde sammantlagda beloppet af de enligt de äldre entreprenadkontrakten utgående entreprenadbidragen för hela länet 72,091 kronor 69 öre, hvarifrån böra afgå dels entreprenadbidragen från länets städer, eller tillhoppa 7,000 kronor, och dels den skjutslagen i detta län senast beviljade andelen uti det till skjutsningstungans lättande afsedda reservationsanslaget, eller 16,668 kronor 46 öre, då återstoden, 48,423 kronor 23 öre, utgör den kostnad, som effektivt drabbade jorden för skjutsens uppehållande. De numera utgående entreprenadbidragen för hela länet utgöra, såsom här ofvan likaledes blifvit omnämndt, 40,840 kronor, till bestridande hvaraf staten och landstinget bidraga med lika stora andelar, eller 20,420 kronor vardera. Enligt den på annat ställe i denna berättelse förekommande förteckningen öfver den under sista femårsperioden från jordbruksfastighet och andra beskattnings-

föremål utgångna bevillningen till staten efter 2:a artikeln, erlades sådan bevillning under år 1880 med 20,221 kronor 51 öre för jordbruksfastighet och med 75,630 kronor 33 öre för alla öfriga beskattningsföremål. Till betäckande af nyssnämnda från landstinget utgående bidrag, 20,420 kronor, erfordras, då hela bevillingssumman sålunda utgör 95,851 kronor 84 öre, och bidraget från jorden skall utgå dubbelt emot öfriga beskattningsföremål, en uttaxering af 36 öre för hvarje bevillningskrona från jordbruksfastighet och af 18 öre på hvarje bevillningskrona från öfriga beskattningsföremål, eller just samma skjutsafgift, som för år 1880 utgick och då inbringade en inkomstsomma af sammanlagdt 20,893 kronor 20 öre, hvilken fördelad på jordbruksfastigheten och alla öfriga beskattningsföremål i förhållande till hvarveras andelar uti hela bevillingssumman, utgör för jordbruksfastigheten 7,279 kronor 74 öre och för alla öfriga beskattningsföremål 13,613 kronor 46 öre. Jordens bidrag till skjutsväsendets uppehållande utgör sålunda numera endast 7,279 kronor 74 öre, hvadan, då detta belopp fråndrages det här ofvan omnämnda före regleringens genomförande från jorden effektivt utgångna entreprenadbidraget 48,423 kronor 23 öre, det visar sig att den jorden inom detta län genom den nya skjutsstadgan tillgodokomma lättningen i skjutsningstungan uppgår till icke mindre än 41,143 kronor 49 öre.

Den korta tid, hvarunder den nya skjutsstadgan varit tillämpad, har icke medgifvit möjligheten att ännu med säkerhet bedöma verkningarna i öfrigt af samma stadga här i länet. Deremot lider det icke något tvifvel att den här gällande höga skjutslegan verkat hämmande på samfärdseln. Detta ådagaläggas bäst af det jemförelsevis låga antal hästar, som, enligt hvad här ofvan blifvit upplyst, under periodens sista år utgått från skjutsanstalterna i länet. Att legan är för hög bekräftas

Tab. Litt. I. Skjutsentreprenadbelopp.

Skjutsanstaltens namn.	Entreprenadbidragen före den nya skjutsstadgans tillämpning.	Entreprenadbidragen efter den nya skjutsstadgans tillämpning.	Statens hälft.	Länets hälft.	Anm.
Falu stad.....	4,500 ⁰⁰	1,140 ⁰⁰	570 ⁰⁰	570 ⁰⁰	
Hedemora stad.....	1,000 ⁰⁰	549 ⁰⁰	274 ⁵⁰	274 ⁵⁰	
Säters stad.....	1,500 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	
Arfvets gästgifveri	2,310 ⁰⁰	850 ⁰⁰	425 ⁰⁰	425 ⁰⁰	
Avesta »	450 ⁰⁰	800 ⁰⁰	400 ⁰⁰	400 ⁰⁰	
Barbrobackens »	700 ⁰⁰	140 ⁰⁰	70 ⁰⁰	70 ⁰⁰	
Björbo »	1,550 ⁰⁰	741 ⁰⁰	370 ⁵⁰	370 ⁵⁰	
Bommarbo »	1,500 ⁰⁰	800 ⁰⁰	400 ⁰⁰	400 ⁰⁰	
Borgärdets »	800 ⁰⁰	800 ⁰⁰	400 ⁰⁰	400 ⁰⁰	
Buskäkers »	2,200 ⁰⁰	1,500 ⁰⁰	750 ⁰⁰	750 ⁰⁰	
By kyrkobys »	248 ⁰⁰	190 ⁰⁰	95 ⁰⁰	95 ⁰⁰	
Böle »	1,890 ⁰⁰	940 ⁰⁰	470 ⁰⁰	470 ⁰⁰	
Elfdalskyrkobys»	u t	a n	b i d r a g.		
Finnhyttans »	u t	a n	b i d r a g.		
Fors »	595 ⁰⁰	500 ⁰⁰	250 ⁰⁰	250 ⁰⁰	
Fäggeby »	2,000 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	
Gagnbr.»	1,800 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	

Tab. Litt. I. Skjutsentreprenadbelopp.

Skjutsanstaltens namn.	Entreprenadbidragen före den nya skjutsstadgans tillämpning.	Entreprenadbidragen efter den nya skjutsstadgans tillämpning.	Statens hälft.	Länets hälft.	Anm.
Garbergs gästgifveri	4,000 ⁰⁰	1,500 ⁰⁰	750 ⁰⁰	750 ⁰⁰	
Garsås »	1,800 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	
Grangärde »	1,200 ⁰⁰	1,200 ⁰⁰	600 ⁰⁰	600 ⁰⁰	
Grådö »	900 ⁰⁰	—	—	—	1)
Hellejöns »	950 ⁰⁰	—	—	—	2)
Häens »	800 ⁰⁰	600 ⁰⁰	300 ⁰⁰	300 ⁰⁰	
Helgbo »	u t	a n	b i d r a g.		
Idre »	195 ⁰⁰	500 ⁰⁰	250 ⁰⁰	250 ⁰⁰	
Kjetibo »	2,934 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	
Komtillmätta »	2,000 ⁰⁰	1,500 ⁰⁰	750 ⁰⁰	750 ⁰⁰	
LeksandsNorets»	2,560 ⁰⁰	1,300 ⁰⁰	650 ⁰⁰	650 ⁰⁰	
Lerdals »	—	1,300 ⁰⁰	650 ⁰⁰	650 ⁰⁰	3)
Lindensås »	300 ⁰⁰	300 ⁰⁰	150 ⁰⁰	150 ⁰⁰	
Lumshedens »	420 ⁰⁰	—	—	—	4)
Marnäs »	u t	a n	b i d r a g.		
Mora Strands »	4,500 ⁰⁰	2,500 ⁰⁰	1,250 ⁰⁰	1,250 ⁰⁰	
Nordanolms »	1,000 ⁰⁰	550 ⁰⁰	275 ⁰⁰	275 ⁰⁰	
Nordanåkers »	889 ⁰⁰	440 ⁰⁰	220 ⁰⁰	220 ⁰⁰	
Ofvanhedens »	u t	a n	b i d r a g.		
Ofvanmyra »	1,512 ⁰⁰	750 ⁰⁰	375 ⁰⁰	375 ⁰⁰	
Orsa kyrkobys »	2,079 ⁰⁰	985 ⁰⁰	492 ⁵⁰	492 ⁵⁰	
Resjövallens »	—	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	5)
Rusgårdens »	1,700 ⁰⁰	700 ⁰⁰	350 ⁰⁰	350 ⁰⁰	
Rörshyttans »	555 ⁹³	280 ⁰⁰	140 ⁰⁰	140 ⁰⁰	
Skatfungbyns »	1,188 ⁰⁰	950 ⁰⁰	475 ⁰⁰	475 ⁰⁰	
Smedby »	536 ⁷⁶	450 ⁰⁰	225 ⁰⁰	225 ⁰⁰	
Smedabo »	2,200 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	
Strands »	1,990 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	
Svedens »	1,600 ⁰⁰	900 ⁰⁰	450 ⁰⁰	450 ⁰⁰	
Särna kyrkobys »	499 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	
Tandö »	500 ⁰⁰	290 ⁰⁰	145 ⁰⁰	145 ⁰⁰	
Tyngsjö »	950 ⁰⁰	530 ⁰⁰	265 ⁰⁰	265 ⁰⁰	
Utby »	2,280 ⁰⁰	—	—	—	6)
Vesterby »	1,500 ⁰⁰	1,000 ⁰⁰	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	
Vikarbyns »	480 ⁰⁰	—	—	—	7)
Viks »	525 ⁰⁰	500 ⁰⁰	250 ⁰⁰	250 ⁰⁰	
Vika »	335 ⁰⁰	500 ⁰⁰	250 ⁰⁰	250 ⁰⁰	
Vörderås »	—	500 ⁰⁰	250 ⁰⁰	250 ⁰⁰	8)
Ytter-Malungs »	1,000 ⁰⁰	395 ⁰⁰	197 ⁵⁰	197 ⁵⁰	
Åsens »	500 ⁰⁰	750 ⁰⁰	375 ⁰⁰	375 ⁰⁰	
Öfver-Malungs »	1,670 ⁰⁰	945 ⁰⁰	472 ⁵⁰	472 ⁵⁰	
Öje »	1,000 ⁰⁰	775 ⁰⁰	387 ⁵⁰	387 ⁵⁰	
Summa	72,091 ⁶⁹	40,840 ⁰⁰	20,420 ⁰⁰	20,420 ⁰⁰	

1) Indraget vid nya skjutsregleringen.

2) Indraget.

3) Nytt gästgifveri.

4) Indraget vid nya skjutsregleringen.

5) Ny skjutsstation.

6) Indraget.

7) Indraget.

8) Ny skjutsstation.

jembväl af det uti en senare afdelning af denna berättelse anmärkta förhållandet att medelbeloppet af postskjutslegan under år 1880 utgjort endast 1 krona 27 öre per mil, äfvensom deraf att, efter hvad länsstyrelsen har sig bekant, resande i anseende till den höga legan icke sällan nödgats betjena sig af betings-skjuts.

Utom ofvan anmärkta olägenhet måste den höga legan jembväl medföra en annan, i det att densamma bidrager till att onödigtvis uppdrifva entreprenadbeloppen. Förhållandet kan synas besynnerligt men är dock vid närmare begrundande ganska naturligt. Då nemligen entreprenören städse måste vara försedd med ett visst antal hästar, fordon och betjening för resandes fortskaffande, följer häraf att entreprenören, om han skall erhålla godtgörelse för dermed förenade kostnader, icke kan åtnöjas med den betalning, hvartill skjuts efter beting kan lemnas af den, hvilken icke är skyldig att skjutsa och således icke heller behöfver vidkännas entreprenörens skjutsomkostnader. Skjutslegan får följaktligen icke sättas så hög att densamma innefattar full ersättning för skjutsens värde, sådant det ställer sig för entreprenören, enär, om legan stegras utöfver skjutsens betingsvärde, det alltid bliver billigare för den resande att söka fortskaffa sig medelst ackord, i hvilket fall entreprenörens hästar få stå obegagnade och den i den höga legan påräknade ersättningen för entreprenadomkostnaderna uteblifver eller förminskas. Entreprenören vågar alltså icke att åtaga sig skjutsen med beräkning att uti en hög skjutslega få sina kostnader ersatta, utan måste företrädesvis söka betryggandet för dessa omkostnader uti entreprenadbidraget, hvilket derför alltid måste blifva högt, om legan är hög. Vill man nedtvinga entreprenadbidraget, måste man alltså söka afpassa legan så, att den resande kan begagna entreprenadskjutsen.

B) Jernvägar. Under den tidrymd, som förevarande berättelse omfattar, har den allmänna samfärdseln isynnerhet i länets sydligare och östligare delar vunnit stor lättnad genom en betydande utvidgning af länets jernvägsnät, i det att härunder dels förut påbörjade jernvägar fullbordats, dels nya sådana påbörjats och äfven delvis fulländats. Till de förra höra *Bergslagens jernväg*, hvilken i sin helhet öppnades för allmän trafik under år 1879, och *Säfsnäs jernväg*, hvilken fullbordades under år 1878. De under perioden påbörjade nya jernvägarne äro dels *jernvägen från Vintjerns jernmalmfält till Lilla Björnmossen i Svärdsjö socken*, som under år 1876 började byggas samt 1880 fullbordades, och dels *Södra Dalarnes jernväg*, vid hvilken byggnadsarbetet började år 1877 och fortgick så raskt, att bandelen från Krylbo till Säter med bibana till Bispberg redan under år 1880 kunde till trafik upplåtas. Genom den sistnämnde jernvägens anläggning, som företrädesvis för befolkningen inom länets centrala delar underlättar förbindelsen med hufvudstaden, har jembväl ett stort steg tagits framåt till förverkligandet af ett gammalt önskningsmål i Öfre Dalorten eller åstadkommandet af en billig och snabb kommunikationsled emellan Siljansdalen och de redan befintliga till Stockholm och Göteborg ledande jernbanorna.

Efter dessa allmänna anmärkningar öfvergår länsstyrelsen till en närmare redogörelse för länets jernvägar och deras trafikförhållanden under perioden.

Enligt den berättelse, som direktionen för *Gefle—Dala jernvägsaktiebolag* afgifvit öfver bolagets verksamhet under sistlidet

år, hade trafiken å bolagets jernväg under samma år så ökats, att den lemnat en inkomst, som öfverstigit den för 1879 med 308,320 kronor 74 öre och med endast 84,991 kronor 56 öre understigit den högsta, som under något år egt rum, nemligen den för 1877. Trafiken hade nemligen inbringat för resande 158,796 kronor 95 öre och för gods 1,478,127 kronor 55 öre eller tillhopa 1,636,924 kronor 50 öre mot 1,328,603 kronor 76 öre året förut. De direkta trafikutgifterna för året hade uppgått till 727,610 kronor 78 öre, utgörande 44.45 procent af bruttointkomsten. Behållningen hade sålunda utgjort 909,313 kronor 72 öre, hvaraf efter amorteringar och afskrifningar utdelning lemnats med 15 procent per aktie eller sammanlagdt 360,000 kronor, hvarförutom till framtida disposition afsatts 150,000 kronor. Någon förändring hade icke under året egt rum i afseende å antalet lokomotiv och vagnar. Rörelsen hade bedrifvits med 4,692 bantåg. Bolagets pensionsfond utgjorde 264,197 kronor 73 öre, från hvilken under året pensioner åtnjutits af 8 personer till sammanlagdt belopp af 4,546 kronor. Bolagets enke- och pupillkassa, som under året ökats med 15,500 kronor 21 öre, utgjorde vid årets slut 66,349 kronor 81 öre; och hade under året 8 enkör åtnjutit understöd ur kassan med ett sammanlagdt belopp af 1,562 kronor.

Af Trafikstyrelsens underdåniga berättelse rörande trafiken å *Statens jernvägar* under femårsperiodens sista år inhemtas, att å *Statens norra stambana* vid de inom detta län belägna stationerna under samma år befordrats anlända och afgångna:

	Passagerare.	Öfr gods.
Vid Byvalla	4,284	138,131
» Horndal	9,201	535,331
» Morshyttan	7,137	389,552
» Fors	7,316	245,987
» Jularbo	6,326	19,627
» Krylbo	25,108	896,830
» Rosshyttan	10,142	75,053

hvarjente inkomsten för anländ och afsänd trafik utgjort:

vid Byvalla.....	16,833.55 kr.
» Horndal	88,349.29 »
» Morshyttan	46,218.68 »
» Fors.....	48,615.73 »
» Jularbo	10,708.08 »
» Krylbo	191,747.08 »
» Rosshyttan	17,636.13 »

Krylbo—Norbergs jernväg, som den 14 september 1874 öppnades för allmän trafik, har en längd från Kärrgrufve station i Norberg till Krylbo station på norra stambanan af 1.5 mil. Kostnaden utgjorde den 31 december 1876:

för jernvägens anläggning	1,047,337.58 kronor,
» rörelsemateriel, 70 st. lastvagnar.....	174,618.35 »
» inventarier	5,792.89 »
Summa	1,227,748.82 kronor.

Genom dels kompletteringsarbeten, dels under sistlidne år gjorda afskrifningar uppgick kostnaden den 31 december 1880 till:

för jernvägens anläggning	1,050,000 kronor,
» rörelsematerielen, 70 st. lastvagnar.....	165,000 »
» inventarier	4,000 »
Summa	1,219,000 kronor.

Som bidrag till jernvägens anläggning har från Riksgäldskontoret erhållits ett lån af 406,000 kronor mot 5 procents ränta och 1 procents amortering. Den 1 sistlidne juni återstodo å detta lån oguldne 383,565·94 kr. Efter öfverenskommelse med Kungl. Trafikstyrelsen ombesörjes jernvägens trafik med statens lokomotiv och passagerarevagnar. Dagligen afgå två tåg till Kärrgrufvan och åter till Krylbo. Endast undantagsvis har trafiken varit i behof af extra tågs anordnande.

Trafikinkomsterna hafva utgjort för

	Resande, post, telegram etc., kronor.	Gods, kronor.	Summa kronor.
År 1876	12,646·97	85,006·14	97,653·11
» 1877	8,086·05	62,358·26	70,444·31
» 1878	6,762·67	76,361·75	83,124·42
» 1879	5,679·80	72,288·58	77,968·38
» 1880	6,929·17	109,566·56	116,495·73

Största delen af transporteradt gods har utgjorts af

		Malm och Träkol	
hvaraf fraktades år 1876.....	ctr	798,857	97,241
» 1877.....	»	761,062	103,529
» 1878.....	»	905,450	111,449
» 1879.....	»	932,267	78,000
» 1880.....	»	1,518,184	170,586.

Den mellan Vintjerns grufvor och Lilla Björnmossen i Svärdsjö socken åren 1876—1880 anlagda jernvägen, tillhörig egaren af Ockelboverken, som nu bär namnet (innefattande dess ändpunkter) *Vintjern—Jädraås* och hvilken är smalspårig med 3 fots spårvidd, börjar vid Vintjerns gruffält genom tvenne sidospår från de två viktigaste grufvorna, Östergufvan och Gammelgrufvan, hvilka spår förenade till en bana sedan fortsätts genom en särdeles bergig och oländig trakt till Lilla Björnmossens station i Svärdsjö socken med en väglängd af 36,850 fot; och blef denna del af jernvägen afsynad och genom Kungl. Maj:ts nådiga resolution af den 2 februari 1877 upplåten för godstrafik.

Omkring $\frac{1}{2}$ mil österut från Björnmossens station inkommer jernvägen, efter att hafva genomgått en lika oländig trakt, i Ockelbo socken af Gestrikland samt fortsätter, med fästadt afseende vid att så mycket som möjligt dragas till närheten af Åmots bruk, i östlig riktning 48,950 fot till Tallås station samt fortgår derifrån genom en bättre och jemnare mark 15,000 fot till Jädraås station, å hvilka två sistnämnda vägdelar spår äro utlagda men endast till hälften ballastade och först 1882 års höst färdiga till afsyning.

Hela den sålunda inrättade jernvägen är sammanlagdt 2 mil 28,800 fot, och utgöres det återstående, tills vidare endast undersökta afståndet till Ockelbo station å Norra stambanan af 1 mil 27,000 fot.

På jernvägen mellan Vintjerns grufvor och Björnmossens station hafva för Ockelboverkens räkning fraktats:

år 1876	53,441 centner Vintjernsmalm,
» 1877	250,899 " "
» 1878	100,023 " "
» 1879	80,127 " "
» 1880	100,945 " "
	<hr/>
	585,435 centner Vintjernsmalm,

samt cirka 565 centner diverse gods och handelsvaror för främmande trafikanters räkning under samma period.

Byggnadskostnaden för den färdiga delen Vintjern—Björnmossen utgör 309,000 kronor.

Jernvägen är byggd med egarens egna tillgångar utan lån.

Emedan under jernvägens fortsatta byggande trafiken med gods och trafiken med byggnadsämnen och materialier för bygandet gått in i hvar annat, har Kungl. Maj:ts nådiga taxa af 22 september 1876 för godstrafik ännu ej ansetts böra tillämpas, helst sistnämnde trafik, hvilken nästan uteslutande bestått i fraktning af jernvägens egares egen malm från Vintjern, i böckerna hvarje år upptagits jemte omkostnader vid fraktningen, aflöningar, administration, underhåll af jernbanan och den rullande materielen m. m., som påförts Ockelboverkens bruk efter deras andel i malmen; hvadan någon särskild behållning af jernvägs-rafiken Vintjern—Lilla Björnmossen icke kan upp gifvas.

Den rullande materielen består af:

I lokomotiv,
24 lastvagnar.

Trafiken är under vintertiden afstängd.

För trafiken äro anstälde: vid Lilla Björnmossens station I stationsmästare och I banvakt, I lokomotivförare jemte behöflig annan servis för lokomotivet och lastvagnarne, samt vid Tallås och Jädraås stationer I stationsmästare och I banvakt å hvardera stället.

Bergslagernas jernväg öppnades i sin helhet från Falun till Göteborg den 1 december 1879. Något märkbart inflytande på näringslivet i staden Falun har jernvägen ännu icke kunnat utöfva och, tillägger magistraten, »kommer knappast att göra det». För att bereda en öfversigt af rörelsens omfång vid de inom länet belägna stationerna å denna jernväg, eller stationerna vid Falun, Ornäs, Domnarfvet, Borlänge, Skräcka, Råmen, Gränsberg, Bergslags—Ludvika, Klenshyttan och Bergslags—Grängesberg, må här omnämnas, dels att antalet anlända och afgångna resande utgjort:

under år 1876.....	118,774 personer,
» " 1877.....	111,058 "
» " 1878.....	98,916 "
» " 1879.....	66,720 "
» " 1880.....	82,564 "

dels att anländt och afgånget il- och fraktgods utgjort:

under år 1876.....	1,028,330·44 centner,
» " 1877.....	1,924,604·28 "
» " 1878.....	2,414,928·90 "
» " 1879.....	2,037,459·62 "
» " 1880.....	3,499,233·99 "

dels ock att sammanlagda trafikinkomsten utgjort:

under år 1876.....	276,673·84 kronor,
» " 1877.....	402,828·11 "
» " 1878.....	445,681·55 "
» " 1879.....	354,948·67 "
» " 1880.....	698,833·45 "

I öfrigt inhemtas af den nyligen offentliggjorda redogörelsen för trafiken å Bergslagernas jernvägar under år 1880, att persontrafiken, hvilken, såsom af ofvanstående sifferuppgifter jemväl antydes, allt ifrån periodens början varit i starkt nedgående,

under periodens sista år icke obetydligt tillvuxit; att med afseende å antalet resande Falun intagit andra rummet bland de olika stationerna; att, beträffande de olika stationernas delaktighet i 1880 års gods försändelser, Gräsbergs station intager första rummet med en afsänd godsquantitet, uppgående till icke mindre än 598,871 centner, och dernäst i ordningen Bergslags-Grängesbergs station med afsända 487,404 ctr; att deremot, med hänsyn till både afsänd och mottagen godsquantitet, Domnarfvets station intager andra rummet med 915,179 centner och Gräsbergs station fjerde rummet; att, med hänsyn till inkomst för anländ och afgången trafik, Falun innehar tredje rummet med en inkomstsumma af 185,652 kronor, samt Domnarfvet sjette rummet med 133,151 kronor i inkomst; att största försändelsen af malmen egt rum från Gräsbergs och Bergslags-Grängesbergs stationer, hvilka tillsammans afsändt 1,051,000 ctr, eller omkring 62 procent af hela årets malmförsändelse, hvadan det visar sig, vid jemförelse med förhållandet år 1879, att Gräsbergs försändelse tillväxt med 130 proc. och Bergslags-Grängesbergs med 27 proc.; att af stationer eller samtrafikerande banor, som mottagit större malmsändningar, Domnarfvet innehar tredje rummet med 263,000 ctr samt Gefle—Dala jernväg fjerde rummet med 162,000 ctr; att bland afsändare utaf jern och stål Domnarfvet intager första rummet med 208,000 ctr eller omkring 20 proc. af årets hela försändelse af nämnda varuslag, hvarefter kommer i andra rummet Bergslags—Ludvika, som afsändt 131,000 ctr; att största kvantiteten af träkol blifvit sänd från Gefle—Dala jernväg, som lemnat 170,000 ctr, samt statens jernvägar, Falun och Domnarfvet, derifrån sändts partier från 145,000 till 106,000 ctr transitio Falun—Ställdalen och Kil—Herrhult; att största mängden kol, 208,000 ctr eller omkring 25 proc. af hela kolförsändelsen, ankommit till Domnarfvet; samt att Gräsberg, Domnarfvet och Råmen äro bland de stationer, hvilka emottagit större partier af stenkol eller omkring 40,000 ctr hvardera.

Den i förra berättelsen omnämnda smalspåriga *jernvägen från Hörkens station å Bergslagernas jernväg till Strömsdals masugn* i Säfsnäs socken, hvilken numera benämnes *Säfsnäs jernväg*, öppnades för allmän trafik den 15 september 1878. Jernvägens längd utgör 4½ mil och har kostat 1,212,709 kronor, eller 269,491 kronor per banmil. Den rörliga materielen består af 3 lokomotiv, 6 personvagnar och 96 godsvagnar. Jernvägen har befordrat

	Resande.	Frakt- och ilgods.
under år 1878.....	1,000	156,645 centner,
” ” 1879.....	3,550	676,127 ”
” ” 1880.....	3,475	825,790 ”

Jernvägens inkomster hafva utgjort (kronor)

	af persontrafik.	af godstrafik.	Summa.
under år 1878 ...	1,200	29,360	30,560
” ” 1879	3,482	115,446	118,928
” ” 1880	3,821	177,265	181,086

Efter afdrag af drift- och underhållskostnad har nettobehållningen utgjort:

för år 1878.....	19,253 kronor,
” ” 1879.....	67,585 ”
” ” 1880.....	106,312 ”

Inkomsternas öfverskott öfver driftkostnaden i förhållande till det totala byggnadskapitalet har utgjort i procental för år 1879 5·57 och för år 1880 8·76.

Beträffande trafiken på den inom detta län belägna delen af *Frövi—Ludvika jernväg* har jernvägsförvaltningen upplyst, att jernvägen befordrat

	Passagerare.	Centner gods.
under år 1876.....	23,400	879,872
” ” 1877.....	11,080	743,632
” ” 1878.....	8,666	661,296
” ” 1879.....	5,361	759,064
” ” 1880.....	5,672	1,048,888

hvarjemte inkomsten för denna trafik utgjort

under år 1876.....	146,832·72 kr.
” ” 1877	105,234·31 ”
” ” 1878	79,097·12 ”
” ” 1879	101,427·92 ”
” ” 1880	130,687·05 ”

Den starkt aftagande persontrafiken i synnerhet under periodens begge sista år lærer väl böra förklaras såsom en verkan af den konkurrerande Bergslagsbanan, som vid denna tid i sin helhet var öppnad för allmän trafik.

På *Vessman—Barkens jernväg* har trafiken under perioden ställt sig sålunda, att med jernvägen befordrats:

	Passagerare.	Centner gods.
under år 1876.....	22,904	449,128
” ” 1877.....	16,770	576,603·5
” ” 1878.....	11,193	356,547·5
” ” 1879.....	6,988	339,770·5
” ” 1880.....	8,751	436,351·5,

hvilken trafik lemnat följande inkomst, nemligen:

under år 1876.....	69,170·00 kr.
” ” 1877.....	75,206·55 ”
” ” 1878.....	44,259·10 ”
” ” 1879.....	36,818·03 ”
” ” 1880.....	47,889·84 ”

Äfven vid denna jernväg visar sig en betydande förminskning i persontrafiken gent emot hvad förhållandet var vid slutet af förra och början af denna period. Orsaken härtill torde få sökas ytterst i Stockholm—Vesterås—Bergslagens jernvägsanläggning, enär de passagerare, hvilka, innan nyssnämnda jernväg blef färdig, brukade vid färderna till och från hufvudstaden begagna sig af Vessman—Barkens jernväg och ångbåtskommunikationen utefter Strömsholms kanal, efter Stockholm—Vesterås—Bergslagens jernvägs fullbordan upptogs af denna jernväg, hvilket hade till följd, att den förut dagliga ångbåtskommunikationen emellan Stockholm och Smedjebacken, såsom icke vidare bärande sig, upphörde, ett förhållande, som i sin ordning återverkade på persontrafiken å Vessman—Barkens jernväg.

Den i förra femårsberättelsen omnämnda jernvägsanläggningen dels emellan *Sunnansjö vid sjön Vessman och Bysjön* i Nås socken, dels ock från *Bysjön till Vesterdalselven*, för hvilka nädiga koncessioner blifvit utfärdade, hafva ännu icke kommit till stånd, men behofvet af en kommunikationsled emellan Ludvikastationerna på Bergslagernas, Frövi—Ludvika och Vessman—Barkens jernvägar upp till skogstrakterna vid Vesterdalselven kvarstår.

På *Utsjö jernväg*, som jemväl omnämnes i förra femårsberättelsen och är afsedd att befordra timmer från Vesterdalselven

till Skepphus inom Klarelfvens vattenområde i Vermland, fraktades under perioden följande timmerpartier, nemligen:

år 1876	128,592	stockar,
» 1877	148,888	»
» 1878	159,926	»
» 1879	51,656	»
» 1880	103,956	»

Summa 593,018 stockar.

Genom nådigt bref den 12 april 1876 har Kungl. Maj:t meddelat koncession för anläggning af jernväg med 4^{ss} fots spårvidd emellan Krylbo station på statens norra stambana öfver Avesta, Hedemora och Säter genom Gustafs och Tuna socknar till Borlänge station å Bergslagens jernvägsaktiebolags jernväg jemte bibana till Bispbergs gruffält. För byggande af denna jernväg under benämning *Södra Dalarnes jernväg* bildades ett aktiebolag å allmänt sammanträde med aktietecknarne den 8 juli 1875, hvarefter bolagsordning af Kungl. Maj:t fastställdes den 5 november samma år. Genom nådig resolution den 24 samma månad beviljades bolaget statslån till belopp af 2,500,000 kronor, för hvars återgåldande annuiteten beräknas till 6 proc. Under hvartera af åren 1879 och 1880 har bolaget lyftat 1,000,000 kronor, under år 1881 250,000 kronor, hvadan ännu återstå att lyfta 250,000 kronor. Enligt det af Kungl. Maj:t godkända kostnadsförslaget är kostnaden för jernvägsanläggningen i sin helhet beräknad till 4,365,000 kronor. Det tecknade aktiekapitalet, i hvilket en del vilkorliga teckningar ingingo, utgör ett belopp af 1,923,900 kronor, hvaraf influtit nära 1,800,000 kronor. Aktietecknarnes antal utgjorde 1,259. Såsom förut blifvit omnämndt, började byggnadsarbetet i augusti 1877 och fortgick så, att den 8 november 1880, efter föregången besigtning och godkännande, kunde öppnas den då färdigbyggda bansträckan från Krylbo till Bispberg och Säter, tillsammans utgörande i längd 42 kilometer. Den 16 oktober innevarande år öppnades hela banan fram till Borlänge för allmän trafik. Banans längd från Krylbo till Borlänge är 64 kilometer, bibanan till Bispberg 3 kilometer och hela jernvägen alltså 67 kilometer lång. Den i företaget hittills nedlagda kostnaden utgör omkring 3,750,000 kronor. En betydlig del af den till jernvägsanläggningen afträdde jorden har ännu icke blifvit uppskattad.

Jernvägsstationernas antal är 9, nemligen Avesta, Hedemora, Vikmanshyttan, Säter, Gustafs, Stora Tuna och Bispberg. Hållplatser finnas vid Snickarbo och Kullsveden och en lastplats vid Skönsbo banvaktarestuga.

Tjenstemän och betjente äro: 1 trafikchef, 1 kamrerare och kassör, 1 kontrollör, 9 stationsföreståndare, 4 stationsskrifvare, 2 bannmästare, 19 banvakter, 3 konduktörer, 10 stationskarlar, 1 lokomotivförareförman och föreståndare för reparationsverkstaden, 3 lokomotivförare, 2 putsare, 2 pumpare och kolvakter samt 6 verkstadsarbetare. Rörliga materielen utgöres af 5 st. 6-kopp-lade lokomotiv, tillverkade vid Trollhättan, 4 1:a klassens personvagnar, 8 bagagevagnar, 10 täckta godsvagnar och 84 öppna godsvagnar, tillverkade vid aktiebolaget Atlas verkstäder. Hela jernvägen har vid afsyningen erhållit det vitsord, att densamma blifvit väl utförd. Hvad trafiken angår, så har erfarenheten hittills varit allt för kort för att i detta hänseende medgifva något omdöme, dock synas inkomsterna komma att till fulla betäcka kostnaderna för jernvägens drift och underhåll.

C) **Post- och telegrafanstalter.** *Postanstalterna* inom länet vid 1880 års slut voro följande, nemligen 2 postkontor och 9 post-expeditioner eller så kallade fullständiga postanstalter samt 37 poststationer, utgörande sålunda en minskning i de sistnämndas antal jemfördt med år 1876 af 2 stationer. Tre dylika, nemligen Torsång, Vika och Svartnäs hafva indragits, och landtbrefbäring i deras ställe blifvit inrättad, hvaremot en ny poststation i Dala-Husby blifvit för allmänheten öppnad.

Å Bergslagens jernväg har postförbindelse med 2 tåg dagligen i hvardera riktningen mellan Falun och Ludvika blifvit öppnad.

Af förutvarande postlinier hafva under åren 1876—1880 indragits: »Köping—Falun», »Krylbo—Falun» samt »Hedemora—Säter». Postbefordringen å dessa linier har blifvit ersatt genom dylik å jernväg. Postlinierna »Mora—Råda», »Näs—Filipstad» och »Ornäs—Hedemora» hafva undergått förändringar genom delvis befördran å jernväg och andra kortare landsvägslinier, samt linierna »Grangärde—Näs» och »Vika—Torsång» alldeles indragits såsom obehöfliga, till följd af andra tätare förbindelser med dessa postanstalter.

Nyinrättade postlinier äro »Falun—Helgbo—Leksand» med en tur i veckan fram och åter, samt medelst sjöpostföring sommartiden daglig postförbindelse å trafikleden »Borlänge—Mora».

Linien »Malung—Lima—Transtrand» har blifvit utsträckt till 2 postlinier i veckan, och »Falun—Bjursås» inskränkt från 2 till 1 tur i veckan.

Genom öppnade postförbindelser å jernväg hafva landsvägs-posterna kunnat inskränkas, så att antalet postförda mil nedgått från år 1876 till och med år 1880 med 2,350 mil; varande under det förstnämnda året för 17,390 mil utbetalade i skjutslega 40,232 kronor och under år 1880 för 15,400 mil 20,007 kronor. Genom nya kontrakt och legobeting har medelbeloppet af skjutslegan, som år 1876 utgick med 2 kronor 26 öre milen, nedgått under år 1880 till 1 kronor 27 öre per mil.

Sammanlagda postföringskostnaderna för åren 1876—1880 hafva utgjort 155,576 kronor.

Telegrafverket har under femårsperioden haft följande stationer, nemligen i Falun, Smedjebacken, Mora, Hedemora, Ludvika, Leksand, Avesta, Grangärde och Säter, men under innevarande år hafva stationerna i Avesta och Ludvika blifvit indragna. Vid stationen i Falun äro anställda 1 kommissarie, 1 assistent och 1 telegrafist men vid de öfriga stationerna endast 1 telegrafist.

Under år 1880 äro telegram afsända och ankomna:

	Afsända.	Ankomna.
Falun.....	9,115	8,437
Smedjebacken	1,125	1,230
Mora.....	1,117	956
Hedemora	856	867
Ludvika	691	740
Leksand	661	662
Avesta	486	529
Grangärde	445	516
Säter.....	388	390
	14,884	14,327.

Då enligt uppgift i förra femårsberättelsen antalet afsända och ankomna telegram för hela perioden då uppgick af de förra

till 16,835 och af de senare till 15,266 telegram, så häntyder den minskning uti telegramvexlingen, som under sista femårsperioden inträffat, på den under samma tid rådande afmattningen uti allmänna rörelsen. Endast vid stationerna i Falun och Ludvika har antalet afgångna och ankomna telegram ökat, men vid alla de öfriga stationerna nedgått.

D) Sjökommunikationer. Beträffande trafiken å sjöarne Runn, Viksjön, Hyen, Insjön, Siljan, Orsajön, Vessman, Björken, By-sjön samt Norra och Södra Barken äfvensom å Dalelven åberopar länsstyrelsen den redogörelse, som härom förekommer uti förra femårsberättelsen, enär förhållandet under den förevarande perioden icke undergått någon annan nämnvärd förändring än att den förutvarande dagliga ångbåtskommunikationen på Stockholm öfver Barkensjöarne och Strömsholms kanal upphört.

Till beredande af lättnad för landtrafiken har en fast bro blifvit anlagd öfver sundet emellan sjön Runn och Viksjön, hvilken bro är försedd med öppning för genomfart af ångbåtar och segelfartyg. Bron afsynades och uppläts för allmän trafik under våren 1880, hvarefter Kungl. Maj:t fastställt taxa å broafgifterna.

Flottningen å Öster- och Vesterdalselven med deri infallande bifloder och vattendrag samt till detta vattensystem hörande sjöar äfvensom i de förenade Dalelvarne till och med Torsångs bro är gemensam för alla egare af löst flytande trävaror och verkställes för gemensam räkning, enligt af Konungens Befallningshafvande den 8 maj 1877 fastställt reglemente för *Dalelvarnes—Torsångs flottningsförening*; varande detta reglemente upprättadt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med grunderna i den sedermera utkomna nya allmänna flottningsstadgan. Erforderliga nybyggnader och underhållet af redan varande anläggningar i ofvannämnda vattensystem ombesörjes deremot af ett särskildt aktiebolag, benämndt *Dalelvarnes—Torsångs strömbyggnadsaktiebolag*, för hvilket Kungl. Maj:t den 23 augusti 1878 fastställt bolagsordning. Detta bolag har till ändamål, såsom nyss blifvit antydt, »att, der bolaget så finner lämpligt, dels öfvertaga och underhålla redan verkställda strömbyggnader och anläggningar i de till Dalelvarnes vattensystem hörande flottleder, dels verkställa och underhålla nya strömbyggnader samt anlägga och underhålla nya flottleder inom vattensystemet, dels ock verkställa reparationsarbeten å de till flottlederna hörande strömbyggnaderna, allt mot ersättning af de flottande, enligt öfverenskommelse, som kan med dem träffas, eller, der ersättningen skall utgå genom amortering och uttaxering på flera års flottning, enligt de bestämmelser, som af vederbörande myndighet meddelas». Bolagets aktiekapital är bestämdt att utgöra minst 1,500,000 och högst 2,500,000 kronor. Bolagets styrelse utgöres af tre ledamöter, deraf en verkställande direktör, och har sitt säte i Falun.

Under förevarande femårsperiod hafva, på grund af Konungens Befallningshafvandes dertill meddelade särskilda förordnanden, flottningsstyren blifvit verkställda uti följande vattendrag inom länet, nemligen: en del af Fönån, Tinningån, Dalelven vid Tunsta, Dalelven från Torsångs bro till Djurås och vidare i Österdalselven till Särnasjön, Emån, Unån, Ickån, Rymån, Tinningån, Görelven, Fuluelven, Vesterdalselven till Djurmo, Sandsjöån till Oreolf, Norån, bifloder till Oreolf, Hormundsvallsån och Björån.

K. M:ts Befallningshafvandes femårsberättelser 1876—1880. Kopparbergs län.

E) Sjöfart och handel. För antalet och dräktigheten af *fartyg* och båtar af tre nylåster och derutöfver, hvilka egas af länets invånare, jemte antalet af *skeppare och besättning* å desamma lemnas redogörelse uti Kungl. Kommerskollegij officiela årsberättelser, hvarutöfver länsstyrelsen icke har något att tillägga.

Antalet utaf dem, hvilka vid 1880 års slut på landsbygden drefvo grosshandel eller försälde varor i bod eller annat upplagsställe, uppgick till 471 män och 21 qvinnor med en betjening bestående af 134 män och 18 qvinnor; hvarjemte antalet af sådane handlande, hvilka anmält sig att utom den ort, der de voro bosatta, sjelfva eller genom andra kringföra eller annorlunda än å marknad till salu utbjuda varor, utgjorde 228 män och 124 qvinnor med biträde af 10 män och 20 qvinnor, nästan alla tillhörande socknarne inom Ofvan-Siljans fögderi och bland dessa företrädesvis Elfdals socken. Några utlänningar hafva icke sökt tillstånd att idka handel eller handtverk på landsbygden.

Beträffande *föremålet för ortens handel* åberopar länsstyrelsen dels den redogörelse härför, som i flera föregående berättelser förekommer, och dels de upplysningar, som i detta hänseende meddelats å andra ställen i denna berättelse.

Omfattningen af *minut- och utskänkningshandeln med bränvin* och öfriga spirituösa drycker jemte derför utgångne afgifter utvisas af följande tabell:

År.	Antal rättigheter till			Kannetal, hvarefter afgiften blifvit beräknad.	Försäljningsafgifter. Kronor.
	mindr. parti-handel.	minut-handel.	utskänknings.		
<i>Städerna.</i>					
1875—1876.....	2	6	15	125,464 ⁰⁴	71,899 ⁷⁶
1876—1877.....	1	6	17	206,569 ⁴²	98,645 ⁶²
1877—1878.....	—	6	18	207,428 ⁷⁷⁵	88,486 ⁸⁶
1878—1879.....	—	6	18	207,009 ⁹⁷⁵	120,415 ²⁸
1879—1880.....	—	6	17	163,369 ³²⁵	102,481 ³⁰
<i>Landsbygden.</i>					
1875—1876.....	—	6	20	90,325	31,697 ⁵⁰
1876—1877.....	—	6	21	87,396 ⁶⁷	30,574 ¹⁷
1877—1878.....	—	6	19	92,730	31,717 ⁵⁰
1878—1879.....	—	5	19	72,480	26,505 ⁰⁰
1879—1880.....	—	4	15	54,955	21,523 ⁰⁰

Under förra femårsperioden uppgick, efter hvad den deröfver afgifna berättelsen utvisar, det kannetal, hvarefter försäljningsafgiften beräknades, för hela perioden till 749,201 kannor eller i medeltal för hvarje år 149,840 kannor, med en försäljningsafgift för hela perioden uppgående till 280,120 kronor 59 öre eller i medeltal för hvarje år till 56,024 kronor, hvaremot ofvanstående tabell gifver vid handen att det beräknade kannetalet för sista femårsperioden uppgått till 1,307,728 kannor eller i medeltal för hvarje år till 261,546 kannor, med en försäljningsafgift för hela perioden uppgående till 623,945 kronor 99 öre eller i medeltal för hvarje år till 124,789 kronor 20 öre. Denna jemförelse häntyder visserligen på en betydlig tillökning i förbrukningen af spirituösa drycker under sista perioden, men det vore dock vanskligt att blott på en sådan jemförelse grunda omdömet i detta hänseende, eftersom härvid allt beror derpå,

huruvida det beräknade och beskattade kannetalet såväl under den ena som den andra perioden faller tillsammans med eller åtminstone närmar sig den verkliga förbrukade kvantiteten. Att, äfven om förbrukningen af starka drycker under sista femårsperioden må antagas hafva ökats, likväl missbruket af dessa drycker icke tilltagit utan fast hellre synes hafva minskats, är uti en föregående afdelning af denna berättelse anmärkt.

I *Fulun* har bränvinshandeln fortfarande bedrifvits af samma bolag, hvilket i flera föregående berättelser finnes omnämndt. Af bolagets fond, hvilken tillkom under den tid, då hela vinsten af rörelsen ingick till och tillhörde bolaget, och hvilken fond den 30 september 1880 uppgick till 88,981 kronor 8 öre, hafva

bolagsmännen aldrig uppbarit någon utdelning, enär redan i det första den 11 november 1850 fastställda bolagsreglementet den bestämmelse var meddelad, att vinsten skulle efter bolagets bepröfvande användas till någon nyttig eller välgörande inrättning för staden. Bland utbetalningar under ifrågavarande period, förutom årliga anslag till skyddsmödraförbundet och till stadsbiblioteket, har fonden lemnat understöd dels till skolrådet att användas vid uppförande af det nya folkskolehuset 7,000 kronor och dels till epidemiska sjukhusets byggande 7,000 kronor.

Förhållandet med *marknader* och *torgdag* är oförändrad sedan förra femårsperioden.

5. Kameralförhållanden.

Tabell N:o 3 utvisar antalet hemman och lägenheter på landet, med brukningsdelar och natur, samt jord och tomter i städerna, tillika med uppskattningvärdet.

Beträffande *jorddeboksväsendet* i länet och det hinder, som hittills mött för tillämpning på landsbygden i detta län af kungl. förordningen den 14 september 1875 om lagfarts- och inteckningsböcker, får länsstyrelsen återropa de upplysningar, som här om förekomma i förra femårsberättelsen.

Under den nu förflutna femårsperioden har *skatteläggning* verkstälts å 47 lägenheter om tillhoppa 38¹⁷⁷¹³/₃₂₃₂₀ mantal, så ock å 16 lägenheter utan mantal. Af länsstyrelsen äro *skatteköp* beviljade å 50 lägenheter om tillhoppa 10¹¹¹/₃₂₀ mantal, hvarjemte Kungl. Kammarkollegium utfärdat *skattebref* å 16 lägenheter om tillsammans 22⁵⁹/₈₀ mantal.

Enligt upprättadt nytt *roteringsverk* för Orsa och Hamra skifteslag, hvilket roteringsverk af länsstyrelsen faststälts år 1879, hafva till Hamra kapellag i Los socken, Gefleborgs län, blifvit ytterligare förlagda följande fem rotar vid Orsa kompani, nemligen N:o 12 Jute, N:o 13 Sträng, N:o 14 Blank, N:o 15 Liten och N:o 16 Stor, utgörande den å hvarje af dessa rotar belöpande hemmansrättan 53 kronor 84 öre och kronotondet 27 kronor 85 öre. Med N:o 30 Eks rote, som äfven tillhör Hamra kapellag, utgör antalet rotar derstädes enligt ofvannämnda roteringsverk 6 rotar.

Några andra *egendomar utaf fideikommissnatur* finnas icke inom detta län än de under Ferna fideikommiss i Vestmanland lydande hemmansdelar, hvilka finnas upptagna å följande utaf förvaltningen vid Ferna afemnade förteckning, hvilken till någon del är skiljaktig från den uppgift, som i förra femårsberättelsen blifvit meddelad. Enligt nyssnämnda förteckning tillhöra nemligen följande egendomar fideikommisset:

Inom Norrbärke socken:		Mantal.	Taxeringsvärde.
920 ⁹⁶⁰ i Finnbo masugn	—	—	19,400 kr.
Vestansjö och Källdals mjölkvarnar.....	—	—	21,800 "
Finnbo kronoäng	—	—	1,200 "
samt följande skattehemman:			
Finnbo (= Finnbo, Masmästaregården, Finsngården och Hemmings samt Burkens)	1 ¹ / ₂	—	94,300 "
Getbro	17 ¹ / ₁₂₀	—	7,700 "
Åsmausbo 72 ³³⁶ och Björktorpet 1 ¹ / ₁₂	25 ⁸⁴	—	14,800 "

	Mantal.	Taxeringsvärde.
Getbo	65 ⁸⁴	41,600 "
By.....	1 ¹ / ₁₂	4,400 "
Täppan	1 ¹ / ₆	6,500 "
Jobsbo	1 ¹ / ₁₆	2,500 "
Starbo	1 ¹ / ₈	8,500 "
Summa 313 ⁸⁴	—	222,700 kr.

Inom Grangärde socken:

1/2 i Björnhytte masugn	—	12,500 "
1/2 i d:o husbehofssåg	—	750 "
1/2 i Björnhytte qvarn	—	500 "
Löffallet, af krononatur	1 ¹ / ₂₄	2,000 "
Björnhyttan N:o 1, af skattenatur	1 ¹ / ₈	10,800 "
D:o N:o 2, "	1 ¹ / ₁₆	3,000 "
Räfvåla N:o 12, "	1 ¹ / ₃₂	1,500 "
Summa 25 ⁹⁶	—	31,050 kr.

De fastigheter, som vid femårsperiodens slut innehades dels af främmande magters undersåtar och dels af aktiebolag, in- och utländska, finnas upptagna å tabellerna Litt. K och L, hvilka jemväl angifva, jemte taxeringsvärdet, hemmantalet för de å landet belägna och antalet af de i städerna liggande fastigheter, som tillhöra hvarje sådant bolag.

Tab. Litt. K. Uppgift å fastigheter inom Kopparbergs län, som vid 1880 års slut innehades af utländska aktiebolag eller utländingar, samt fastigheternas taxeringsvärde.

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde.	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
Sågmyran	Nedan-Siljans fögderi: <i>Bjursås socken:</i> Sågmyre nickelverksbolag	—	90,100
Skattejord	Ofrån-Siljans fögderi: <i>Elfdals socken:</i> Karsten Sättern i Elverum, Norge	96,258	—

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
<i>Särna socken:</i>			
Skattejord	M. Engzelius i Röraas, Norge ..	16,100	3,000
Särna	M. A. Fahlström i d:o	—	1,200
Skattejord	Karsten Sättern i Elverum, Norge	2,200	—
D:o	Olof Persson i Skäret, Norge ..	3,600	—
D:o	Jöns Ottersen i Norge	600	—
Vesterbergslags fögderi:			
<i>Grängärdes socken:</i>			
Grängesberg, Lars Jans- torp	Klotens bolag	2,000	—
Skackelbacken o. Pullero	D:o	3,300	—
Grängesberg	D:o	5,000	—
<i>Ludvika socken:</i>			
Björnberget	Klotens bolag	1,000	—
<i>Norrbärkes socken:</i>			
Björnsjö	Klotens bolag	44,000	—
Ibbarbo	D:o	20,200	—
Saxen	D:o	3,000	—
Aspuora	D:o	7,700	—
Kittlingberg	D:o	16,200	—
Närsjön	D:o	18,000	—
Knipberg	D:o	11,400	—
Björnsjö	D:o	105,400	22,000
Abbokärn	D:o	19,600	—
Simmelsjön	D:o	5,500	—
Talltorp	D:o	4,900	—
Aspmoeren	D:o	3,600	—
Kittlingberg	D:o	28,800	—
Norrbärkes skog	D:o	37,300	—
Schishyttan	Schishyttan-Molnebo bolag	170,000	90,500
Nyborg	D:o	16,100	—
Bråten	D:o	6,600	—
Elsbo	D:o	3,200	—
Ställtorp	D:o	6,600	—
<i>Söderbärkes socken:</i>			
Tofsberg	Klotens bolag	25,000	—
<i>Malingsbo socken:</i>			
Malingsbo	Klotens bolag	77,400	22,500
Stockfors och Nyham- mar eller Falktorp	D:o	29,800	—
Haraldstorp o. Bandberg eller Jersjöbo N:o 2.	D:o	1,800	—
Pollacktorp	D:o	7,200	—
Robsamstorp	D:o	7,200	—
Slättorp	D:o	7,200	—
Bengtstorp	D:o	8,000	—
Valborgstorp	D:o	7,600	—
Bastberg	D:o	7,200	—
Jersjö källa	D:o	28,800	—
Sängen	D:o	21,600	—
Sjöändan	D:o	7,000	—

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
Malingsbo skog	Klotens bolag	118,000	—
Björnsjö d:o	D:o	78,000	—
Gränsberg	D:o	10,000	—
Österlångvatten	D:o	10,000	—
Skräddartorp	D:o	11,800	—
Ljusån	D:o	3,200	—
Vesterlångvatten	D:o	14,400	—
Nyfors	D:o	174,600	—
Talltorp	D:o	3,400	—
Kurrtorp	D:o	3,600	—
Djurslängen	D:o	14,400	—
Haraldstorp	D:o	5,400	—
Enögastorp	D:o	200	—
Källstormossen	D:o	400	—
Nyfors och Korslängen	D:o	—	28,500
Vesterdals fögderi:			
<i>Transtrands socken:</i>			
Norrstjön	Hoiten och Borgen i Norge	—	1,500
Summa kronor		1,271,958	259,300

Tab. Litt. L. Uppgift å fastigheter inom Kopparbergs län, som vid 1880 års slut innehades af inländska aktiebolag, samt fastigheternas dåvarande taxeringsvärde.

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
Kopparbergs fögderi:			
<i>Envikens socken:</i>			
Ytterlänger	Kopparbergs och Hofors bolag ..	—	16,000
<i>Svärdsjö socken:</i>			
Linghed	Kopparbergs och Hofors bolag ..	—	3,000
Bengtsheden	Svärdsjö-Bengtsheden handelsför- örening	—	1,500
<i>Sundborns socken:</i>			
Krokforsen	Kopparbergs och Hofors bolag ..	11,000	—
Slammerberget	D:o	15,000	—
<i>Vika socken:</i>			
Korsnäs	Korsnäs masugnsbolag ..	—	58,300
Näs ångsåg	Kopparbergs och Hofors bolag ..	—	156,500
	D:o	—	3,200
Karlsfors ångsåg	D:o	—	172,000
	D:o	—	200
Stora Näs	D:o	33,000	—
Stora Fridhem	D:o	—	3,000
Staberg	Klosterns bolag	29,900	—
	D:o	—	10,500

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
Marieberg	Hofors och Hammarby bolag	40,000	—
	D:o	—	3,000
	<i>Stora Skedvi socken:</i>		
Bispbergshyttan	Grufvebolaget	4,500	—
	<i>Thorsångs socken:</i>		
Burgrefgården	Korsnäs sågverksbolag	8,000	—
Låglandet	Kopparbergs och Hofors bolag	22,600	—
Thorsång	Dalelvarnes-Thorsångs flottningsbolag	—	6,000
	<i>Aspeboda socken:</i>		
Smetsbo	Aspeboda handelsförening	—	2,800
	<i>Kopparbergs socken:</i>		
Korsnäs	Korsnäs sågverksbolag	20,400	400,000
	Gelle—Dala jernvägsbolag	1,000	16,000
	Korsnäs masugnsbolag	—	250,000
	Korsnäs arbetareförening	—	12,600
Holms kvarn	Kopparbergs och Hofors bolag	—	18,000
Hagheds grufva	Skutskärs trävarubolag	1,400	1,000
	Nedan-Siljans fögderi:		
	<i>Leksands socken:</i>		
Leksands Noret	Leksands tobaksfabriksbolag	—	7,500
D:o	Norsbro ångsågsbolag	—	15,000
	<i>Rättviks socken:</i>		
Dädran	Kopparbergs och Hofors bolag	36,600	55,400
	<i>Boda socken:</i>		
Ofvanmyra	Klittbergs fosfatfabriksbolag	—	25,000
	Ofvan-Siljans fögderi:		
	<i>Mora socken:</i>		
Mora strand	Korsnäs sågverksbolag och Falu bergslag	—	7,500
D:o	Mora handelsbolag	—	15,000
D:o	Mora östbyggebolag	—	10,000
Hemus	Mora bryggeribolag	—	20,000
Östnor	Mora mekaniska verkstadsbolag	—	2,000
	<i>Vämhus socken:</i>		
Myran & Bäck	Vämhus handelsbolag	—	2,300
Blecket	Korsnäs sågverksbolag	—	5,100
	<i>Orsa socken:</i>		
Orsa kyrkoby	Orsa handelsbolag	—	4,500
	<i>Venjans socken:</i>		
Siknäs	Korsnäs sågverksbolag	600	13,200
Rågsjönäs	D:o	—	1,150
	<i>Sofia Magdalena socken:</i>		
Sextugan	Korsnäs sågverksbolag	—	2,160
	<i>Särna socken:</i>		
Skattejord	Korsnäs sågverksaktiebolag	—	—

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
	Vester-Bergslags fögderi:		
	<i>Grangärde socken:</i>		
Nyhammar	Nyhammars jernverksbolag	494,300	—
Kullen	D:o	2,400	—
Sexhytte	D:o	21,000	—
Bergsbro	D:o	22,000	—
Buberg	D:o	600	—
Bergbro	D:o	700	—
Frjädberg No 1	D:o	1,000	—
Abäckshyttan	D:o	—	144,700
Grängsberg	Grängsbergs konst- och jernvägsbolag	1,500	—
D:o	D:o	—	33,000
	<i>Norrbärke socken:</i>		
Smedjebacken	Nyhammars jernverksbolag	—	1,500
Vestansjö	Smedjebackens valsverksbolag	18,300	540,100
Bommarsbo	Ramnäs bruks bolag	27,700	—
Matsbo	D:o	26,800	25,000
Huggarbo	D:o	18,000	—
Åsinandsbo	D:o	27,800	—
Spjutsbo	D:o	47,400	—
Morgården	Morgårdshammars bruksbolag	73,000	132,000
Lernbo & Gubbo	Lernbo grufvebolag	40,000	—
Saudsta	D:o	—	2,500
	<i>Ludvika socken:</i>		
Persbo	Skövviks bolag	7,000	—
Hotellbyggnad vid Ludvika	Bergslageruas jernvägsbolag	—	30,000
	<i>Söderbärke socken:</i>		
Kyrkobyn	Smedjebackens valsverksbolag	—	2,000
Gläse, Edsbäcken och Hagberget	Larsbo Norus bolag	88,400	—
Saxe	D:o	51,800	—
Kybacken	D:o	25,900	—
Morn, Bråten, Näsby och Larsbo	D:o	173,800	—
Säpersbo m. fl.	D:o	263,000	—
Laggårbo	D:o	6,000	—
Vibberbo	D:o	15,000	—
Hökärn	D:o	2,700	—
Tolfsöberg	D:o	2,700	—
Larsbo & Saxhammar	D:o	—	41,700
Vesterberg	D:o	—	1,500
Vibberbo	Qvarnäs tegelbruksbolag	—	30,000
	Vester-Dals fögderi:		
	<i>Floda socken:</i>		
Dalsågen	Nyhammars bruksbolag	—	300
Hällbäcken	D:o	—	10,000
Holsäker	Skutskärs trävarubolag	—	24,000

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
<i>Nås socken:</i>			
Nås	Nås tobaksfabriksbolag	—	3,500
Nederborg	Nås handelsbolag	—	2,000
<i>Säfsnäs socken:</i>			
Fredriksberg	Fredriksbergs bruksbolag	—	178,700
Gravendal	Gravendals bruksbolag	—	148,627
Säfsnäs jernvägsbyggnader	Säfsnäs jernvägsbolag	—	10,000
<i>Jerna socken:</i>			
Myrbacka	Jerna handelsbolag	—	3,500
Hulån	D:o	—	1,200
<i>Malungs socken:</i>			
Nordånåker	Nordånåkers handelsbolag	—	2,500
Utsjö jernvägsbyggnader	Utsjö jernvägsbolag	—	2,500
Malung	Malungs såg- och qvarnbolag	—	25,000
<i>Lima socken:</i>			
Lima	Lima handelsbolag	—	5,000
Skälmo	Uddeholms bolag	—	3,000
Lima	Valla qvarn- och sågbolag	—	6,000
<i>Transtrands socken:</i>			
Fulnäs	Korsnäs sågverksbolag	—	4,000
Åsen	D:o	—	10,000
Näsgårds fögleri:			
<i>Hedemora socken:</i>			
Norn	Larsbo Norns bolag	9,000	56,500
Myrbo	D:o	1,700	—
Fallet	D:o	1,700	—
Kuifvens torp	D:o	2,800	—
Finngården	D:o	16,200	—
Schedevibacken	D:o	4,900	—
Norrby fäbodlar	D:o	500	—
Norns rekognitions skogshemman	D:o	69,600	—
Vikmanshyttan o. Turbo	D:o	—	89,000
Jelkarby	D:o	—	—
Nyhyttan	D:o	—	—
Granbo	D:o	—	—
Turboängarna	D:o	—	—
Lugvallsbenning	D:o	446,200	4,500
Laggarbo	D:o	—	—
Bäckarbo	D:o	—	—
Skänmarkens rekognitions skogshemman	D:o	—	—
Presthyttan	D:o	—	—
Kolarbo	D:o	—	—
Hötjernsveden	D:o	—	—
Markeu	D:o	—	—
Katbo	D:o	270,000	—
Sköttbo	D:o	—	—
Rockbo	D:o	—	—

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
Hällby	Larsbo Norns bolag	—	—
Gränsjö	D:o	—	—
Drücke	D:o	—	100
Davidshyttan	D:o	—	—
Lägfors	D:o	—	4,000
Trollbo	Avesta Garpenbergs bolag	25,100	—
<i>Garpenbergs socken:</i>			
Hässhyttan	Avesta Garpenbergs bolag	12,100	—
Buskbo	D:o	11,800	—
Jönvik	D:o	21,100	—
Bengtss	D:o	3,800	—
Tjälbo	D:o	3,500	—
Orshyttan	D:o	1,900	1,000
Höjen	D:o	600	—
Vikhyttan	D:o	6,000	—
Plogsbo	D:o	3,600	—
Hummelbo	D:o	7,300	—
Jelken	D:o	9,500	—
Skogsbo	D:o	4,100	—
Raffshyttan	D:o	22,700	—
Ljusfallet	D:o	1,400	—
Åmanshyttan	D:o	21,400	—
Markusbo	D:o	11,900	—
Fransbo	D:o	7,200	—
Bengtssbo	D:o	3,100	—
Hesslen	D:o	2,800	—
Brattfors	D:o	1,800	4,600
Kolarbo	D:o	2,800	—
Skikärn	D:o	4,400	—
Rotfallet	D:o	3,800	—
Botbenning	D:o	8,700	—
Snedmattsbo	D:o	7,200	—
Skommarbo	D:o	7,200	—
Långviken	D:o	2,800	—
Vaktarbo	D:o	7,200	—
Ryllshyttan	D:o	7,600	—
Torsbo	D:o	3,400	—
Nygården	D:o	1,500	—
Grufgården	D:o	7,900	300
Kuppgården, Långebro och Dammen	D:o	9,100	—
Finnhyttan, Stortäkten och Jemtbo	D:o	16,800	1,500
Tyskgården	D:o	29,300	—
Kaspersbo	D:o	1,000	—
Garpenberg	D:o	40,800	100,000
Realsbo	D:o	14,200	—
Årängen	D:o	13,100	300
Dormsjö och Bosjö	D:o	46,000	41,600
Bensåsen	D:o	19,300	—
Svartfjellen	D:o	2,800	—
Persbo	Sandvikens bolag	—	800

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
Rutbo	Klosters bolag	7,400	—
Villberga	D:o	9,600	—
Kettsbo	D:o	3,900	—
Hellsingbo	D:o	3,800	—
<i>Husby socken:</i>			
Hansbyn	Avesta Garpenbergs bolag	30,000	—
Vikarbyn	D:o	3,000	—
Hanåker	D:o	1,000	—
Åsbo	D:o	6,100	—
Färjekarlsbo	D:o	3,900	—
Stigsbo allmänning	D:o	7,500	—
Kloster	Klosters bolag	64,100	76,500
Stjernsund	D:o	95,300	80,000
Långshyttan	D:o	109,600	210,000
Hienshyttan	D:o	70,500	—
Engelsfors	D:o	29,100	10,500
Rörshyttan	D:o	—	1,000
Silfhytteå	D:o	—	10,000
Hansbyn	D:o	13,500	—
Räbbo	D:o	22,200	—
Ehret	D:o	14,000	—
Jönsbo	D:o	3,200	—
Simonsbo	D:o	10,200	—
Nordbäcksbo	D:o	3,600	—
Dufåker	D:o	42,500	—
Djusa	D:o	1,200	—
Lilla Grycksbo	D:o	3,000	—
Vassbäcken	D:o	7,500	—
Ortbo	D:o	7,500	—
Nordviken	D:o	7,000	—
Samuelsdal	D:o	4,500	—
Långsbyn	D:o	11,200	—
Österbo	D:o	5,200	—
Hienshyttan	D:o	50,900	—
Nordviken	D:o	42,900	—
Laggarbo	D:o	4,600	—
Östansjö	D:o	5,500	—
Väderbacken	D:o	19,200	—
Myckelby	D:o	6,000	—
Amshyttan	D:o	18,100	—
Ytterbodarne	D:o	1,700	—
Vesterby	D:o	18,900	—
Östansjö	D:o	20,900	—
Hellsingbo	D:o	8,000	—
Dalkarsbo	D:o	2,500	—
Stigabo	D:o	5,500	—
Göransbo	D:o	4,500	—
Fullen	D:o	14,200	—
Gläusbo	D:o	5,600	—
Grabbo	D:o	3,500	—
Björnbo	D:o	1,400	—

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
Kallbäck	Klosters bolag	20,900	—
Bastmora	Horndals bolag	8,300	—
Lerhyttan	D:o	29,900	—
Born	D:o	13,700	1,500
Simonsbo	D:o	11,500	—
Nordbäcksbo	D:o	8,300	—
<i>By socken:</i>			
Sisselbo	Avesta Garpenbergs bolag	7,700	—
Horndal	Horndals bolag	20,000	185,000
Valla	D:o	5,000	50,000
Torpet	D:o	2,000	—
Näs	D:o	40,000	109,900
Rudö	D:o	6,500	—
Tommesbo	D:o	35,000	—
Bagghyttan	D:o	12,600	—
Ljusfallet	D:o	10,100	—
Ronsjön	D:o	10,000	—
Säfsbo	D:o	40,000	—
Lönnmora	D:o	8,000	—
Östansjö	D:o	15,000	—
Horndals by	D:o	10,000	—
Rossberga	D:o	6,000	—
Ö. Fornby	D:o	31,000	—
N. Fornby	D:o	38,000	—
Ingeborgsbo	D:o	10,000	—
Vatebo	D:o	30,000	—
Hyttbyn	D:o	1,200	—
Grassbo	D:o	5,600	—
Bodarne	D:o	5,200	—
Åkersbyu	D:o	9,500	—
Backa	D:o	26,600	—
Lurbo	D:o	1,500	—
Tyskbo	D:o	6,000	—
Valla rekognitionsskogshemman	D:o	19,700	—
O. Hede	Hede bolag	5,000	30,000
Kyrkobyn	D:o	20,000	—
Vestanhede	D:o	7,000	—
Tyttbo	Gysinge bolag	13,500	—
Hofnäs	D:o	31,800	—
Gadbo	D:o	5,000	—
Ingeborgsbo	Forsbacka bolag	3,000	—
Vadsbro	By handelsbolag	—	4,000
<i>Folkärna socken:</i>			
Mörtanbo	Avesta Garpenbergs bolag	2,900	—
Vestanfors	D:o	6,600	—
Knutsbo	D:o	3,600	—
Krylbo	D:o	5,000	—
Nöden	D:o	1,000	—
Igelöu	D:o	4,300	—
St. Åvesta	Svanå bolag	35,900	—

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
L:a Åvesta	Svanå bolag	20,600	—
Skuggbo	D:o	7,800	—
<i>Grytnäs socken:</i>			
Born	Åvesta Garpenbergs bolag.....	20,100	—
Germundsbo	D:o	1,900	—
Bengtsbo	D:o	1,000	—
Mänsbo	Svanå bolag.....	15,800	25,000
<i>Åvesta socken:</i>			
Elfnäs, Uppsjön m. m.	Åvesta Garpenbergs bolag.....	21,200	—
Rönningen	D:o	14,100	—
Strömsnäs	D:o	6,400	—
Åvesta	D:o	—	2,068,840
Myggbo, Grabbo och Träbacken	Svanå bolag.....	16,600	—
Åvesta	D:o	2,000	—
Djekenhyttan	D:o	—	5,000
Sätters fögderi:			
<i>Sätters socken:</i>			
Bispberg	Stora Bispbergs bolag	6,600	41,500
Öfra Stabbersbo	Vestra Bispbergs bolag	1,000	3,000
<i>Gustafs socken:</i>			
Forsängs grafva	Stora Kopparbergs bergslag	300	1,000
<i>Silfbergs socken:</i>			
Östra Silfberg.....	Grängshammars bolag	28,700	500
Grängshammars o. Ulfs- hyttan	D:o	247,300	291,500
<i>Stora Tuna socken:</i>			
Koppslahyttan	Grängshammars bolag	7,900	—
Vatthamnar	Vatthammars qvarnbolag	1,500	20,000
Fagersta	Korsnäs sågverksbolag	1,000	60,000
Domnarfvet	Stora Kopparbergs bergslag	117,800	1,186,200
Åselby, Noraån m. fl.	D:o	37,300	—
Bleektorp	D:o	2,000	—
Borlänge	Bergslagernas jernvägsbolag	2,000	—
Hästberg	Laxsjö masugnsegare	—	30,000
Laxsjö	D:o	123,800	42,100
Rämshyttan	Rämshytte masugnsegare	69,600	13,600
<i>Falu stad:</i>			
Kungsarfvet	Gefle-Dala jernvägsbolag	—	20,000
Byggnader å qv. 3.....	D:o	—	100,000
Gården 24 på qv. 4 ...	Näs tobaksfabriksbolag	—	46,000
D:o 7 " 7 ...	Falu bryggeribolag	—	57,500
Bryggeri vid grufvan...	D:o	—	4,000
Gården 1 på qv. 8.....	Korsnäs sågverksbolag	—	16,200
" 1, 2, 3 på qv. 28	Falu boktryckeribolag	—	17,200
6 st. gårdar å qv. nr:s 32, 52, 53, 57 o. 58	Bergslagernas jernvägsbolag	—	13,000

F a s t i g h e t e r n a s			
namn.	egare eller innehafvare.	taxeringsvärde	
		för jordbruksfastighet.	för annan fastighet.
<i>Hedemora stad:</i>			
Gården n:o 80 och obe- bygda tomten n:o 85	Hedemora mejeribolag	—	6,800
<i>Sätters stad:</i>			
Gården n:o 70	Bispbergs bolag	1,500	25,050
Sätters bruk	D:o	—	17,000
Summa kronor:		5,205,700	7,929,927

Då fullständig redogörelse för de under femårsperioden förrättade laga skiften lemnas uti Kungl. Landtmäteristyrelsens årsberättelser, torde här endast behöfva omnämnas, dels att under perioden laga skiften blifvit sökta till ett antal af 28, dels att 46 laga skiften blifvit afslutade, dels att härunder blifvit skiftade tillhopa 209,328 kvadratrefvar, dels att de kvarboende delegarnes antal utgjort 492 och de utflyttande delegarnes antal 219, och dels att utgifterna till landtmätare och gode män utgjort 112,484 kronor 18 öre samt att öfriga beräknade utgifter uppgått till 271,303 kronor 42 öre.

Vid jemförelse med förhållandet under den närmast föregående femårsperioden visar det sig, att antalet derunder sökta skiften varit nästan dubbelt så stort som antalet af under den senare perioden sökta laga skiften, men att deremot antalet under senare perioden afslutade laga skiften äfvensom det egoområde, som derunder skiftats, varit vida större än under den förra perioden, ett förhållande, som naturligtvis jemväl motsvaras af de betydligt ökade landtmäterikostnaderna under den sista perioden.

För utflyttningar till följd af laga skiften och storskiften har understöd af allmänna medel utgått till följande belopp, nemligen:

under år 1876	5,116:50 kr.
" " 1877	7,856:87 "
" " 1878	8,174:03 "
" " 1879	69,755:57 "
" " 1880	30,210:23 "

De höga utgiftsbeloppen under åren 1879 och 1880 hafva varit föranledda af de i sammanhang med storskiftesförrättningen i Orsa socken verkställda utflyttningarne.

Storskiftes- och afvittringsverkets fortgång under femårsperioden utvisas af tabell Litt. M.

Med hänvisning till de sifferuppgifter, hvilka äro meddelade uti nyssnämnda tabell, får länsstyrelsen i öfrigt, beträffande de socknar, hvarest storskiftesarbeten under perioden pågått, upplysa, att storskiftet inom Orsa socken med Hamra kapellag börjades år 1859; att egomätning och gradering fullbordades år 1871; att inegobeskrifningen afslutades 1873 och skogsbeskrifningen år 1875; att bydelning af inegorna fullbordades år 1874 och fastställdes af Konungens Befallningshafvande den 27 november samma år; att åbodelningen af samma egor inom bya-

eller 1,008,000 kvadratref eller 88,858 hektar duglig skogsmark; dock att, derest efter verkstald uppmätning, skulle befinnas att, utan kronoparkernas anlåtande, tillgången ej medgifver afvittrande af sådant skogsanslag, de byar och lägenheter tillkommande områdena inskränkas till all den mark, som icke redan blifvit till kronopark afsatt;

att af skogsanslaget en tredjedel skall afsättas till besparingskog eller allmänning, deraf inkomsten skall användas till gäldande af jorden åliggande skatter och onera, fattigvård, folkundervisning m. m., enligt reglemente, som af länsstyrelsen prövas och fastställles, hvaremot återstående två tredjedelar af skogsanslaget skola genom allmänt storskifte fördelas emellan byar och lägenheter; samt

att öfver den skiftade skogen jordegarna icke skola ega vidsträcktare dispositionsrätt än enligt 1 § i kungl. förordningen den 29 juni 1866, angående dispositionsrätten öfver skogen å vissa skattehemman, är egare af deri omförmälda hemman förunnad.

Innan redogörelsen för storskiftesväsendet avslutas, bör länsstyrelsen omnämna ett betänkligt förhållande, som står i sammanhang med den pågående storskiftesförrättningen i *Elfdals* socken, och hvarpå undertecknad landshöfdings uppmärksamhet fästades vid mitt besök i samma socken under den förut omförmälda år 1880 företagna embetsresan till dessa bygder. Vid detta tillfälle upplyste man mig nemligen derom, att en icke obetydlig del af befolkningen besinningslöst eller nödtvunget försålt all sin jord eller största delen deraf, företrädesvis till de i en föregående afdelning af berättelsen omnämnda sågverksbolagen men äfven till enskilda trävaruhandlare, hvilka med dessa köp hufvudsakligen afsett att komma i besittning af skogen eller afverkningsrätten derå vid de försålda jordegendomarne, sedan storskiftet blifvit avslutadt. Alla dessa mindre jordegare quarsitta väl ännu i allmänhet vid de försålda jordlotterna och fortfara med brukningen deraf antingen på grund af kontrakt eller muntligt aftal, utan annan afgift eller förbindelse å deras sida än att utgöra de å egendomen belöpande utskylderna, men detta förhållande lär efter all anledning icke komma att fortfara längre än till storskiftets slut. Väl lära säljarne hysa den förhoppningen, att äfven sedermera få behålla sin jord, men då de bolag eller enskilda, hvilka köpt jord af ett större antal mindre jordegare inom ett skifteslag, naturligtvis måste låta sig angeläget vara att genom »rubbning» få alla dessa små jordlotter sammanförda till ett helt inom hvarje by, så lär väl, äfven om förre egaren fått löfte att framgent få bruka sin jord, köparen icke vilja underkasta sig kostnaderna, vare sig för den sammandragna jordegendomens utskiftande efter de andelar, som belöpa sig på de förre egarne, eller för ditflyttningen af de förre egarnes hus. Dessa kostnader blifva antagligen så stora, att säljarne icke förmå att utgöra dem, och någon flyttningshjelp af allmänna medel torde ej heller kunna tilldelas någon, i annat fall än då jordegare nödgas utflytta till annat honom tilldeladt skifte, hvilket här icke blifver händelsen.

För dessa mindre jordegare, som på sådant sätt försålt sin egendom, synes utsigten för framtiden ganska mörk. Den köpesumma de erhållit lär för de aldraflesta af dem redan försvunnit. Då svag skörd eller missväxt inträffar och arbetsförtjenst saknas, äro de icke betrodda att på kredit erhålla någonting. De nödgas derigenom att tillgripa den utvägen att sälja

de kreatur, som kunnat födas å egendomen, och blifva derigenom urständsatta att bruka densamma. Vid storskiftets slut utgöra alla dessa en lös befolkning, möjligen backstuguhjon, om de få tillstånd att flytta sina stugor på utmark, och många af dem måste utan tvifvel falla fattigvården till last. Om här vore fråga endast om ett ringa antal, vore måhända de vådliga följerna för det allmänna icke så stora, men efter de uppgifter, som erhållits från byarne, hafva redan nu minst 120 jordegare sålt hela sin egendom eller största delen deraf, hvarförutom ungefär ett lika antal sålt delar af sin egendom. Om än arealen af den sålda jorden icke stiger så högt i förhållande till socknens hela jordatal, så utgöra dock förutnämnde 120 jordegare omkring $\frac{1}{6}$ af antalet jordegare i hela socknen, och de personer, som tillhöra dessa familjer, uppgå till inemot 700. I Evertsbergs by, der största antalet försäljningar skett, är redan $\frac{1}{5}$ af all jord såld, och i Klittens by hafva försäljningarna fortgått i nästan samma utsträckning. Men antagligen skall det icke stadna härvid. Efter hvad länsstyrelsen erfarit lär, efter den felslagna skörden under innevarande år, många varit betänkta på att sälja sin jord för att skaffa sig det nödvändigaste, ehuru de dröja i det längsta, i förväntan derpå att priset på jorden skall något höjas, om förhoppningarna om den förut i denna berättelse omnämnda Kongsvinger—Mora jernvägen blifva förverkligade.

I betraktande af de förhållanden, för hvilka länsstyrelsen nu redogjort, måste det väl medgifvas, att utsigten för Elfdalens jordegare, att vid storskiftets slut få sin ekonomiska ställning i väsentlig mån förbättrad, förmörkas i icke ringa grad genom de anledningar till bekymmer, som framkallas deraf att ställningen för en icke obetydlig del af befolkningen hotar att gestalta sig efter storskiftets slut långt svårare än förut.

Då särskild redogörelse för *kronouppbörden* numera icke bör i femårsberättelsen meddelas, inskränker sig länsstyrelsen till att här endast upplysa, att summan af den debiterade uppboriden för periodens sista år utgjort 671,211 kronor 4 öre, deraf 510,683 kronor 9 öre statsmedel och 160,527 kronor 95 öre diverse verks medel, samt att restantiebeloppet för samma års uppörd den 31 augusti 1881 uppgått till endast 12,329 kronor 39 öre, hvaraf 8,277 kronor 12 öre statsmedel och 4,052 kronor 27 öre diverse verks medel, ett förhållande, som synes ådagalägga såväl befolkningens förmåga att utan större svårighet utgöra skatten, som jemväl uppboridsförvaltningens nit vid densammans indrifvande.

Förhållandet med den till staten utgående bevillingen efter andra artikeln under perioden inhämtas af följande öfversigt:

	Bevilling för jordbruksfastighet, häruti icke inbegripen »annan fastighet.»		Bevilling efter 2:a artikeln för öfriga beskattningsföremål, här inbegripen »annan fastighet.»		Summa.	
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
År 1876	17,197	89	97,880	51	115,078	40
» 1877	17,279	39	87,687	38	104,966	77
» 1878	17,236	71	82,023	59	99,260	33
» 1879	20,234	07	69,263	42	89,497	49
» 1880	20,221	51	75,630	33	95,851	84
Summa	92,169	60	412,485	23	504,654	83

Det visar sig af denna tabell, att bevillningen varit högst under periodens första år men sedan år för år nedgått ända till periodens sista år, då densamma åter något höjt sig, hvadan jemväl häraf bestyrkes den under nästan hela perioden i allmänhet tryckta ekonomiska ställningen. Endast bevillningen för jordbruksfastighet har under periodens lopp och särdeles under de båda sista åren något ökats, uppenbarligen såsom en följd icke af något i nämnvärd mån stegradt jordvärde utan af Eders Kungl. Maj:ts nådiga cirkulär angående bevillningstaxering den 15 november 1878 och deri meddelade föreskrifter om noggrann tillämpning af gällande bevillningsstadga. Detta oaktadt är, efter länsstyrelsens öfvertygelse, jorden inom detta län, åtminstone inom de nordligare delarne deraf, i allmänhet allt för lågt taxerad, i förhållande till dess verkliga värde.

Hvad särskildt staden *Falun* beträffar, så har bevillningen efter 2:a artikeln derstädes utgått på följande sätt:

År.	Uppskattad inkomst, kronor,			Påford bevillningsafgift. Kronor.
	af kapital.	af arbete.	Summa.	
1876.....	103,272	2,059,759	2,163,031	17,793 ³¹
1877.....	109,706	2,142,148	2,251,854	18,735 ⁵⁴
1878.....	128,193	2,113,601	2,241,794	18,397 ⁹⁴
1879.....	146,758	2,022,330	2,169,088	17,832 ⁸⁸
1880.....	137,879	1,957,838	2,095,717	16,922 ¹⁷

I anledning af förestående uppgift anmärker magistraten i Falun, som meddelat densamma, att den från staden utgående bevillningen borde kunna innefatta en ledning för omdömet huru-

vida staden gått framåt eller tillbaka i välstånd och utveckling, men erinrar tillika att den ojemförligt största bevillningen för inkomst af arbete erlagges af Kopparbergs enskilda bank och Stora Kopparbergs bergslag, hvilken bevillning understundom betydigen vexlar.

Då i fråga om *kommunalbeskattningen* särskild redogörelse härför icke erfordras, enär sådan meddelas genom Kungl. Statistiska Centralbyråns försorg, har länsstyrelsen ansett sig kunna undgå att härom infordra och bearbeta uppgifter från kommunerna. Endast beträffande särskildt staden Falun torde böra upplysas att, enligt hvad magistraten uppgifvit, kommunalutskylderna derstädes under femårsperioden i allmänhet ökats, enär utskyldbeloppet utgjort:

För år 1876.....	65,687 ⁸¹	deraf fattigskatt	27,072 ⁰²
” 1877.....	83,417 ⁸⁹	”	27,001 ³⁵
” 1878.....	68,595 ⁸²	”	22,831 ⁹⁶
” 1879.....	71,700 ⁵⁴	”	30,867 ⁶⁶
” 1880.....	75,397 ¹⁰	”	37,008 ⁹⁵

Landstingsskatt har inom länet utgått till följande belopp nemligen:

Under år 1876 med 12 öre för hvarje riksdaler af de skattskyldige påford bevillning efter andra artikeln,			
” 1877 ” 5 ”	d:o	d:o	d:o
” 1878 ” 38 ”	d:o	d:o	d:o
” 1879 ” 28 ”	d:o	d:o	d:o
” 1880 ” 24 ”	d:o	d:o	d:o

En allmän öfversigt af *landstingets inkomster och utgifter* under perioden lemna nedanstående tabell Litt. N.

6. Politi.

A) *Undervisning.* Vid *Falu högre allmänna läroverk* hafva lärjungarne till ett antal af 195 under det läseår, som slutade

med vårterminen 1876, 204 år 1877, 204 år 1878, 209 år 1879, 220 år 1880, begagnat sig af undervisningen, som der blifvit

Tab. Litt. N. Uppgift å Kopparbergs läns landstings inkomster och utgifter under åren 1876—1880, upprättad i enlighet med landstingsräkenskapen för nämnda år.

År.	I n k o m s t e r.						U t g i f t e r.									
	Bränvinsmedel.	Lands-tingsskatt.	Sjukvårdsafgifter.	Diverse tillfälliga inkomster.	Räntor.	Summa.	Döfstummeinstitutet.	Hushållnings-sällskapet.	Lasaretten.	Rese-sättningar.	Premier för rof-djurs dödande.	Löner och arfvoden.	Bildande af lärare vid småskolan.	Diverse utgifter.	Folkhögskolan.	Summa.
1876.....	22,971 ⁴⁴	12,372 ⁸⁰	35,945 [—]	181 ⁶⁷	119 ⁹⁷	71,590 ⁸⁸	9,339 ⁷¹	—	50,945 [—]	2,299 ¹⁵	412 ⁰²	590 [—]	1) 2,861 [—]	2,443 ³⁷	—	68,890 ²⁵
1877.....	25,790 ⁰¹	13,692 ⁰⁷	36,216 [—]	182 ⁶⁷	178 ⁴⁸	76,059 ²³	8,000 [—]	—	51,216 [—]	1,917 ⁰⁸	521 ⁵³	845 [—]	1) 2,447 ⁸²	2,655 ⁶⁸	3,500 [—]	71,103 ¹¹
1878.....	28,984 ⁶³	5,202 ¹¹	36,463 [—]	134 ⁶⁷	352 ⁸²	71,137 ²³	9,200 [—]	1,500 [—]	46,463 [—]	2,268 ⁸²	479 ¹⁵	845 [—]	1) 2,999 ⁰⁶	4,694 ⁵³	2,000 [—]	70,449 ⁵⁶
1879.....	27,309 ¹⁰	37,129 ³⁵	36,530 [—]	224 ⁰⁷	151 ¹⁴	101,343 ⁶⁶	9,250 [—]	1,500 [—]	83,365 [—]	1,712 ⁰⁰	545 ³⁸	899 ⁶⁶	4) 5,475 [—]	4,086 ⁰⁹	2,000 [—]	108,834 ⁰⁸
1880.....	24,860 ²⁸	24,625 ⁸²	36,789 [—]	100 [—]	124 ¹⁶	85,499 ⁵⁶	8,800 [—]	1,000 [—]	62,673 [—]	1,998 ²⁴	832 ²²	845 [—]	2) 4,789 ⁶⁴	4,383 ⁹⁴	2,200 [—]	87,522 ⁰⁴
Summa	129,915 ⁴⁶	93,022 ¹⁵	181,943 [—]	823 ⁰⁸	926 ⁸⁷	406,630 ⁵⁶	44,589 ⁷¹	4,000 [—]	294,662 [—]	10,196 ¹⁹	2,790 ³⁰	4,024 ⁶⁶	18,572 ⁵²	18,263 ⁶¹	9,700 [—]	406,798 ⁹⁹

1) Här inbegripas 240 kronor, arfvode till folkskoleinspektören.

2) Dessutom äro under året utlemnade lån åt mindre bemedlade seminarieelever till belopp af 2,000 kronor.

3) Här inbegripas 100 kronor, som influtit å utlemnade lån åt seminarieelever.

4) Detta belopp utgör omkostnaderna för småskoleseminariet i Falun.

5) Här af utgöra 200 kronor arfvode till folkskoleinspektören, 857 kronor 59 öre omkostnader för anordnande af repetitionskurser för småskolans lärarepersonal och återstoden 3,732 kronor 5 öre omkostnader för småskoleseminariet i Falun.

meddelad, under hvardera af nämnda år utaf rektor, 5 lektorer, 12 adjunkter samt rit-, sång- och gymnastiklärare; och, efter aflagd mogenhetsexamen, från läroverket afgått 11 lärjungar år 1876, 8 (dessutom 1 privatist) år 1877, 7 år 1878, 8 (dessutom 4 privatister) år 1879 och 11 (dessutom 2 privatister) år 1880.

I *Hedemora tvåklassiga pedagogi* har lärjungarnes antal under de nämnda åren varit följande: 9, 7, 8, 13 och 15.

I *Sütters enklassiga pedagogi* har lärjungarnes antal varit 13, 10, 8, 12 och 14.

Elementarläroverket för flickor i Falun, som öppnades hösten år 1875 och omfattar 7 klasser jemte en treklassig förberedande skola, har under den nu förflutna femårsperioden fortsatt sin verksamhet och derunder åtnjutit i statsbidrag sedan 1877 årligen 1,500 kronor och i bidrag af stadskassan årligen 850 kronor, samt lemnat undervisning åt 100 elever i medeltal årligen, deraf 43 i medeltal tillhört förberedande skolan. Enligt sista årsberättelsen tjänstgjorde vid läroverket 8 lärare och 8 lärarinnor.

Seminarium för bildande af folkskolelärarinnor i Falun. Vid detta läroverk, som öppnades den 28 augusti 1875 och som under läsåret 1875—1876 bestod af 1 klass, under 1876—1877 af 2 och 1877—1878 af 3 klasser, hvarjente ock en särskild afdelning för bildande af småskolelärarinnor dermed var förenad, inträdde från och med början af läsåret 1878—1879 den förändring, att, i enlighet med Kungl. Maj:ts nådiga bref den 31 maj 1878, den förra afdelningen för småskolelärarinnor ombildades till första klass för folkskolelärarinneseminariet, så att den utom sin förra uppgift numera äfven har den att lägga första grunden till de blifvande folkskolelärarinnornas teoretiska utbildning. Sedan alltså numera läroverket utgöres af 4 klasser, har ock en ny adjunktur tillkommit, som alltifrån början af läsåret 1879—1880 varit besatt med ordinarie lärare. Undervisningen har alltså under sista året (1880) varit bestridd af rektor, 2 adjunkter, 2 ordinarie lärarinnor, 1 extra lärarinna i öfningsskolan, som tillika undervisat å seminarium i gymnastik, och 3 öfningsskolelärare (i teckning, sång och musik, samt trädgårdsskötsel); antalet elever å seminarium utgjorde enligt katalogen:

under läsåret 1876—1877	i det egentl. sem.	28,	i afd. för småskolelär.-nor	11
” ” 1877—1878	” ” ”	43,	” ” ”	20
” ” 1878—1879	” ” ”	62,	” ” ”	20
” ” 1879—1880	” ” ”	67,	” ” ”	20
” ” 1880—1881	” ” ”	61.	” ” ”	20

Antalet lärjungar i öfningsskolan utgjorde:

under läsåret 1876—1877	28,
” ” 1877—1878	32,
” ” 1878—1879	36,
” ” 1879—1880	36,
” ” 1880—1881	46.

Från läroverket utexaminerades såsom folkskolelärarinnor 11 elever år 1878, 12 elever år 1879 och 16 elever år 1880.

Det af länets landsting i Falun inrättade seminarium för bildande af småskolelärare och lärarinnor, hvartill 1878 års landsting beviljade medel, började sin verksamhet den 7 februari 1879. Lärarepersonalen derstädes utgöres af 1 föreståndare och 1 lärarinna, samt tillika meddelar undervisning i den med läroanstalten förenade öfningsskolan. Uppsigten öfver läroanstalten utöfvas af en styrelse, bestående af länets folkskoleinspektör såsom sjelfskrifven ledamot samt 4 af landstinget utvalda ledamöter. Lärotiden omfattar 8 månader. Antalet elever utgjorde 36 (8 manliga och 28 qvinliga) under år 1879, af

hvilka 31 utexaminerades, samt 30 (6 manliga och 24 qvinliga) under år 1880, af hvilka 26 utexaminerades.

Den år 1873 i Falun upprättade *undervisningsanstalten för döfstumma* har fortgått i ungefär enahanda omfattning med ett antal af inemot 30 lärjungar. För uppehållandet af sin verksamhet har skolan haft att påräkna bidrag af statsmedel med 100 kronor årligen för hvarje lärjunge, 600 kronor af nödhjelpskassan samt skolafgifter, utgörande 100 kronor för hvarje ordinarie samt 40 kronor för extra elev; hvad som deröfver erfordrats har tillskjutits af landstinget, hvars anslag utgjort 8,000 å 9,000 kronor årligen. Vid skolan hafva varit anställda en föreståndare och 2 lärarinnor för den egentliga undervisningen, 1 lärare och 1 lärarinna i slöjd samt en husmoder och nödig betjening. Sedan skolans öppnande hafva varit inskrifne 80 lärjungar, af hvilka 29 fortfarande åtnjuta undervisning men 51 blifvit utskrifne, 39 efter avslutad kurs, 6 sasom idioter, 5 sasom omöjliga för undervisning efter talmetoden och 1 af annan orsak. Af ofvannämnde 5 döfstumma hafva 4 öfvergått till statsanstalten i Bollnäs.

Sedan särskilda anstalter för öfveråriga döfstumma blifvit genom statens försorg upprättade, beslöt skolans styrelse att från och med läsåret 1879—1880 inga äldre döfstumma skulle vid anstalten mottagas utan endast barn inom skolåldern, det vill säga från 8 till 15 år, och att dessa skulle undervisas utslutande efter talmetoden. På samma gang anordnades ock allmän slöjdundervisning, hvarmed lärjungarne sysselsättas de tvenne första åren af skoltiden, tills de blifva i stånd att bestämma sig för något särskildt yrke.

Genom de statistiska undersökningar, som på senare tiden gjorts, och särskildt den som 1877 föranstaltades af komiterade för döfstummeundervisningens ordnande, framgår, att antalet döfstumma barn inom skolåldern i Kopparbergs län uppgår till något öfver 70. Här af synes huru högst nödvändigt det är att anskaffa ny, rymligare lokal för skolan; framställning härom har äfven af styrelsen aflemnats till landstinget, och grundad förhoppning gifves, att behovet inom den närmaste framtiden blifver afhjelpat.

Vid den i Falun inrättade *lägre bergsskolan*, hvilken fortfarande uppehålles genom årliga anslag af staten och bruks-societeten, med af Stora Kopparbergs och Vestmanlands bergslager kostnadsfritt upplåten lokal, har undervisningen fortgått med följande antal elever, nemligen:

År.	Elever i öfre afd.	Elever i lägre afd.	Extra elever.
1875—1876	16	6	—
1876—1877	20	2	2
1877—1878	14	7	1
1878—1879	11	5	1
1879—1880	5	3	1
Summa	66	23	5 - 94

Lärarnes antal har under sagde tid utgjort 3, hvaraf 2 ordinarie och 1 extra. Den fluktuation i elevantalet, som af ofvanstående öfversigt framträder, har sin förklaring i de under dessa år hårdt tryckta järnkongjunkturerna, hvilka naturligtvis äfven utöfva sitt inflytande på antalet tjemstemän vid järnverk eller gruifvor och dermed i sammanhang stående större eller mindre lätthet för elever från bergsskolorna att erhålla anställningar. Dessa förhållanden synas dock nu vara på öfver-

gång till ett bättre, hvadan man ock eger skäl hysa förhoppning att bergsskolan snart skall kunna glädja sig åt en större frekvens och ett varmare intresse från den denna industri studerande ungdomens sida.

Att skolans verksamhet icke varit utan sitt gagu, framgår dels af den större lätthet, med hvilken elever från skolan erhållit platser, och den efterfrågan, som till föreståndaren inkommit rörande bruksbiträden, dels ock af det goda vitsord från bruksegarnes sida, som kommit skolan till del.

Under ifrågasvarande femårsperiod har i Falun uppförts ett prydligt tvåvåningars folkskolehus af sten, hvilket, innehållande fjorton lärorum, gymnastiksal samt bostäder för vaktmästare och två lärarinnor, med inköp af tomt samt densamma planering och plantering, kostat, i rundt tal, 130,000 kronor, deraf, enligt Kungl. Maj:ts den 30 september 1878 gifna tillåtelse, 100,000 upplånats att återgäldas inom 40 år. Folkskolehuset uppläts till begagnande vid höstterminens början 1880. Utom detta eger staden 4 mindre folkskolehus, uppförda i särskilda stadsdelar.

Till upplysning om de kostnader, med hvilka staten och landstinget befrämjat folkundervisningen, torde här böra omnämnas:

dels att *statens bidrag till folkskolelärares aflöning* utgjort:

under år 1876	103,816 ⁴⁵
” 1877	107,610 ⁶⁷
” 1878	114,115 ²⁸
” 1879	115,503 ⁰¹
” 1880	118,787 ⁴⁹

dels att till *meddellösa kommuner* såsom bidrag till deras folkskolelärares aflöning blifvit af statsmedel utbetalde:

under år 1876	1,680
” 1877	1,695
” 1878	1,610
” 1879	760
” 1880	—

dels att under kortare tider af sommaren åren 1876, 1877 och 1878 tillfälliga seminarier för bildande af småskolelärare och lärarinnor varit under folkskoleinspektörens inseende inrättade i skilda delar af länet; och

dels att, förutom det här ofvan omnämnda, under år 1879 öppnade fasta seminarium för bildande af småskolelärare och lärarinnor, under år 1880 jemväl varit anordnade tvenne repetitionskurser för småskolans lärarepersonal; utgörande sammanlagda kostnaden härför under perioden 18,572 kronor 52 öre, såsom framgår af följande tablå:

År.	Seminariernas antal.	Seminariestationer.	Tiden för seminariernas verksamhet.	Kostnaden, arfvode till folkskoleinspektören inbegripet. Kronor.	Anmärkning.
A) Tillfälliga seminarier.					
1876	6	{ Falun, Ål, Mora, Hedemora, Graugärde och Malung	12 juni—15 juli	2,861) 1)
1877	6	{ Leksand, Tuna, Mora, Hedemora, Graugärde, Appelbo	11 juni—14 juli	2,447 ⁸²	
1878	6	{ Falun, Rättvik, Hedemora och Näs	11 juni—27 juli	2,999 ⁰⁶	
			Summa	8,307 ⁸⁸	

1) Häraf utgör folkskoleinspektörens arfvode för hvar år 240 kronor.

År.	Seminariernas antal.	Seminariestationer.	Tiden för seminariernas verksamhet.	Kostnaden, arfvode till folkskoleinspektören inbegripet. Kronor.	Anmärkning.
B) Fasta seminarier i Falun.					
1879	1	Falun	2 vanliga lästerminer	5,475) 1)
1880	1	Falun	D:o d:o	3,732 ⁰⁵	
			Summa	9,207 ⁰⁵	
C) Repetitionskurser.					
1880	2	Mora och Näs	7 juni—17 juli	1,057 ⁵⁹	2)
			Summa	1,057 ⁵⁹	
			Sa summarum	18,572 ⁵²	

Såsom i föregående femårsberättelse blifvit omnämndt hade numera affidne fabrikören G. A. Backman i Stockholm genom gåfvobref af den 12 juli 1865 och den 15 juni 1870 donerat till Hedemora stads- och landsförsamlingar ett kapital af 35,000 kronor i ändamål att i Hedemora stad inrätta en slöjdskola benämnd *Backmanska stiftelsen*, i hvilken åt elever af båda könen »undervisning skall meddelas i sådana ämnen, som för dem som egna sig åt fabriks- och handelsrörelse eller andra praktiska yrken kunna vara nyttiga.» Dock, enär gifvaren förbehållit sig räntan af det donerade kapitalet för sin lifstid, kunde slöjdskolan ej öppnas för undervisning åt manliga elever förr än år 1879 och först 1880 så fullständigt ordnas att äfven flickor till undervisning der kunde mottagas.

Af det donerade kapitalet hafva omkring 25,000 kronor åtgått till uppförande af lämplig skollokal med nödiga uthus och till anskaffande af erforderliga inventarier. Återstående kapitalet med tillägg af besparade räntor utgör inemot 14,000 kronor. Då byggnaderna samtliga äro nya, har underhållskostnaden för dem hittills varit ringa.

Läroåret, som börjar den 1 oktober och slutar den 30 april påföljande år, indelas i tvenne terminer, höst- och vårterminen, och pågår undervisningen, med lämpligt uppehåll vid jul och påsk, alla söcknedagar.

Förutom undervisning i handslöjd, såsom hjulmakeri, tillverkning af laggkärl, snide, svarfning, äfvensom snickeri, gröfre och finare, tillverkning af trädgårdsmöbler, redskap för hushållet, korg- och rottingflätning m. m., meddelas äfven undervisning i följande läroämnen, nemligen i svenska språket, skrifning, räknekonst, historia och geografi, frihands- och linearritning, bokhålleri och naturkunnighet. Dessutom har enligt gifvarens uttryckta önskan äfven någon undervisning meddelats i gymnastik och militärofvingar.

Den praktiska undervisningen har ombesörjts af en lärare, som tillika är slöjdskolans föreståndare, och en lärarinna, hvilka såsom ersättning derför åtnjuta respektive 500 och 200 kronor för 6 månaders undervisning. För vissa fall har det befunnits af nöden att anskaffa enskilda yrkesmän, såsom t. ex. vid smi-

1) Häri förekommer intet arvode till folkskoleinspektören.

2) Häraf folkskoleinspektörens arvode 200 kronor.

det, hvori undervisning meddelas två dagar i hvarje vecka med en ersättning till undervisaren af 2 kronor per dag. Den qvinliga undervisningen omfattar följande ämnen: väfnad, spånad, sömnad, strumpstickning, tillklippning af kläder samt äfven finare handarbeten. Dessutom hafva flickorna fått undervisning i korg- och rottingflätning, i frihandsteckning samt i ofvan uppräkuade teoretiska ämnen med valfrihet. Undervisningen i dessa sistnämnda ämnen, som meddelats i fria föredrag, har hittills kostnadsfritt lemnats af personer, som välvilligt intresserat sig för skolans syftenål och verksamhet. Till och med året 1880 har undervisning efter af styrelsen godkändt schema meddelats åt 39 manliga och 12 qvinliga elever. Elevernas ålder har varierat mellan 16 och 28 år.

Som skolans lokal och anläggning tilltagits i så stora proportioner att ett hundratal elever af båda könen der skulle kunna undervisas, men detta elevantal ännu ej på långt när uppnåtts, så har skolan tillsvidare kunnat upplåta en del af sina lokaler för slöjdundervisning åt den i närheten liggande folkskolans gossar under ledning och tillsyn af folkskoleläraren.

Afgifterna hafva hittills varit:

Höstterminen: manlig elev från Hedemora stad och landskommun	6 kronor
» » » utsoeknes.....	12 »
qvinlig » » Hedemora	4 »
» » » utsoeknes.....	8 »
Vårterminen: manlig » » Hedemora	9 »
» » » utsoeknes.....	18 »
qvinlig » » Hedemora	6 »
» » » utsoeknes.....	12 »

Skolans förseende med nödiga materialier, vedbrand, lys-ämnen, äfvensom anskaffandet af modeller och ritningar m. m., anses hafva kostat omkring 800 kronor per år.

De i skolan tillverkade sakerna hafva försålts dels i Hedemora dels ock genom utställningsmagasinet i Falun såväl under hand som medelst auktion.

Slutligen torde böra omnämnas att skolan ett par gånger varit besökt af Kungl. Landbruksakademiens slöjdingenjörer, som beträffande skolans verksamhet m. m. officiellt afgifvit särdeles fördelaktiga yttranden.

Dalarnes folkhögskola. Redan till 1875 års landsting med Kopparbergs län ingåfvos särskilda motioner med syfte att befordra inrättandet af en folkhögskola inom länet. Dessa motioner föranledde landstinget att tillsätta en komité samt till nästa års landsting inkomma med fullständigt förslag till inrättandet af en folkhögskola i landskapet. Efter att hafva tagit kännedom om andra folkhögskolors i riket organisation, ställde komitén till kommuner och enskilda inom länet ett upprop om tecknande af bidrag till en folkhögskola, som borde för befolkningen underlätta möjligheten att vinna en af de på senare åren förändrade samhällsförhållandena i vårt land påkallad förhöjd bildning. Att gå detta behof till mötes, att söka meddela förmåga till och väcka lust för läsning af nyttigt och förädlade innehåll, att göra bildningens och forskningens resultat tillgängliga för folket, att derjemte höja fosterlandskärleken och sedlighetskänslan, detta vore det mål folkhögskolan satt för sin verksamhet. Detta upprop medförde den verkan, att beloppet af de utfästa bidragen steg till 5,988 kronor 50 öre för en gång och 4,023 kronor årligen under 5 år. Af dem som lemnade bidrag till folkhögskolan, bildades en folkhögskoleförening, som

med landstinget skulle dela målsmanskapet öfver folkhögskolan och med hälften mot landstinget bidra till utgifternas betäckande. Det af komiterade till 1876 års landsting inlemnade förslaget till folkhögskola blef i det hufvudsakliga antaget. Landstinget beslöt, att en folkhögskola för Dalarne skulle upprättas, antog stadgar, i hvilka garanterades dess upprätthållande för en tid af 5 år, och anslog till inköp af skolmateriel 1,500 kronor samt till bestridande af de årliga utgifterna 2,000 kronor att utgå för hvart af de följande två åren. Under dåvarande landshöfdingen S. de Marés såsom ordförande i styrelsen nitiska bemödanden blef det sålunda fattade beslutet raskt bragt till utförande. Genom inköp för 15,000 kronor af en mindre fastighet i Fornby inom Stora Tuna å endast en half mils afstånd från Borlänge station bereddes en särdeles lämplig lokal. Dess centrala läge i en rikt bebyggd ort, som är väl försedd med kommunikationer, kan räknas för det fördelaktigaste inom länet. Det bereder tillfälle för eleverna att hyra bostäder i skolans närhet och möjliggör en lätt samfärdsel med andra orter. Åbyggnaden lemnar godt utrymme för bostäder åt lärarne, och den för undervisningen afsedda lokalen är ganska ändamålsenlig. Utrymmet i lärosalen medgifver dock ej större antal elever än högst 35. Också nödgades styrelsen att af de 51 sökande, som under första läsåret anmält sig till inträde i skolan, vägra sådant för 16 och äfven afböja senare skedda förfrågningar om plats vid skolan.

Läsåret beräknas från början af november månad till och med slutet af nästpåföljande april, med kortare ferier vid jul och påsk. Enligt den vid skolan fastställda läsordningen skall den ordinarie undervisningen pågå under 35—36 timmar i veckan med högst 7 ordinarie arbetstimmar hvarje dag, med undantag af lördagen, då på eftermiddagen allt ordinarie arbete inställes. Det dagliga arbetet har börjat klockan 8 förmiddagen med bön och sång och fortgått med en half timmes uppehåll till klockan half 1 eftermiddagen samt vidare från klockan 3 till 5. Härmed slutas det genom läsordningen påbudna arbetet, men till sådant af olika slag användes derefter flitigt tiden från klockan 5 till 8. Läroämnenäna inom skolan äro enligt dess stadgar fördelade i två hufvudgrupper, omfattande, den förra modersmålet, fäderneslandets historia, hufvuddragen af allmänna världshistorien, geografi, fosterlandets kommunal- och grundlagar i allmän öfversigt samt statskunskap. Till den senare gruppen åter höra geometri, räknekonst, fältmätning, höjdmätning och kartläggning, linearteckning, naturalhistoria, såsom afseende berg- och jordarters natur och egenskaper i allmänhet, växt- och djurrikets gemensamma och särskilda lagar, naturlära, i hvad angår de allmänna fysiska och mekaniska krafterna samt de kemiska lagarne, så vidt de beröra växt- och djurlifvet, bergs- och landtbruket samt allmänna näringarne, bokföring samt skönskrifning och frihandsteckning. Härförutom böra säng- och kroppsöfningar dagligen förekomma i skolan.

Antalet elever har under de öfriga 4 åren af denna period utgjort:

1878—1879.	1879—1880.	1880—1881.	1881—1882.
32.	18.	10.	23.

Af statsmedel har skolan åtnjutit:

för år 1877.....	1,800 kronor
» 1878.....	2,000 »
» 1879.....	1,800 »
» 1880.....	1,800 »

Utgifterna vid skolan hafva under perioden utgjort:

för första läsåret.....	6,737.36 kronor.
» andra »	6,131.12 »
» tredje »	5,916.65 »
» fjerde »	5,832.48 »

Skolan, som drager en skuld till belopp af 2,000 kronor, eger deremot fastighet och inventarier, hvilka lära uppgå till ett värde af omkring 17,000 kronor.

B) Rättsväsende och fångvård. Någon förändring beträffande de laga ting, som årligen hållas inom länet, har icke under perioden inträffat; dock äro ännu på åtgärd beroende väckta frågor dels om Falu domsagas ombildning till tvenne tingslag och dels om införande af tvenne laga ting årligen inom Orsa tingslag.

Den nya utsökningslagen, som trädde i kraft från och med 1879 års början, har, såvidt erfarenheten hittills gifvit vid handen, icke mött några svårigheter vid tillämpningen, utan fasthållit sig medföra reda, ordning, säkerhet och skyndsamt i exekutionsväsendet.

Förhållandet med de å landskansliet samt hos öfverexekutorerna i länets städer handlagda *skuldfordringsmålen* och de till betalning fastställda beloppen inhemtas af följande tabell:

	Skuldfordringsmål.				Till betalning fastställda belopp.	
	Anhängiggjorda.	Afgjorda.	På enskild part beroende.	Balanserade.	Kronor.	ö.
<i>Vid landskansliet:</i>						
År 1876	4,108	1,743	2,675	2	339,542	81
» 1877	5,313	2,295	3,497	—	346,519	74
» 1878	9,543	3,313	6,871	2	604,226	50
» 1879	4,673	3,086	2,915	22	589,510	28
» 1880	2,663	1,172	1,780	37	403,918	81
<i>Hos öfverexekutor:</i>						
i Falun år 1879	126	—	—	—	195,907	84
» » 1880	110	—	—	—	21,841	16
i Hedemora år 1879	20	—	—	—	5,393	41
» » 1880	20	—	—	—	2,716	—
i Säter år 1879	2	—	—	—	177	98
» » 1880	2	—	—	—	350	—

Då, enligt hvad framgår af förra femårsberättelsen, medeltalet af anhängiggjorda skuldfordringsmål och af de till betalning fastställda skuldbeloppen då utgjorde 2,300 mål och 138,700 kronor, allt i runda tal och för hvarje år, men, efter hvad ofvanstående tabell utvisar, under sista femårsperioden handlagda skuldfordringsmål och till betalning fastställda skuldbelopp, likaledes i medeltal för hvarje år, uppgå de förra till 5,300 mål och de senare till 502,000 kronor, i runda tal, så bekräftas äfven af denna jämförelse det förut i denna berättelse anmärkta förhållandet, att det ekonomiska tillståndet inom länet under den sista femårsperioden varit vida ogynnsammare än under den närmast föregående, ehuru, efter hvad känt är, en rigtning till det bättre under slutet af perioden inträddt.

Antalet af handlagda ekonomi- och politimål utvisas af följande tabell:

	A n t a l.			
	Anhängiggjorda.	Afgjorda.	På enskild part beroende.	Balanserade.
År 1876	1,122	917	186	98
» 1877	1,027	902	184	74
» 1878	767	648	112	83
» 1879	775	689	93	90
» 1880	828	729	75	140

Beträffande antalet *fångar*, hvilka under perioden förvarats å länsfängelset, återopas den i en föregående afdelning förekommande uppgiften.

C) Kreditanstalter. *Kopparbergs enskilda bank* har under förevarande period fortsatt sin verksamhet med afdelningskontor i Smedjebacken, Hedemora och Mora, hvaremot det förut varande afdelningskontoret i Grangärde blifvit indraget.

Depositionsräkningen har vid hvarje års slut ställt sig på följande sätt, nemligen:

den 31 december 1876	4,737,700 kronor.
» » » 1877	5,411,910 »
» » » 1878	4,812,650 »
» » » 1879	4,790,960 »
» » » 1880	4,669,770 »

Under perioden har banken försålt och inlöst vaxlar till följande belopp, nemligen:

Försålda vaxlar:

År 1876	10,023,362.75 kronor.
» 1877	10,984,821.61 »
» 1878	9,082,467.40 »
» 1879	7,612,859.84 »
» 1880	8,977,249.16 »

Inlösta vaxlar:

År 1876	9,926,311.81 kronor.
» 1877	11,104,294.81 »
» 1878	9,072,522.71 »
» 1879	7,608,680.02 »
» 1880	8,961,291.41 »

Kreditiv hafva blifvit beviljade till följande belopp:

År 1876	2,277,100 kronor.
» 1877	2,296,600 »
» 1878	2,259,000 »
» 1879	2,241,600 »
» 1880	2,003,400 »

Lån hafva af banken blifvit utlemnade till följande belopp:

År 1876	1,914,180 kronor.
» 1877	2,322,890 »
» 1878	2,726,660 »
» 1879	2,336,280 »
» 1880	2,447,510 »

Vaxlar hafva blifvit diskonterade till följande belopp, nemligen:

År 1876	5,668,577 ³⁴	kronor.
» 1877	5,809,430 ⁸⁰	»
» 1878	6,522,785 ⁰⁶	»
» 1879	4,877,566 ³⁹	»
» 1880	5,160,742 ⁴⁷	»

Reservfonden utgjorde vid 1880 års slut 467,634⁴⁹; besparingsfondens behållning uppgick vid samma tid till 38,556⁹⁷.

Vid *Upplands enskilda banks* afdelningskontor i Ludvika har depositionernas belopp vid hvarje års slut varit följande, nemligen:

den 31 december 1876	780,030	kronor.
» » » 1877	799,469	»
» » » 1878	885,040	»
» » » 1879	782,020	»
» » » 1880	868,920	»

Till upplysning om rörelsens omfattning i öfrigt bör omnämnas:

dels att kreditiv under perioden blifvit beviljade till följande belopp, nemligen:

År 1876	241,250	kronor.
» 1877	261,700	»
» 1878	154,500	»
» 1879	136,500	»
» 1880	127,200	»

dels att antalet köpta och sålda vexlar jemte deras belopp utgjort:

Köpta vexlar:

År	antal.	belopp.
År 1876	389	1,906,545 ⁷⁶ kronor.
» 1877	315	735,808 ¹⁰ »
» 1878	345	533,792 ³⁸ »
» 1879	323	851,172 ⁵⁹ »
» 1880	446	1,189,426 ⁶⁷ »

Sålda vexlar:

År	antal.	belopp.
År 1876	1,178	1,089,433 ⁷¹ kronor.
» 1877	1,006	538,520 ⁰⁸ »
» 1878	951	534,609 ⁴² »
» 1879	766	489,513 ⁹⁹ »
» 1880	1,114	689,627 ⁷¹ »

samt dels att beviljade lån under perioden uppgått till följande belopp, nemligen:

År 1876	556,620 ⁹⁹	kronor.
» 1877	321,669 ⁶⁹	»
» 1878	184,651 ⁵¹	»
» 1879	183,373 ⁰⁹	»
» 1880	329,437 ³⁹	»

I *Gefle-Dala Hypoteksförening* hade intill nästlidet års slut inträde vunnits af jordegare inom detta län för egendomsvärden, bestämda medelst bevillningstaxering till 3,139,864 kronor och genom särskild värdering till 5,312,448 kronor.

Amorteringslånen för detta län utgjorde vid 1880 års slut sammanlagdt 3,283,600 kronor. Vid årets slut uteblifna årsliqvider uppgingo till ett sammanlagdt belopp för hela föreningens verksamhetsområde till endast 1,840 kronor 25 öre, hvaraf 1,462 kronor 25 öre voro beroende på konkursutredning.

Kristinehamns enskilda bank har fortfarande afdelningskontor vid Fredriksbergs bruk i Säfsnäs socken, hvaremot *Norrköpings enskilda banks* förut varande kontor i Avesta numera är indraget.

Af den öfversigt, som här ofvan lemnats beträffande depositionsrörelsen i de enskilda bankerna inom länet, framgår att depositionsbeloppet hos Kopparbergs enskilda bank, som vid 1876 års utgjorde 4,737,700 kronor, vid 1880 års slut nedgått till 4,669,770 kronor och sålunda minskats med 67,930 kronor, men att deremot de positionerna vid Upplands enskilda banks afdelningskontor i Ludvika, hvilka vid periodens början utgjorde 780,030 kronor, vid dess slut uppgingo till 868,920 kronor och sålunda ökats med 88,890 kronor.

D) **Sparbanker.** Dessa inrättningsars verksamhet under perioden utvisas af tabellen Litt O.

Af sista femårsberättelsen inhemtas, att vid 1875 års slut delegarnes sammanlagda kapitalbehållning uppgick till 3,052,314 kronor 42 öre, hvaremot ofvannämnda tabell utvisar, att kapitalbehållningen vid 1880 års slut endast utgjorde 2,765,642 kronor och sålunda under periodens lopp nedgått med icke mindre än 286,672 kronor 42 öre. Då nu derjemte i betraktande tages, att delegarnes antal, hvilket vid periodens början uppgick till 21,749 och vid dess

Tab. Litt. O.

Sparbankerna.

Sparbanker.	Delegarnes antal.					Delegarnes behållning. Kronor.					Sparbankens egna fonder. Kronor.				
	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Kopparbergs läns	8,880	8,714	8,384	7,872	7,907	1,053,298	1,040,867	981,554	860,694	919,425	39,172	45,871	53,912	60,145	66,815
Falu stads	3,464	3,453	3,382	3,214	3,122	621,432	620,670	616,029	579,492	587,470	93,900	98,177	104,168	111,117	117,914
Grangårde	578	551	514	443	357	67,924	60,348	49,894	44,152	28,735	3,913	4,606	5,262	6,005	6,586
By	561	562	538	562	588	63,475	65,122	63,707	67,029	78,850	2,747	3,446	4,194	5,001	5,674
Hedemora	1,673	1,711	1,700	1,720	1,728	187,866	197,125	141,831	185,381	188,434	10,863	12,732	14,782	17,061	19,321
Ludvika	286	261	225	205	187	37,178	35,781	31,497	26,150	24,182	695	715	836	932	948
Stora Skedvi	665	676	652	607	597	90,057	92,017	81,805	69,841	69,207	2,900	3,697	4,466	5,555	6,084
Leksands	1,748	1,791	1,736	1,621	1,604	254,364	278,028	283,320	252,572	270,651	7,810	9,315	11,413	13,995	15,727
Husby	1,483	1,477	1,455	1,459	1,430	271,236	264,950	260,907	249,399	268,810	12,212	14,887	17,722	20,056	22,225
Norrbärke	1,283	1,202	1,083	1,014	1,005	193,483	186,717	173,940	172,261	187,063	8,765	10,181	11,653	13,187	14,850
Folkärna	1,128	1,137	1,112	1,066	1,037	193,661	194,637	184,967	153,174	142,815	3,660	3,761	3,986	3,784	5,201

slut till endast 19,562 personer, sålunda minskats med 2,187 personer, så häntyder denna minskning både uti kapitalbehållning och i delegarnes antal derpå att det ekonomiska tillståndet inom länet under förevarande femårsperiod icke blott icke medgifvit de samhällsklasser, hvilka merendels anförtro sina besparingar åt ofvannämnda inrättningar, att öka dessa besparingar, utan fasthellre nödgat dessa klasser att anlita förut besparade tillgångar. Endast vid sparbankerna i By, Hedemora och Leksand har delegarnes behållning vid periodens slut varit större än vid dess början, men vid alla öfriga sparbanker eger ett motsatt förhållande rum. Sparbankernas reservfonder, hvilka vid periodens början uppgingo till 186,636 kronor, utgjorde vid dess slut 281,378 kronor och hafva sålunda under perioden ökats med 94,742 kronor, ett förhållande, som synes ådagalägga att sparbankernas verksamhet blifvit på ett omsorgsfullt och nitiskt sätt handhafv af deras styrelser.

Såsom i förra femårsberättelsen blifvit omnämndt finnas här i länet tvenne så kallade *folkbanker*, nemligen Folkärna folkbank samt Grytnäs och Avesta folkbank. Insättningsfonden för bankrörelsen vid Folkärna-banken, som vid 1875 års slut uppgick till 85,579 kronor 40 öre med en reservfond af 3,061 kronor 55 öre, utgjorde vid 1880 års slut 190,904 kronor 27 öre med en reservfond af 5,201 kronor 45 öre. Vid Grytnäs och Avesta folkbank åter, hvarest vid förra femårsperiodens slut insättningsfonden uppgick till 63,343 kronor 87 öre, hade samma fond vid 1880 års utgång en behållning af 91,454 kronor 18 öre med en reservfond af 8,537 kronor 1 öre.

I motsats till förhållandet inom de flesta andra län saknas ännu inom detta län en *ränte- och kapitalförsäkringsanstalt*. Fråga om inrättande af en dylik anstalt för länet väcktes visserligen under 1879 års landsting men föranledde då icke till någon åtgärd. Väl hafva styrelserna för sparbankerna i länet sökt befrämja uppsamlandet och insättandet af befolkningens besparingar genom att emottaga och kostnadsfritt till lifränteanstalten i Stockholm befodra insättningar, men erfarenheten har dock visat, att detta bemödande hittills i allmänhet burit blott ringa frukt, enär af länsstyrelsen infortrade uppgifter från samtliga sparbanksstyrelserna sammanstående gifva vid handen, att endast ett fåtal af länets befolkning begagnar sig af ränte- och kapitalförsäkringsanstalten.

Kännedom härom och öfvertygelsen, att hågen för insättningar i ränte- och kapitalanstalter icke kan hos det stora flertalet af befolkningen väckas och underhållas med mindre än en sådan anstalt kommer till stånd *inom länet*, bestämde länsstyrelsen att till innevarande års landsting aflåta framställning om nedsättande af en komité med uppdrag att till nästa landsting inkomma med utlåtande i ämnet och förslag till åstadkommande af en lifränteanstalt inom länet. Denna framställning blef också af landstinget bifallen, hvadan det är att hoppas, att denna angelägenhet inom kort skall blifva på ett tillfredsställande sätt ordnad.

E) Försäkrings- och välgörenhetsanstalter. Tabell N:o 4 innefattar redogörelse för inom länet varande *brandförsäkringsinrättningar*. För *Stora Kopparbergs läns brandstodsbolag* fastställdes af länsstyrelsen nytt reglemente den 11 oktober 1879. *Dalarnes nya brandstodsbolag*, hvilket den 14 mars 1879 trädde i verksamhet, är hufvudsakligen afsedt för jordbrukare. Oaktadt den korta tid, hvarunder detta bolag verkat, har detsamma,

såsom jemväl af anteckningarne i tabellen framgår, redan tillvunnit sig så stort förtroende, att försäkringsbeloppet, enligt revisionsberättelsen för sistförflutna brandstodsår, vid slutet af detsamma, uppgick till öfver 44,000,000 med ett ansvarighetsbelopp af 49,000,000; och upplyser kronofogden i Kopparbergs fögderi, att större delen af fögderiets jordbrukande befolkning utgått ur Kopparbergs läns brandstodsbolag och ingått i det nya bolaget, — ett förhållande, som, efter hvad länsstyrelsen inhemtat, läser förklaras deraf att den i det förra bolaget medgifna rättigheten att försäkra landthandlares varulager och åtskilliga verk och inrättningar visat sig leda till betydande brandstodsutgifter, till undvikande hvaraf det senare bolaget, i hvilket försäkring af ofvannämnde beskaflenhet icke är tillåten, blifvit bildadt.

Tabellen utvisar:

dels att sammanlagda försäkringsbeloppet uti brandförsäkringsinrättningarne i länet uppgått till 96,635,860 kronor, hvaraf 55,679,910 kronor för fast egendom och 40,955,950 kronor för lös egendom;

dels att brandskadeersättningarna utgjort tillhopa 428,087 kronor 1 öre, hvaraf 245,296 kronor 82 öre för fast egendom och 182,790 kronor 19 öre för lös egendom;

dels att öfriga utgifter uppgått till 101,082 kronor 12 öre;

dels att influtna försäkringsavgifter eller utdebiterade belopp uppgått till 518,836 kronor, hvaraf 297,090 kronor 90 öre för fast egendom och 221,745 kronor 10 öre för lös egendom;

dels att befintliga fonder uppgått till 19,756 kronor 81 öre;

dels att de eldsvådor, för hvilka brandskadeersättning utbetalts, uppgått till ett antal af 314, deraf 129 eldsvådor å fast egendom, 75 å lös egendom samt 110 å både fast och lös egendom; och

dels att högsta utdebiterade beloppet för hvarje 100 kronor af ansvarighetsbeloppet utgjort 22 öre samt lägsta beloppet 4 öre.

Förutom ofvannämnda brandförsäkringsbolag finnas i öfrigt icke inom länet några likartade anstalter med undantag af trenne *hästförsäkringsbolag*, rörande hvilkas benämning, uppkomst och verksamhet länsstyrelsen får åberopa tabell litt. P, varande reglementen för de i fråga varande hästförsäkringsbolagen af Konungens Befallningshafvande fastställda.

Af nyssnämnda tabell framgår:

dels att försäkringsbeloppen i samtliga hästförsäkringsbolagen uppgått till 1,595,653 kronor;

dels att utbetalda ersättningar uppgått till 77,991 kronor 20 öre;

dels att de utdebiterade beloppen utgjort 92,227 kronor 18 öre;

dels att öfriga inkomster utgjort 10,095 kronor 71 öre;

dels att utöfver de utbetalda ersättningarne öfriga utgifter uppgått till 23,847 kronor 54 öre;

dels att befintliga fonder utgjort endast 380 kronor;

dels att 224 olycksfall inträffat, för hvilka ersättningar utgått; och

dels att högsta utdebiterade beloppet för hvarje 100 kronor af ansvarighetsbeloppet utgjort 1 krona 86 öre samt lägsta beloppet 40 öre.

Tabell N:o 5 upptager de inom länet vid femårsperiodens slut befintliga *fromma stiftelser*. Af denna tabell visar det sig att fromma stiftelser finnas i alla länets städer och socknar,

med undantag af Grytnäs, Siljansnäs, Boda, Ore, Våmhus, Orsa, Särna, Floda, Näs, Jerna, Äppelbo och Malungs socknar. Likaledes framgår af tabellen att stiftelsernas sammanlagda behållning vid 1880 års slut uppgick till 545,391 kronor 26 öre förutom »1,008 riksdaler 3 skillingar specie» äfvensom 1½ fjerdepart i Falu grufva, 12 tunnor korn och »63 skeppund tackjern årligen»; att antalet personer, som utaf stiftelsernas afkastning åtnjutit understöd under år 1880, utgjort 1,618; samt att under samma år från fonderna utbetalts i understöd 25,683 kronor 97 öre jemte 50 lispund rågmjöl och 1 fjerding korn. I öfrigt utvisar tabellen att, med hänsyn till de olika ändamål, för hvilka stiftelserna äro inrättade, dessa gruppera sig sålunda, att 127 stiftelser äro afsedda att understödja fattiga, 31 stiftelser folkskolorna, 24 stiftelser studerande vid elementarläroverken, 15 stiftelser tjenstehjon för långvarig och trogen tjenst, 3 stiftelser kyrkorna, 3 stiftelser kyrkoherdars aflöning, 3 stiftelser arbetsinrättningar, 1 stiftelse döftummeskolan i länet och 1 stiftelse att bereda lekplats för barn.

Förutom de å tabellen upptagna fromma stiftelserna finnas inom länet tvenne i flera föregående femårsberättelser omnämnda fonder, hvilka ega karakteren af välgörenhetsanstalter, nemligen länets nödhjelpskassa och pensionsinrättningen för länsmäns inom länet i fattigdom efterlemnade enkör och barn.

Länets nödhjelpskassa bildades ursprungligen af behållningen utaf de gåfvor, som till följd af framlidne erkebiskopen m. m. dr J. O. Wallins uppmaningar år 1838 insamlades till den då till följd af missväxt nödställda Dalallmogens understöd. Uti kassan äro delaktiga 22 socknar eller socknarne i Ofvan- och Nedan-Siljans, Sätters läns och Vester-Dalarnes fögderier, med undantag af Säfsnäs socken i sistnämnda fögderi, jemte Svärdsjö socken i Kopparbergs fögderi. Nödhjelpskassan förvaltas, enligt ett den 17 november 1871 senast fastställt reglemente, af en särskild direktion bestående af 12 ledamöter, nemligen landshöfdingen, landssekreteraren och landskamreraren jemte 9 af landstinget valda ledamöter.

Nödhjelpskassans räntemedel hafva i allmänhet blifvit använda till utdelning af mjöl genom fattigvårdsstyrelserna till sådana fattiga i socknarna, hvilka af sjukdom eller eljest sakna

förmåga att sig sjelfva försörja och äro utan vård af anhöriga, till understöd för binärningar och uppmuntran åt nitiska barnlärare samt skickliga, men fattiga skolbarn bland allmogen, äfvensom till anskaffande af utsädesråg och foderväxtfrö åt allmogen emot nedsatta priser samt till inköp och utdelning till socknarnes boksamlingar af skriften »Läsning för folket».

Utom den egentliga nödhjelpskassan, för hvars ställning länsstyrelsen här nedan skall närmare redogöra, hafva till direktionens för nödhjelpskassan förvaltning tid efter annan blifvit öfverlemnade följande för särskilda ändamål inrättade och i nödhjelpskassans räkenskaper särskildt bokförda fonder, nemligen:

1:o) *Pruntimmersföreningens i Uppsala gåfvofond till spånadsslöjdens befrämjande* medelst rudimateriers tillhandahållande för inkomstgifvande sysselsättning åt behöfvande i härofvän omnämnda 22 socknar, hvilka i nödhjelpskassan ega del. Fonden, som tillkommit i anledning af 1838 års missväxt, utgjorde ursprungligen 2,300 riksdaler banko.

2:o) *Den Svenssonska gåfvofondens*. År 1841 öfverlemnade enkefru M. L. Svensson i Jönköping genom testamente till nödhjelpskassedirektionens förvaltning ett kapital af 12,600 riksdaler banko, med föreskrift att årliga räntan deraf skulle användas till uppköp af råg och sill, att till julhögtiden lika fördelas emellan ålderstigna, nyktra, välkända och af arbete uttrötade personer bland allmogen inom Mora, Rättviks och Leksands socknar; och som sedermera Boda och Siljansnäs socknar blifvit utbrutna, den förra från Rättviks och den senare från Leksands pastorat, samt numera bilda egna församlingar, så hafva, i öfverensstämmelse med gifvarinnans afsigt, gåfvolotter ur fondens afkastning årligen tilldelats fattiga jemväl inom sistnämnda församlingar.

3:o) *1867 års missvärtfond*. För understödande af de genom nyssnämnda års missväxt nödlidande bildades här i länet en undsättningskomité, hvilken år 1869 till nödhjelpskassedirektionens förvaltning öfverlemnade besparade behållningen utaf då insamlade gåfvomedel med tillhoppa 3,107 kronor 27 öre. Såvidt af direktionens protokoll och räkenskaper kunnat inhämtas, har någon särskild föreskrift icke blifvit meddelad rörande

Tab. Litt. P.

Hästförsäkringsbolagens verksamhet åren 1876—1880 i Kopparbergs län.

Bolag.	År då verksamheten börjat.	Utlebiteringsgrund.					Öfriga utgifter.	Befintliga fonder eller tillgångar.	Försäkringsbelopp.	Utlebiteringsgrund.					Olycksfall för hvilka under 1876—1880 utbetalts ersättning.
		Utlebiterade belopp.		Öfriga inkomster.		Utbetalda skadeersättningar.				Utlebiterade öre för hvarje 100 kr. ansvarighetsbelopp.		Utlebiterade öre för hvarje 100 kr. ansvarighetsbelopp.			
		1876—1880.	1876—1880.	1876—1880.	1876—1880.	1876—1880.	31/12 1880.	31/12 1880.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	Amtal.	
Kopparbergs läns hästförsäkringsbolag	1876	Kr. 39,998.10	Kr. 137.00	Kr. 27,083.38	Kr. 12,596.52	—	Kr. 588,170.00	—	Öre. 90	Öre. 132	Öre. 186	Öre. 156	Öre. 77)	77)	
Södra Dalarnes hästförsäkringsförening (städerna Hedemora och Säter samt Hedemora domsaga)	1874	26,128.74	9,958.71	31,469.99	4,587.81	—	642,331.00	50	50	50	40	42	89		
Vesterbergslags hästförsäkringsbolag (Vesterbergslags fögderi och angränsande socknar)	1874	26,100.04	—	19,437.83	6,663.21	380.00	361,852.00	145	145	125	165	140	58		

) Försäkringsåret slutar den 31 oktober.

fondens användande, men densamma har fortfarande blifvit särskildt redovisad i nödhjelpskassans räkenskaper.

4:o) *Fonden för räddning af vanartade och vanvårdade barn.* Sedan Konungens Befallningshafvande genom kungörelse den 26 januari 1844 uppmanat länets invånare att lemna bidrag till inrättandet af en »uppfostringsanstalt, hvarest barn, ej mindre de, hvilka genom föräldrars och anhörigas frånfälle, oförmåga eller oskicklighet saknade utväg till erhållande af en kristlig uppfostran, än äfven de, hvilka tidigt blifvit med lasten bekanta, kunde bildas till redliga och nyttiga samhällsmedlemmar», samt de för omförmälda ändamål insamlade medlen med intill 1850 års slut upplupna räntan uppgått till omkring 11,000 riksdaler banko, så och enär de insamlade medlen ansågos otillräckliga för åstadkommande af en uppfostringsanstalt enligt den för densamma ursprungligen uppgjorda planen, blef, efter det de, som till fonden lemnat bidrag, blifvit hörda, densamma öfverlemnad till nödhjelpskassadirektionen för att förvaltas i öfverensstämmelse med ett af den 7 mars 1851 uppgjordt reglemente, som bestämmer, bland annat, att den ifrågakvarande uppfostringsanstalten skulle »tillsvidare bringas till en med befintliga tillgångar öfverensstämmande verksamhet, på det sätt att endast för årligen inflytande räntemedel de barn från länets städer och socknar, hvilka kunna anses såsom föremål för inrättningens omhuldande, anförtros till helst å landet boende fosterföräldrar, hvilka böra utses bland gudfruktiga, arbetsamma, för sedlighet och allvar kände jordbrukare eller genom sådana egenskaper utmärkta handtverkare».

Den egentliga nödhjelpskassans och de under nödhjelpskassadirektionen stående, här ofvan omnämnda särskilda fondernas behållningar vid hvarje års slut under sistförflutna femårsperiod, äfvensom nödhjelpskassans och de särskilda fondernas utgifter under samma år inhemtas af följande tabell:

År.	Den egentliga nödhjelpskassan.	Fruntimmersföreningens i Uppsala gåfvofond.	Svenssonska gåfvofonden.	1867 års missväxtfond.	Fonden för räddning af vanvårdade och vanartade barn.	Summa.
1876	52,350 ⁰⁷	5,415 ⁹⁴	20,962 ³⁷	881 ⁹⁰	19,865 ²⁸	99,475 ⁵⁶
1877	53,620 ²⁹	5,496 ⁷⁵	20,832 ⁹⁹	871 ⁹⁰	20,099 ⁰⁶	100,920 ⁹⁹
1878	54,503 ¹¹	5,666 ⁷⁵	21,260 ⁷¹	861 ⁹⁰	20,349 ⁰⁶	102,641 ⁵³
1879	56,349 ³⁸	5,946 ⁷⁵	22,270 ⁷¹	851 ⁹⁰	20,614 ⁰⁶	106,032 ⁸⁰
1880	58,150 ⁵⁵	5,926 ⁷⁵	22,055 ⁷⁵	841 ⁹⁰	21,629 ⁰⁶	108,604 ⁰¹
<i>Utgifterna hafva uppgått till nedan omförmälda belopp.</i>						
1876	2,729 ⁹⁸	180	814 ⁸⁶	—	810	4,534 ⁸⁴
1877	1,768 ¹⁷	180	1,160 ⁶⁷	50	750	3,908 ⁸⁴
1878	2,271 ³⁹	100	611 ⁴⁵	50	750	3,782 ⁸⁴
1879	1,210	—	50	50	750	2,060
1880	1,271 ⁵²	300	1,274 ⁹⁶	50	—	2,896 ⁴⁸

Pensionsinrättningen för länsmäns inom länet i fattigdom efterlemnade enkor och barn stiftades år 1853 genom framlidne landshöfdingen m. m. P. D. Lorichs försorg. Enligt den 1 februari samma år af länsstyrelsen fastställt reglemente förvaltas fonden af en direktion, bestående af landshöfdingen, lands-

sekreteraren och en af länsmännen utsedd ledamot. Fonden, hvilken ursprungligen utgjorde 2,000 rdr banko, uppgick vid periodens slut till 13,000 kronor och har sålunda efter förra femårsperiodens slut, då den uppgick till 10,698 kronor 65 öre, ökats med 2,301 kronor 35 öre. Pensionstagare voro 7, hvilka under år 1880 af fonden uppburit tillhopa 175 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t år 1838 afgjort den till dess nådiga pröfning hemställda frågan om f. d. allmänna magasinsinrättningens skyldighet att till länets invånare utbetala den för länet bestämda andelen uti de, efter 1812 års missväxt, uti Skåne insamlade gåfvor till nödlidandes understöd i rikets norra provinser, hvilka ingått i de då viddagne allmänna undsättningsanstalterna för länet och på sådant sätt kommit magasinsinrättningen tillgodo, samt på grund af Kungl. Maj:ts i ämnet meddelade nådiga beslut förberörda andel af samma gåfvor, enligt deröfver i Kungl. Statskontoret upprättad uträkning, under loppet af år 1838 med 5,540 rdr 30 sk. 4 rst banko kommit Konungens Befallningshafvande tillhanda för att, enligt Kungl. Maj:ts tillförene meddelade nådiga föreskrift, till allmänt nyttigt ändamål användas, såsom genom rågsädets utvidgande i Dalarne; så hade Konungens Befallningshafvande, då nödhjelpskassadirektionen vore bildad för att förvalta andra till understöd för den behöfvande delen af länets allmoges samlade medel, ansett lämpligt, att värden af de ifrågakvarande sålunda ersatta gåfvomedlen äfven af direktionen emottoges för att särskildt redovisas, hvadan gåfvomedlen år 1839 blefvo öfverlemnade till direktionen för att dem i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts ofvan åberopade nådiga föreskrift använda. Emellertid öfverlemnades sedermera med Kungl. Maj:ts nådiga bifall år 1855 till länets hushållningssällskap ofvanberörde fonds då utgörande behållning 5,000 rdr banko, hvilken sedermera utaf hushållningssällskapet förvaltas. Fonden, som benämnes *Skånska gåfvomedelsfonden*, har numera vuxit så, att densamma vid 1880 års slut utgjorde 10,259 kronor 53 öre.

Under kungl. hushållningssällskapets förvaltning står jemväl en annan fond benämnd *Linodlingsfonden*. Denna fond har tillkommit på följande sätt. Genom nådigt bref den 28 maj 1856 medgaf nemligen Kungl. Maj:t att den vid 1855 års slut befintliga behållningen 1,222 rdr 37 skillingar 8 rst banko af de jemlikt flera nådiga bref tid efter annan anslagna medlen till befrämjande af linkulturen och linneväfnadsslöjden inom länet finge till kungl. hushållningssällskapet öfverlemnas för att af sällskapet förvaltas och användas i öfverensstämmelse med särskildt bestämda grunder, hvarefter Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 23 maj 1857, jemte meddelande af nödiga ansedde förändringar i samma grunder, tillika förordnade, att fonden borde vid dess då varande belopp bibehållas, så att endast atkastningen deraf finge användas till premiering. Efter det sedermera fondens behållning under år 1858 vuxit till 2,007 rdr 7 sk. riksgälds, blef denna behållning samma år öfverlemnad till hushållningssällskapet, hvarefter Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 1 april 1874 medgaf, att fondens räntemedel finge användas äfven till hushållningssällskapets inom länet understödande och uppmuntrande genom bibringande af undervisning, utdelande af belöningar och andra åtgärder, som af hushållningssällskapet pröfvas lämpliga. Fonden uppgick vid 1880 års slut till 3,290 kronor 14 öre.

Om nu såväl de i tabellen n:o 5 upptagna fromma stiftelsernas som öfriga här ofvan omnämnda fonders behållningar vid

1880 års slut sammanläggas, så visar det sig att alla dessa stiftelser och fonder vid samma tid uppgingo till ett belopp af tillhopa 680,544 kr. 94 öre, förutom »1,008 rdr 3 sk. specie» äfvensom 1½ fjerdepart i Falu grufva, 12 tunnor korn och 63 skeppund tackjern årligen.

Sockenmagasinen. Redogörelse för dessa inrättningar lemnas uti följande tabell, hvilken utvisar att sockenmagasin finnas uti 23 socknar med en sammanlagd behållning af 60,000 kubikfot 5 kannor spanmål och 187,788 kronor 61 öre i penningar.

S o c k e n .	Sockenmagasinens behållning i			
	spanmål.		penningar.	
	Kubikfot.	kr	Kronor.	öre.
<i>Envikens socken</i>	—	—	2,913	33
<i>Svärdsjö socken: Lingsheds fjerdingmagasin</i>	414	1 80	6	—
Bengtsheds d:o	671	2	3,701	16
Tofta d:o	909	6	363	43
<i>Sundborns socken: 1 magasin</i>	2,178	1 73	1,171	71
<i>Vika socken: 1 magasin</i>	3,646	1 99	224	80
<i>Stora Tuna socken: Sockenmagasinet</i>	1)	—	5,847	32
Brobygge fjerdingmagasin	1,316	4 05	1,098	81
Tjernbygge d:o	4,134	8 70	1,744	60
Skomsarby d:o	1,311	6 06	1,039	65
<i>Gustafs socken: Morbygge fjerdingmagasin</i>	5,433	7 50	3,082	15
Ofvanbäckens d:o	1,929	8	120	99
Utanbäckens d:o	4,648	6	3,167	46
<i>Elfdalens socken: 1 magasin</i>	—	—	8,527	17
<i>Grangärde socken: 1 magasin</i>	—	—	4,171	06
<i>Ludvika socken: 1 magasin</i>	—	—	3,863	18
<i>Norrbärke socken: 1 magasin</i>	—	—	7,881	54
<i>Floda socken: 1 magasin</i>	972	—	544	12
<i>Näs socken: 1 magasin</i>	1,926	—	13,096	79
<i>Jerna socken: 1 magasin</i>	3,610	—	9,418	75
<i>Åls socken: 1 magasin</i>	2,028	1	6,059	33
<i>Bjursås socken: 1 magasin</i>	1,757	1	3,321	54
<i>Gagnefs socken: 1 magasin</i>	3,178	4	1,086	10
<i>Mockfjerd's socken: 1 magasin</i>	578	6	32	68
<i>Hedemora socken: 1 magasin</i>	—	—	15,035	74
<i>Husby socken: 1 magasin</i>	—	—	36,076	87
<i>By socken: 1 magasin</i>	—	—	7,234	15
<i>Folkärna socken: 1 magasin</i>	—	—	20,000	—
<i>Stora Skedvi socken: 1 magasin</i>	tunnor	3,077½ =	—	—
	kubikf.	17,234	—	25,468
<i>Säters socken: 1 magasin</i>	2,122	—	1,489	88
Summa	60,000	5 33	187,788	61

Barnhem. Förutom det i en föregående femårsberättelse omnämnda barnhemmet i Falun, hvars verksamhet fortgår, har under år 1872 en dylik inrättning för flickor genom enskildas försorg blifvit anordnad i Mora, och voro vid 1880 års utgång der intagna 8 barn.

1) Spanmål finnes ej.

F) Helso- och sjukvård. Såsom i den första afdelningen af berättelsen uppgifvits är länet indeladt ut 6 provinsialläkaredistrikt, hvarjemte 4 distriktsläkare finnas anstälde. I Smedjebacken och orten deromkring ombesörjes läkarevården delvis af en sedan flera år tillbaka der bosatt enskild läkare, hvarjemte de vid kungl. Dalregementet anstälde läkarne likaledes betjena allmänheten med läkarevård. Stadsläkarebefattningen i Falun, hvilken förut innehades af läkaren vid länets lasarett och kurhus, är numera uppdragen åt en särskild läkare. Äfven inom Svärdsjö och Envikens socknar finnes enskild läkare anställd.

Nya länslasarettet, hvilket i förra femårsberättelsen jemväl finnes omnämndt, uppläts till begagnande under september månad år 1877, och kostnaden för detsamma uppförande jemte inredning är bokförd till värde af 371,000 kronor. Denna inrättning är mycket anlitad, såsom framgår af nedanstående tabell, hvilken jemväl utvisar antalet underhållsdagar såväl å lasarett- som kurhusafdelningen, inrättningens totalinkomster samt totalkostnaden såväl för hela sjukantalet som för hvarje sjuk.

År.	Lasarettet.			Kurhuset.		Lasarettet och kurhuset.			
	Vårdade.	Underhållsdagar.		Vårdade.	Underhållsdagar.		Totalinkomster.	Totalkostnaden.	
		För hela sjukantalet.	För hvarje sjuk.		För hela sjukantalet.	För hvarje sjuk.		Kronor.	För hela sjukantalet.
1876.....	525	19,234	36 63 63	2,119	33 63	44,917 99	23,348 64	108 59	
1877.....	553	20,828	37 66 36	1,180	32 78	44,884 40	28,360 07	128 63	
1878.....	762	27,638	36 27 49	1,384	28 24	50,077 43	38,075 67	116 3	
1879.....	722	26,624	36 87 59	1,825	30 93	53,810 60	34,196 89	120	
1880.....	775	29,751	38 38 71	2,237	31 50	55,553 64	37,115 31	116 02	

Uti den förra femårsberättelsen finnes uppgifvet att under den period, som nämnda berättelse omfattar, antalet af å lasarettet vårdade patienter skulle hafva utgjort:

År 1871	681
» 1872	659
» 1873	761
» 1874	886
» 1875	814

Denna uppgift har tillkommit genom något misstag, enär lasarettets räkenskaper utvisa att antalet under den förra femårsperioden å lasarettet vårdade personer utgjort:

År 1871	512
» 1872	473
» 1873	525
» 1874	589
» 1875	554

Och bestyrkes utaf den såfunda rättade uppgiften riktigheten af den här ofvan meddelade upplysningen om lasarettets flitiga anlitande utaf allmänheten, enär patientantalet sedan den tid, då det nya lasarettet uppläts till begagnande, med omkring 200 personer årligen öfverstigit medeltalet af det före det nya lasarettets öppnande vårdade patientantalet.

Sjukvårdsafgiften har fortfarande under hela perioden utgått med det högst tillättna beloppet eller med 50 öre af man och 25 öre af qvinna bland mantalsskrifna och mantalspennin-gars erläggande underkastade personer.

De i förra femårsberättelsen omförmälda *sjukstugorna* i Hedemora, Leksand, Mora, Nås, Grangärde och Smedjebacken äro numera samtliga öppnade, och bekostas sjukvården derstädes af landstinget medelst årliga anslag.

I Falun har under perioden uppförts ett af staden beko-stadt *epidemiskt sjukhus*, hvilket under hösten 1878 uppläts till begagnande. Det innehåller 8 sjukrum för 38 sängar, af hvilka hittills endast 24 äro belagda. Kostnaden för sjukhuset, inberäknad köpeskillingen för tomten, uppgår till 32,643 kronor. Sjukvården uppehålls af stadsläkaren.

Vid Korsnäs sågverk har ett mindre sjukhus blifvit inrät-tadt på verksegarne bestoknad.

Inom länet finnas numera anställda tvenne djurläkare med lön å stat och med stationer i Falun och Mora, hvarjemte enskilda djurläkare fortfarande äro anställda, en i Näsgråds fögderi med station i Hedemora, en i Vester-Bergslags fögderi med sta-tion i Smedjebacken, en i Nedan-Siljans fögderi med station i Leksand och en i Vester-Dalarnes fögderi med station i Jerna, va-rande dessa 4 enskilde djurläkare affönade med årliga anslag, dels af landstinget, dels af vederbörande kommuner.

Såsom i en föregående afdelning af denna berättelse blifvit antydt, hafva under den sistförflutna femårsperioden åtskilliga farsoter, företrädesvis difteri, men jemväl nerv- och skarlakans-feber samt smittkoppor härjat inom länet. Hvad särskildt difterifarsoten angår, har jemväl förut blifvit omnämndt att under hela perioden i denna farsot affidit sammanlagdt 1,961 personer; och hafva dessa varit sålunda fördelade på hela pe-rioden:

att under år 1876 affidit.....	61 personer,
" " 1877 " 	332 "
" " 1878 " 	508 "
" " 1879 " 	566 "
" " 1880 " 	478 "

hvaraf synes att sjukdomen under år 1879 nått sin höjdpunkt, men sedermera under sista året af perioden aftagit, ett förhål-lande, som jemväl lyckligtvis fortgått under innevarande år, ehuru väl farsoten inom vissa socknar uppträdt mera intensivt än tillföre och der synes envist bibehålla sig. De socknar, inom hvilka farsoten uppträdt våldsammast, äro följande, nem-ligen:

Stora Tuna.....	hvarst allidit tillhopa	356 personer
Orsa.....	" " " "	169 "
Leksand.....	" " " "	136 "
Gustaf.....	" " " "	135 "
Rättvik.....	" " " "	81 "
Mora.....	" " " "	76 "
Ore.....	" " " "	73 "
Elfdalen.....	" " " "	67 "
Gagnef.....	" " " "	62 "

Härvid är dock att märka det icke med säkerhet kan antagas att samtliga ofvannämnde personer affidit i difteri, enär upp-gifterna i de flesta fall ytterst grunda sig, icke på läkares intyg öfver dödsorsaken, utan endast på utsagor af de affidnas anhö-riga och målsmän, hvilka svärligen kunnat afgöra dödsorsaken.

Troligt är att flere bland de affidna dött uti skarlakansfeber eller andra halsåkommor.

Huruledes förhållandet varit inom Floda, Nås och Aspeboda socknar är länsstyrelsen icke i tillfälle att upplysa, enär upp-gifter för dessa socknar saknas, men i öfrigt har farsoten härjat i *alla* länets socknar, med undantag endast af Garpenbergs, hvilken varit förskonad derifrån. Inom Venjans, Svartnäs, Bingsjö, Malingsbo, Säfsnäs, Grytnäs, Åls, Tyngsjö, Transtrands, Jerna, Avesta, Boda, Särna, Sollerö, Grangärde och Våmhus socknar hafva endast enstaka sjukdomsfall, vexlande emellan I å 10, förekommit.

Äfvenledes har *skarlakansfeber* isynnerhet under åren 1876, 1877 och 1878 anstält stor förödelse inom flera delar af länet och i förening med difteri uppträdt med sådan häftighet och så allmänt, att i åtskilliga kommuner antalet dödsfall öfversteg de föddas antal. Jemväl hafva *smittkoppor* förekommit under hela femårsperioden och i synnerhet under dess början på några stäl-len antagit epidemisk karakter, ehuru af lindrig beskaffenhet, så att dödligheten i allmänhet icke varit stor.

Nervfeber har i synnerhet under åren 1878 och 1879 här och hvar uppträdt såsom lokalepidemi.

Med hänsyn till skarlakansfebern och smittkoppornas fram-fart i länet utfärdade länsstyrelsen dels i februari månad och dels i maj månad år 1877 särskilda kungörelser innefattande den förra åtskilliga af provinsialläkaren och riddaren dr Küsel för-fattade underrättelser om de ofvannämnda sjukdomarnes känne-tecken och behandling, samt den senare en erinran om iaktta-gande af föreskrifterna i gällande författningar om skyddskopp-ymningen.

Beträffande *apoteksväsendet* har någon annan förändring un-der perioden icke inträffat än att, såsom en följd af en särskild distriktsläkares anställande i Lima och Transtrands socknar, ett filialapotek, lydande under apoteket i Mora, under år 1880 in-rättades i Lima.

Barnmorskor lära numera med något enda undantag vara anställda i alla länets socknar.

Quacksalveri både med menniskor och djur bedrifves nog fortfarande inom vissa delar af länet till följd af fördomar och inrotad vana hos allmogen.

Den i förra femårsberättelsen omnämnda *vattenledningen i Falun* har under perioden vidmagthållits och en ny sådan yt-terligare tillkommit, men magistraten anmärker att en tredje vattenledning behöfves för att förse stadsdelarne Presttägten, Gamla herrgården och Hanrö med godt vatten.

G) Fattigvård. Utaf Statistiska Centralbyråns senast afgifna berättelse öfver kommunernas fattigvård, omfattande året 1878, inhemtas att inom detta län då funnos 52 fattigvårdssambällen, hvaribland 11 försedda med särskilda fattighus, med utrymme för tillhopa 433 personer; att understödstagarnes antal uppgick till 7,178 personer, deraf 1,068 åtnjutit full fattigförsörjning, samt att utgifterna för fattigvården uppgått till 252,322 kronor.

Då af förra femårsberättelsen framgår, att under periodens sista år eller 1875 antalet fattighjon uppgått till 4,941 personer, deraf 1,472 med full försörjning, samt att fattigvårdsutgifterna för samma år utgjorde endast 195,481 kr. 22 öre, så visar ofvan-stående redogörelse för förhållandet under år 1878, att antalet understödstagare äfvensom fattigvårdsutgifterna högst betydligt

stegrats, en naturlig följd af de på flera föregående ställen i denna berättelse framhållna ogynsamma konjunkturerna för bergshandteringen och trävarurörelsen, hvilka minskat tillfällena till arbetsförtjenst, nedsatt arbetslönerna och såmedelst tvingat den fattigare befolkningen att anlita fattigvården om understöd.

Försöket att medelst inrättande af så kallade *fattiggårdar* på ett ändamålsenligt sätt ordna fattigvårdsväsendet synes efter hand vinna ökad uppmärksamhet inom kommunerna i länet. Så hafva, utom den i förra berättelsen omnämnda fattiggården vid Storsand inom Norrbärke socken, under den sist förflutna femårsperioden blifvit inrättade nya fattiggårdar i Grangärde, Stora Skedvi och Hedemora socknar.

För att lemna tillfälle till en jemförande öfversigt af fattigvårdsväsendets tillstånd inom Grangärde socken före och efter den tidpunkt, eller i början af år 1879, då fattiggården derstädes kom till stånd, har länsstyrelsen trots sig böra meddela dels de uppgifter beträffande fattigvårdsförhållandena inom ifrågavarande församling under åren 1874—1880, hvilka innefattas i tabellen litt. Q, dels ock några ytterligare för en sådan öfversigt nödiga upplysningar rörande ifrågavarande fattiggård.

Sedan nemligen Grangärde socknemän beslutat inrätta fattiggård, inköptes för sådant ändamål på hösten år 1877 egendomen Perleby, innehållande i areal 153 ref 54 st. åker, 197 ref 3 st. inegor och 61 ref 69 st. afrösningsjord, med derå uppförda åbyggnader. Köpeskillingen för Perleby utgjorde..... kr. 19,000.

Vid Perleby hafva sedermera uppförts dels en byggnad, innehållande 1 matbod, 1 arbetssal, 9 rum och kök, dels ett skollhus innehållande 2 lärosalar och 4 rum för läraren, dels ett sjukhus, innehållande 8 rum, dels ock behöfliga uthus. Kostnaden för dessa byggnader har uppgått till..... » 32,500. Härförutom hafva inköpts inventarier för..... » 8,300.

Summa kr. 59,800.

Till bestridande af dessa utgifter har någon särskild uttaxering icke egt rum, utan har dertill uteslutande användts besparad vinst från den inom socknen befintliga bränvinsminuthandeln.

Vid fattiggården, som öppnades den 1 februari 1879, finnas fast anställda en föreståndare, en skollärare, som tillika undervisar i slöjd, en rättare och en piga. Föreståndaren åtnjuter i

löneförmåner 1,000 kronor, fri bostad samt fri mat för sig och sin familj. Till skollärarens aflöning, som i sin helhet uppgår till 1,200 kronor jemte fri bostad, bidrager Grangärde församling med 800 kronor. Rättarens årliga lön är bestämd till 600 kronor och pigans lön till 80 kronor.

Å fattiggården voro, såsom ofvannämnde tabell utvisar, intagna 141 hjon under år 1879 och 159 hjon under år 1880.

Underhållskostnaden uppgick under år 1879 för hvarje hjon till 27:s öre pr dag eller till 101 kr. 47 öre pr år samt under år 1880 (366 dagar) till 23:7 öre pr dag eller till 86 kr. 74 öre pr år; och ingå i denna kostnad aflöningarna till de vid fattiggården anställda personer, äfvensom godtgörelse till de vid egendomens skötsel använda extra arbetsbiträden.

Sammanlagda underhållskostnaden för de å fattiggården intagna hjonerna uppgick

under år 1879 för 33,899 matdagar till kr. 9,433:23,
" " 1880 " 50,755 " " " 12,027:50.

Till förenämnde underhållskostnad torde dock böra läggas ej mindre 5 proc. ränta å köpeskillingen för Perleby, än äfven 5 proc. ränta och 5 proc. amortering å värdet af fattiggårdens åbyggnader och inventarier, utgörande tillhopa 5,030 kr.; och uppgår med sådan beräkning underhållskostnaden för hvarje hjon

under år 1879 till..... kr. 137:14,
" " 1880 " " 118:38.

Vid jemförelse mellan hela antalet understödstagare under åren närmast före och efter fattiggårdens inrättande öfverraskas man af den betydande nedsättning i understödstagarnes antal, uppgående till icke mindre än 123 personer, som inträffat omedelbart efter det fattiggårdens verksamhet började, enär understödstagarnes antal, som år 1878, det sista året innan fattiggården öppnades, uppgick till 456 personer eller 5:32 proc. af församlingens folkmängd, redan påföljande året nedsjunkit till 333 personer och vidare under år 1880 ytterligare minskas till 220 personer, motsvarande endast 2:71 proc. af folkmängden. Icke mindre slående blifver jemförelsen emellan antalet understödstagare med full försörjning, i det att dessa understödstagare, hvilka under år 1878 uppgingo till ett antal af endast 47 personer, år 1879 ökas till 187 personer och under år 1880 ytter-

Tab. Litt. Q.

Fattigvårdsväsendet i Grangärde socken.

År.	Församlingens folkmängd.	Kostnad för fattigvårdens bestridande. Kronor.		Antal understödstagare			Summa.	Procental af församlingens befolkning, som åtnjuter understöd.	Af understödstagarne voro				Utackorderingskostnad (medelberäkning).			
				med full försörjning.		med mindre understöd.			utackorderade.		intagna å fattiggården.					
				Äldre personer.	Barn under 15 år.				Äldre personer.	Barn under 15 år.	Äldre personer.	Barn under 15 år.	För äldre personer.	För barn under 15 år.		
1874	8,433	12,535	02	18	37	336	391	4:64	18	37	—	—	90	28	71	12
1875	8,623	14,326	66	17	42	368	427	4:96	17	42	—	—	95	60	70	—
1876	8,762	14,620	35	16	39	383	438	5:00	16	39	—	—	95	75	68	—
1877	8,712	17,158	81	22	33	435	490	5:62	22	33	—	—	84	71	68	15
1878	8,572	17,851	48	15	32	409	456	5:32	15	32	—	—	107	58	70	—
1879	8,273	20,128	45	100	87	146	333	4:03	13	33	87	54	98	—	65	—
1880	8,116	18,820	45	97	80	43	220	2:71	3	15	94	65	97	50	60	66

ligare uppstiger till 177 personer. Dessa båda omständigheter — den stora nedsättningen af understödstagarnes *hela* antal och den stora tillökningen uti antalet af understödstagare *med full försörjning* — bestyrka på ett otvetydigt sätt, å ena sidan, att innan fattiggården kom till stånd många personer erhållit understöd, som deraf icke varit i trängande behof, men å andra sidan att deremot många såväl äldre personer som barn icke blifvit såsom sig bort tillgodosedda, tvenne missförhållanden, hvilka båda genom fattiggårdens inrättande blifvit afhjelpade. Efter fattiggårdens upprättande har betalandet inom församlingen nästan helt och hållet upphört.

Vid dessa förhållanden och om också Grangårde fattiggård, enligt hvad af föregående utredning vill synas, i ekonomiskt hänseende medfört en något ökad kostnad för fattigvården, så lär i allt fall denna uppoffring icke kunna anses vara fruktlöst förspild, då i betraktande tages att äldre personer, hvilka äro i verkligt behof, vid fattiggården komma i åtnjutande af varm och snygg bostad, nödortfigt underhåll och noggrann vård, samt att barn, som derstädes uppväxa, erhålla närande spis, lämplig beklädning, god undervisning i vanliga skolämnen och slöjd samt vänjas vid arbetsamhet, renlighet och ordentlighet, hvarigenom de kunna bildas till nyttiga samhällsmedlemmar.

Äfven beträffande *fattiggården vid Storsand*, hvilken började sin verksamhet under år 1872, är länsstyrelsen i tillfälle att meddela efterföljande redogörelse, hvilken, jemte det den ytterligare bekräftar det välgörande inflytandet af fattiggårdsinrättningar, som här ofvan vid beskrifningen af fattiggården i Grangårde socken framhållits, tillika i öfrigt i flera hänseenden syns länsstyrelsen vara af intresse.

Egendomen Storsand inköptes år 1871 af Norrbärke församling för 6,000 kronor till afbetalning under tjugu års tid. Vid egendomen fans då ett tvåvåningshus, innehållande 4 rum, hvilket ansågs tills vidare kunna begagnas såsom sjukstuga, källare, ladugård samt loge och lador. De för hjonens inrymmande nödiga byggnaderna började uppföras samma år och funnos redan på hösten i det skick att understödstagarne der kunde inrymmas. Dessa byggnader voro: ett tvåvånings boningshus, innehållande 11 rum, hvaraf 2 rum i nedra våningen afsedda till bostad för föreståndaren, bryggghus och bagarstuga, vedbod samt visthusbod i fem afdelningar jemte spanmålsvind, badstuga och afträdeshus.

Kostnaden för dessa byggnader uppgick till 13,734 kronor 38 öre, deri icke inberäknadt värdet af 1,500 timmer från egendomens skog. Erforderliga inventarier för gården och hushållet kostade 3,483 kronor 88 öre, och beräknades att i fattiggården då kunde inrymmas 160 hjon.

Som emellertid den tillfälligtvis använda sjukstugan ansågs olämplig, uppfördes under året 1874 en ny sådan, innehållande 10 rum jemte korridor. Den gamla dagkarlstugan och källarboden omflyttades. Omkostnaden härför utgjorde 7,500 kronor, som ökades med 600 kronor för målning och tapetsering i sjukstugan. Under sommaren år 1875 uppfördes dessutom en ny ladugård jemte stall och svinhus af slagg, kostande 4,500 kronor, hvarjemte den gamla sjukstugan flyttades och vidbyggdes till sex rum för att användas till skolhus och slöjdrum, hvilka sistnämnda under år 1876 blefvo inredda. Kostnaden härför uppgick till 4,318 kronor 20 öre. Dessutom anlades frukträdskola, gården

planerades och en mosse torrlades, för hvilket allt kostnaden uppgick till 842 kronor.

Sammanlagda kostnaden för egendomens inköp och byggande samt ordnande till fattiggård uppgår till 43,000 kronor förutom värdet af ofvannämnda timmer från egendomens skog.

Egendomens areal utgöres af 40 tunnland åker samt 60 tunnland skog och hagmark; och underhållas der 1 häst, 2 oxar, 12 kor, 1 tjur, 8 får och 4 svin. Gårdens skötsel gifver full sysselsättning åt alla arbetsföra hjon jemte en vid gården anställd aflönad dagkarl. De mindre arbetsföra hjonerna hafva sysselsättning inom hus med linberedning, spånad, väfning, kardning, stickning, nätbindning, skurning, städning, sjukvård, barnvård, byk, brygd, bakning, matlagning och servering samt ladugårdens skötsel m. m. De äldre barnen hålla gården med ved och vatten, och då de äro lediga från skolan deltaga de äfven i allehanda förefallande göromål, afpassade efter deras ålder och kön.

Innan fattiggården kom till stånd funnos inom Norrbärke 281 understödstagare. Af dessa intogos, då fattiggården år 1872 först öppnades, i densamma 79 äldre personer; hvarjemte 40 barn utackorderades hos familjer i socknen. Återstoden och således mera än halfva antalet af förutvarande understödstagare utgjordes af personer, hvilka, efter hvad det sedermera visade sig, antingen kunde försörja sig sjelfva, eller också enligt lagens bud och kristlig sed erhöllo vård och försörjning hos sina anhöriga. Kostnaden för fattigvården, hvilken innan fattiggården kom till stånd årligen uppgick till omkring 20,000 kronor, nedgick sedermera, efter fattiggårdens öppnande, betydligt under flera efterföljande år, såsom jemväl inhemtas af följande tabell:

År.	För underhållet vid fattiggården.		För i socknen utackorderade barn m. m.		Summa fattigvårdskostnad.	
	Kronor.		Kronor.		Kronor.	
1872.....	9,188	13	6,424	33	15,612	46
1873.....	8,216	25	4,626	06	12,842	31
1874.....	8,248	03	3,019	48	11,267	51
1875.....	8,677	63	2,654	61	11,332	24
1876.....	9,031	58	3,044	93	12,076	51
1877.....	9,820	—	2,914	55	12,734	55
1878.....	11,566	92	3,935	59	15,502	51
1879.....	11,932	02	5,231	42	17,163	44
1880.....	14,286	28	5,777	38	20,063	66

Vid denna tabell är att märka att uti deri angifna omkostnadssummor äro inberäknade föreståndarens aflöning, 1,500 kronor, jemte fri kost, samt alla andra utgifter för hushållet och egendomen äfvensom afskrifning å inventarier. Omkostnaderna för fattiggården hafva under de 3 sista åren ökats, dels emedan hjonens antal, synnerligen hvad barn beträffar, till följd af det ogynnsamma ekonomiska tillståndet stigit med omkring 50 proc., och dels derföre att uppodlingen af ofvannämnde mosse samt uppöfandet af bagarstugan, till hvilka arbeten daglönare användts, medfört utgifter, så att underhållskostnaden per dag, som under vanliga förhållanden ej brukat uppgå högre än till 28 öre per fattighjon, under de senare åren ökats till 32 öre.

Vid fattiggården, som numera kan inrymma omkring 200 hjon, voro under år 1880 intagna 131 hjon, hvaribland 59 barn. Af dessa barn voro 40 i skolåldern och undervisades af en aflönad lärarinna men deltog derjemte uti vid anstalten förefallande göromål.

Helsotillståndet bland hjonen har varit godt, hvartill de stora, höga och med ventilering försedda rummen i förening med tillräcklig och sund föda bidragit.

Fattiggården, för hvars verksamhet särskildt reglemente är utfärdadt, skötes af en aflönad föreståndare enligt instruktion, och under öfverinseende af kommunalnämnden och af denna utsedda tillsyningsmän. En hvar, som begär understöd af fattigvården för sig sjelf eller någon af sin familj, är pliktig inträda som hjon å fattiggården och att efter krafter och förmåga arbeta för sig och de sinas bergning enligt anvisning af föreståndaren eller den i hans ställe satt är; fattigvårdsstyrelsen likväl obehålligt på sätt kommunalnämnden beslutar annat understöd utur fattigkassan meddela. I öfrigt äro fattighjonerna förpliktade att ställa sig till efterrättelse särskildt fastställda ordningsregler.

Angående den nyinrättade *fattiggården vid Forsnäs inom Stora Skedvi socken*, har fattigvårdsstyrelsens ordförande meddelat följande upplysningar. Egendomen Forsnäs inköptes år 1874 af Stora Skedvi församling för 16,000 kronor i det syfte, att å densamma borde inrättas en fattiggård. Under åren 1875—1880 uppfördes åtskilliga byggnader för en sammanlagd kostnad af 13,665 kronor 25 öre. Derjemte anskaffades inventarier till ett inköpsvärde af 6,231 kronor 44 öre, hvadan kostnaden för hela fattiggården uppgår till 35,896 kronor 70 öre.

Redan under år 1877 var fattiggården i sådant skick, att den kunde börja sin verksamhet. Antalet fattighjon, som sedermera der underhållits, utgjorde:

år 1877:	22 personer med en underhållskostnad för hvarje af 94 kr. 90 öre,
» 1878:	25 » » » » 90 » 1 »
» 1879:	24 » » » » 86 » 39 »
» 1880:	29 » » » » 91 » 1 »

Vid beräkningen af underhållskostnaden har afseende icke fästats å ena sidan å inkomsterna genom försäljning af fattighjonens slöjdarbeten och af den vinst, landtbruket lemnat, men å andra sidan ej heller å räntan på köpeskillingen för fattiggården med nybyggnader och inventarier.

Den närmaste tillsynen utöfvas af en fattigföreståndare och en föreståndarinna, hvilka äro aflönade med 600 kronor årligen förutom föda och husrum.

Fattighjonerna sysselsättas, männen med skolagning, förfärdigande af reveteringspligg och annan lättare slöjd, vedhuggning och sommartiden med hvarjehanda jordbrukssysslor, samt kvinnorna med dunspritning, plockning och kardning af rips, matt-trasklippning och strumpstickning m. m.

Inom *Hedemora socken* inköptes af församlingen år 1877 landegendomen *Dalkarlsbo*, innehållande omkring 60 tunnland

åker och 70 tunnland skogsmark till ett pris af 25,000 kronor för att inrättas till fattiggård. Antalet fattighjon, som der kunnat inrymmas, utgör för närvarande endast 30, men detta antal kommer framdeles att ökas, enär mangårdshyggan är afsedd att ombyggas och utvidgas. Underhållskostnaden för hvarje fattighjon är beräknad till 150 kronor årligen. »Denna kostnad», tillägger fattigvårdsstyrelsens ordförande, »kan tyckas nog hög, men bör dock icke afskräcka från fattiggårdars inrättande, dels emedan de äro barnhertighetsanstalter för bräckliga och ålderstigna fattighjon, och dels emedan de sätta en gräns för det obehöfliga understödssökandet, som merendels finnes, der fattiggårdar icke äro inrättade; och häri instämmer äfven för sin del länsstyrelsen.

Äfven inom åtskilliga andra församlingar i länet lærer, efter hvad till länsstyrelsens kännedom kommit, förberedande åtgärder blifvit vidtagna för fattiggårdars inrättande. Länsstyrelsen västar vid denna företeelse förhoppning om ett mera ändamålsenligt ordnande af kommunernas fattigvårdsväsende. Visserligen kunna tänkvärda invändningar göras emot systemet att uti fattiggårdar sammanföra ett större antal fattighjon, och länsstyrelsen förbiser ingalunda de olägenheter, som härmed kunna vara förenade, men å andra sidan är länsstyrelsen öfvertygad derom att så länge vår fattigvårdslagstiftning upprätthåller grundsatsen om kommunernas obligatoriska skyldighet att försörja sina fattiga — en grundsats om hvars rättighet, åtminstone i den utsträckning densamma erhållit i gällande fattigvårdsförordning, länsstyrelsen hyser starka tvifvelsmål, — så måste kommunerna genom förhållandenas egen magt förr eller senare tvingas att genom inrättande af fattiggårdar tillgripa snart sagt det enda medel, som hittills visat sig ega förmåga att på ett mera verksamt sätt inskränka antalet af understödssökande och sålunda begränsa den allt mer växande fattigvårdstungan. Det grundfol, hvaraf kommunernas fattigvårdsväsende, såsom detsamma för närvarande i allmänhet är ordnad, lider, består i länsstyrelsens tanke deruti att fattigunderstödet merendels lemnas såsom ren gåfva, utan att man söker att tillgodogöra sig fattighjonens arbetskraft. Endast fattiggården förmår att afhjelpa denna brist, ty der kunna fattighjonerna på mångfaldiga sätt sysselsättas med efter deras *arbetsförmåga afpassade göromål*. Fattiggården med sitt arbetstvång och sin disciplin verkar välgörande icke blott på de deri intagna utan ock på de utom densamma varande hjonen, enär den uppkallar de senares ansträngningar att utan fattigvårdens anlåtande förskaffa sig sitt uppehälle. Det gäller dock om fattiggården och dess uppgift detsamma, som om så många andra anstalter för reglerandet af de olika samhällsintressena, eller att det härvid företrädesvis beror på det rent *personliga*, om denna uppgift skall kunna på ett tillfredsställande sätt lösas. Först och sist ligger alltså vigten derpå att föreståndaren för fattiggården är sitt svåra värf fullt vuxen.

Falun i landskansliet och landskontoret den 31 dec. 1881.

CURRY TREFFENBERG.

Edvard Bolin.

Carl Schmidt.

Tab. No 1.

FOLKMÄNGDEN I KOPPARBERGS LÄN ÅREN 1876—1880.

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
		Den 31 december enligt presternas uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.						Bevärings- manskap af alla 5 klass. enligt form. H. i nåd. förord. d. 9 febr. 1861.	Enligt årets mönster- rullor ap- proberade bevärings- pligtige.
					Hela folkmängden af			Deraf fria från mantals- penningar.				
		Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.		
A landsbygden	år 1876	87,361	92,865	180,226	86,506	92,087	178,593	38,391	42,406	80,797	5,144	1,053
"	" 1877	87,988	93,082	181,070	87,327	92,654	179,981	38,250	42,130	80,380	?	—
"	" 1878	88,300	93,342	181,642	87,721	93,055	180,776	38,257	42,289	80,546	5,189	992
"	" 1879	88,544	93,460	182,004	88,021	93,047	181,068	38,355	42,370	80,725	5,319	1,090
"	" 1880	88,055	92,855	180,910	88,008	93,048	181,056	38,321	42,464	80,785	5,495	1,134
I Falu stad	år 1876	3,016	3,725	6,741	3,058	3,650	6,708	1,375	1,527	2,902	321	50
"	" 1877	3,029	3,778	6,807	3,128	3,773	6,901	1,402	1,525	2,927	?	—
"	" 1878	3,025	3,862	6,887	3,109	3,839	6,948	1,379	1,502	2,881	349	33
"	" 1879	3,029	3,897	6,926	3,093	3,850	6,943	1,362	1,474	2,836	336	37
"	" 1880	3,284	4,021	7,305	3,148	3,940	7,088	1,398	1,518	2,916	311	32
I Hedemora stad	år 1876	511	688	1,199	541	732	1,273	218	278	496	31	7
"	" 1877	529	746	1,275	531	715	1,246	217	265	482	?	—
"	" 1878	536	736	1,272	553	771	1,324	236	293	529	30	4
"	" 1879	559	759	1,318	562	761	1,323	217	284	501	41	7
"	" 1880	579	798	1,377	579	781	1,360	214	289	503	46	7
I Sätters stad	år 1876	193	291	484	202	315	517	89	128	217	15	4
"	" 1877	200	298	498	196	298	494	78	123	201	?	—
"	" 1878	199	299	498	205	300	505	84	126	210	12	3
"	" 1879	204	298	502	202	300	502	82	123	205	14	1
"	" 1880	227	314	541	214	300	514	80	117	197	15	1
I hela länet	år 1876	91,081	97,569	188,650	90,307	96,784	187,091	40,073	44,339	84,412	5,511	1,114
"	" 1877	91,746	97,904	189,650	91,182	97,440	188,622	39,947	44,043	83,990	?	—
"	" 1878	92,060	98,239	190,299	91,588	97,965	189,553	39,956	44,210	84,166	5,580	1,032
"	" 1879	92,336	98,414	190,750	91,878	97,958	189,836	40,016	44,251	84,267	5,710	1,135
"	" 1880	92,145	97,988	190,133	91,949	98,069	190,018	40,013	44,388	84,401	5,867	1,174

Ann. Uppgift om antalet beväringsskyldige m. m. för år 1877 kan ej meddelas, enär med anledning af den inom provinsen då gängse koppssjukdom Kungl. Maj:t befallde, att första klassens beväringsskyldige skulle inställas, i följd hvaraf äfven münstring med en stor del af de beväringsskyldige ej kom att ega rum.

Tab. No 3.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER SAMT STADSJORDAR M. M. I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1880.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur.	Hemman.			A n t a l					Taxerings- värdet. Kronor.
	Mantal		Bruk- nings- delar.	nybyggen.	jordtorp.	ryttare-, soldat- och båtsmans- torp.	back- stugor.	andra lä- genheter.	
	oförmedlade.	nuvarande.							
I. Landsbygden.									
A. Kronoegendomar.									
1) Under allmän disposition.									
a) Kungs- och kungsladngårdar samt säterier.....	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	15	—	—	—	—	—	187,900
b) Boställen	29 $\frac{853}{1661}$	29 $\frac{853}{1661}$	70	—	—	—	—	—	1,118,113
c) Hemman	1 $\frac{5}{6}$	1 $\frac{5}{6}$	2	—	—	—	—	28	804,900
d) Nybyggen	—	—	—	—	—	—	—	—	—
e) Jordlägenheter.....	—	—	—	—	—	—	—	6	32,017
f) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	1	—
g) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	1	108,500
2) Under enskild disposition.									
a) Säterier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Hemman	20 $\frac{1411}{1411}$	20 $\frac{1411}{1411}$	242 $\frac{1}{2}$	—	—	—	1	—	817,007
c) Nybyggen	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Jordlägenheter	—	—	—	—	25	—	—	94	159,628
e) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	2	6,000
B. Skatteegendomar.									
a) Boställen	21 $\frac{62}{62}$	21 $\frac{62}{62}$	20	—	—	—	—	—	140,617
b) Säterier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Hemman	1,671 $\frac{1111111111}{1111111111}$	1,680 $\frac{1111111111}{1111111111}$	17,755	—	—	—	567	76	60,019,846
d) Jordlägenheter	1 $\frac{8}{8}$	1 $\frac{8}{8}$	4	—	126	34	—	11	154,600
e) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	452	6,422,950
C. Frälseegendomar.									
a) Boställen	4 $\frac{11}{11}$	4 $\frac{11}{11}$	13	—	—	—	—	—	113,400
b) Säterier och ladugårdar	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	9	—	—	—	—	—	244,300
c) Rå- och rörs- (insockne) hemman	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Hemman (insockne).....	1461 $\frac{111}{111}$	1461 $\frac{111}{111}$	1,156	—	—	—	—	—	4,567,699
e) Jordlägenheter.....	—	—	—	—	—	—	—	237	337,100
f) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	152	1,919,440
Summa	1,882 $\frac{2531}{2531}$	1,891 $\frac{2531}{2531}$	19,286 $\frac{1}{2}$	—	151	34	568	1,050	77,154,017
II. Städerna.									
Hela antalet nybyggda boningshus 1876—1880.				Tomter		Lägenheter.	Taxeringsvärdet		
	bebyggda.	obe- byggda.		af hus och tomter.	af jordar.				
Falu	72	—	—	864	24	—	7,286,000	275,600	
Hedemora	6	—	—	162	9	29	870,725	418,919	
Sätters	5	—	—	80	16	—	397,436	77,185	
Summa	83	—	—	1,106	49	29	8,554,161	771,704	

Ann. Antalet brukningsdelar af skattehemman utgör vida mera än uppgifna 17,755 st. Brukingsdelarna inom Nedan-Siljans fögderi hafva icke kunnat till antalet uppgifvas.

Tab. N:o 4.

BRANDFÖRSÄKRINGS-INTRÄTTNINGARNES VERKSAMHET I KOPPARBERGS LÄN ÅREN 1876—1880.

1. Inrättningens namn och verksamhetsområde.	2. År då verksamheten börjat.	3. Influtna försäkringsafgifter (eller utdebiterade belopp). 1876—1880.	4. Öfriga inkomster. 1876—1880.	5. Utbetalda brandskadeersättningar. 1876—1880.	6. Öfriga utgifter. 1876—1880.	7. Befintliga fonder eller tillgångar. 31/12 1880.	8. Försäkringsbelopp. 31/12 1880.	9. Utdebiteringsgrund, Utdebiterade öre för hvarje 100 kr. ausvarighetsbelopp.					10. Eldsvådor för hvilka under 1876—1880 utbetalts ersättning för endast för både fast eller fast och endast lös lös egenegendom.		11. Anmärkingar.
								1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	Öre.	Öre.	
1. Kopparbergs läns brandstodsbolag. (Omfattar landsbygden och hus å stadsjord utom stadens staket.)	1846	278,899:80	—	220,959:71	59,208:07	11,798:76	29,719,540	18	6	6	10	10	95	77	
								22	5	7	12	4	46		
2. Dalarnes nya brandstodsbolag. (Omfattar landsbygden i Kopparbergs län.)	1879	17,813:53	—	24,337:11	—	—	25,129,970	—	—	—	7	6	34	33)
								—	—	—	8	6	29		
3. Gagnefs och Mockfjerds brandstodsbolag.	1879	377:57	—	—	540:37	85:24	830,000	—	—	—	5	—	—	—	—
								—	—	—	5	—	—		

Ann. 1). Reassuranser och naturaprestationer förekomma icke. Utdebiteringen sker i mån af behof. Löpande utgifter bestridas genom län.

Tabb. Nis 4 o. 5.

Tab. N:o 5.

FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER, SJUKKASSOR OCH DERMED JEMFÖRLIGA INRÄTTNINGAR I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1880.

1. Stiftelsens namn.	2. Stiftelsens ändamål.	3. Stiftarens namn och yrke.	4. Stiftelsens år och dag.	5. Utdelning år 1880 till antal personer.	6. af nedanstående hela belopp. Kronor.	7. Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	8. Stiftelsen förvaltas af:	9. Anmärk.
A. Å landsbygden:								
<i>Folke landsförsamling:</i>								
1. Loriehska fonden.	Åt tjänare för långvarig och trogen tjänst.	Sammanskott inom kommunen.	Förra hälften af 1850	2	50	1,051:74	Soeknens kommunalnämnd.	
2. Rosbergska fonden.	Åt 3 behöfvande personer till julen.	C. G. Rosberg, komminister.	1875 ³⁰ 6	3	54	1,005:67	Do do	
3. Korsnäs sjukhjälpkassa.	Att bland Korsnäs sägverksarbetare bereda remsans hjälp vid sjukdomar samt begravningshjälp till fattiga allidna.	Korsnäs sägverk har till kassans bildande donerat 1,500 kr., hvar till kommunarligen bidrag af hvarje medlem.	1872 ⁰¹ 5	17	174	3,241:23	Inspektoren E. Åberg i Korsnäs.	
<i>orsnäs socken:</i>								
4. Loriehska stiftelsen.	Till bekvämlighet åt allmogens söner och döttrar utmärkta för nyktert och sedesamt förhållande samt åt tjänstefolk för långvarig och trogen tjänst.	Genom sammanskott af församlingen.	1855 ¹³	—	—	157:16	Kommunalnämnden.	

Kopparbergs län.

Tab. N:o 5. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning år 1880		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkn.
				till antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.			
<i>Aspeboda socken:</i>								
5. Lorichska fonden.	Åt allmogens söner och döttrar, som utmärka sig för nyktert och sedesamt förhållande, samt åt tjenare för långvarig och trogen tjänst.	P. D. Lorichs, landshöfding.	1859 ⁴ / ₁₀	—	—	98 ⁴⁴	Kommunalnämnden.	
6. Melkerssonska donationsfonden.	Till premier åt folkskolebarn.	C. J. Melkersson, brukspatron.	1874 ²⁶ / ₆	17	60	1,000	Församlingens skolråd.	
7. Eric Hanssons donation.	Till folkskolan till »nödiga årliga utgifters bestridande».	Eric Hansson, hemmansegare.	1862 ⁷ / ₂	—	—	200	Skolstyrelsen.	
8. Kastmans donation.	D:o d:o	C. G. Kastman, L:e landtmätare.	1863	—	—	100	D:o	
<i>Sundborns socken:</i>								
9. Danielssonska fonden.	Räntan användes hälften till fattigvården och hälften till skolväsendet.	C. G. och D. O. Danielsson, bergsmän och hemmansegare.	1874 ²⁹ / ₁₂	—	1,572	26,200	Kommunalnämnden.	
<i>Svärdsjö socken:</i>								
10. Forslindska donationen.	Räntan användes till byskolmästares afönig.	P. Forslind, brukspatron.	1828 ² / ₁₀	—	180	3,000	Församlingens skolråd.	
11. Sernsköldska fonden.	D:o till församlingens fattiga.	S. Sernsköld, landshöfding.	1795 ²⁶ / ₆	—	40 ¹²	675	Församlingens kyrkoråd.	
<i>St. Tuna socken:</i>								
12. Wallinska fonden.	Underhåll till stiftarens fattiga släktingar och efter deras död till andra fattiga inom socknen.	J. O. Wallin, erkebiskop.	—	—	45	750	Kommunalnämnden i St. Tuna.	
13. Arbetarnes vid Domnarfvets sågverk sjuk- och begravningshjelpkassa.	Att under sjukdomsdagar och vid dödsfall söka trygga hvarandra mot ekonomiskt obestånd.	A. Böhlmark, förvaltare.	1876 ²⁴ / ₂	19	629 ⁵⁰	1,162 ⁰⁵	Bruksförvaltaren A. Böhlmark.	1)
14. Domnarfvets jernverks sjuk- och begravningskassa.	Att vid sjukdomstillfällen och dödsfall till föreningens medlemmar lemna understöd.	C. Wetterström, ingenjör.	1875 ²³ / ₁	3	53	678 ⁴⁶	Kopparbergs bergslags spar-kassa vid Domnarfvets jernverk.	2)
15. Lorichska fonden.	Belöningar för öm föräldravård och till tjenstefolk för långvarig och trogen tjänst.	P. D. Lorichs, landshöfding.	1853	3	60	1,398 ¹⁰	Kommunalnämnden i St. Tuna.	
16. Konung Karl Johans donation.	Skodon till de fattiga.	Konung Karl XIV Johan.	1837	21	60	1,000	Fattigvårdsstyrelsen.	
17. Pastor C. Fr. Petterssons donation till småskollärare.	Bispringande af sjukliga eller ålderstigna småskolelärare.	C. Fr. Pettersson, skolprest.	1870 ¹⁰ / ₁₂	—	—	567	Skolrådet.	3)
18. Småböckeruas fond.	Anskaffande af skodon åt lärjungar i kyrkskolan.	Densamme.	»	5	15	250	D:o	
<i>Silfbergs socken:</i>								
19. Karl den 14:des donation.	Till understöd åt fattiga sockenbarn.	Konung Karl XIV Johan.	—	58	16 ⁹²	282	Kommunalnämnden i Silfberg.	
20. Silfverstråleska donationen.	Till en behöfvande enka eller hustru.	Karl Silfverstråle, major.	1784 ³ / ₆	—	—	82 ⁵⁰	Kyrkoherden i församlingen.	
21. Lorichska fonden.	Till tjenare för långvarig och trogen tjänst.	Lorichs, landshöfding.	—	—	—	150 ⁶⁴	Kommunalnämnden.	
<i>Gustafs socken:</i>								
22. Silfverstråleska donationen.	Räntan skall utdelas till en behöfvande enka eller hustru.	K. Silfverstråle, major.	1784 ³ / ₆	9	3	55	Kommunalnämnden i Gustaf.	
23. Lorichska stiftelsen.	Till tjenare för långvarig och trogen tjänst.	Lorichs, landshöfding.	—	—	—	426 ⁸⁸	D:o	
<i>Hedemora socken:</i>								
24. Lorichska fonden.	Räntan utdelas såsom belöningar till allmogens söner, döttrar och tjenstefolk, som deraf gjort sig förtjenta.	Insamlad genom frivilliga gåfvor.	1859	2	45	750	Kommunalnämnden i Hedemora.	
25. Skröderska fonden.	Räntan utdelas vid jul till socknens fattiga.	C. G. Skröder, handlande.	1862	15	30	500	Fattigvårdsstyrelsen i d:o.	
<i>Husby socken:</i>								
26. Carl v. Stockenströms fond.	Folkupplysningens befrämjande.	Husby sockens sparbank.	1869 ²⁹ / ₃	—	—	4,481 ⁷⁷	Skolrådet i Husby.	
27. Rosenborgska donationsfonden.	Underhåll af Rosenborgska grafkoret samt resten af räntan till folkundervisningen.	H. F. Lagergren, brukspatron.	1860 ⁹ / ₄	—	—	1,719 ⁷⁴	D:o d:o	
28. Mannerheimska fonden.	Understöd åt fattiga soldatenkor.	G. H. Mannerheim, öfverste. E. G. Bergins, andfötr.	1769 ¹ / ₂ 1784 ³⁷ / ₄	—	—	183 ⁵⁷	Kommunalnämnden i d:o.	

29. Dandaneliska fonden.	Understöd åt fattiga skolbar.	Lars Dandanell, masmästare, enka Katarina Hammarström.	1801 ²⁰ / ₁₂	—	—	391'86	Skolrådet i d:o.	
30. Norström, -Lagergrenska fonden.	Folkupplysningens befrämjande.	J. Norström, prost, H. Lagergren, brukspatron.	—	—	—	718'81	D:o d:o	
<i>Avesta kommun:</i>								
31. Avesta bruksarbetares sjukhjelpskassa.	Understöd under sjukdom och begrafningshjälp åt delägare.	H. A. Cornelius, brukspatron.	1875	67	1,614'17	3,710'18	E. A. Gumelius, kassör vid Avesta.	4)
<i>Garpenbergs socken:</i>								
32. Garpenbergs grufvebolags sjuk- och begrafningskassa.	Att lemna sjuk- och begrafningshjälp till delegare i kassan.	---	1876 ¹ / ₆	13	194'25	159'09	Gruffogden.	5)
33. Garpenbergs bruksarbetares sjukhjelpskassa.	Att lemna sjukhjälp till delegare i kassan.	---	---	11	54'50	515'35	Garpenbergs bruks förvaltning.	6)
34. Garpenbergs grufarbetares besparingskassa.	Att lemna understöd till orkeslösa arbetare och fattiga enkor vid Garpenbergs grufvor.	Grufarbetare.	Uråldrig	8	114	2,888'87	Gruffkontoret.	7)
35. Dormsjö bruksarbetares sjukhjelpskassa.	Att lemna delegare understöd vid inträffande sjukdom.	Dormsjö bruksarbetare.	---	20	91'50	703'95	Gjutmästaren Carl Lindstedt jemte 2 af arbetarne valde ledamöter.	
36. Eric Berglunds fond.	Understöd åt fattiga skolbarn i Garpenberg.	Insamling af vänner till afl. inspektoren E. Berglund.	1874 ⁵ / ₇	—	—	695'64	Skolrådet.	8)
37. »Alojisia-fonden» och Garpenbergs bruksarbetares besparingskassa.	Att lemna understöd till behöfvande under Garpenbergs bruk.	Sysslomännen i Högbo stål- och jernverks-aktiebolags konkursmassa.	1867 ?	6	238	Alojisia-fonden uppgår till 958'10, besparingskassan uppgår till 981'70 eller tillsammans 1,939'80	P. G. Dahlberg.	9)
<i>By socken:</i>								
38. »Lars Erssons fond».	Räntan till de fattiga till julen.	Häradsdomaren Lars Erssons arvingar.	1871	20	40	800	Kyrkovärden Eric Jansson i By.	
39. »December-fonden».	Till beklädnad af fattiga skolbar vid By kyrkskola.	J. E. Johansson, skollärare.	1866 ⁴ / ₁	4	13'65	297'69	Stiftaren och inspektoren Johan Westholm.	10)
40. Hedenstjernska skolfonden.	Beredande af tillgång till behöflig skolmateriel.	Hedenstjerna, brukspatron.	---	—	—	767'72	Horndals jernverksaktiebolag.	
41. By arbetareförenings sjuk- och begrafningskassa.	Till understöd åt föreningens medlemmar.	By arbetareförening.	1879 ² / ₅	1	11'90	89'25	Lokomotivförelaren J. E. Jansson.	11)
<i>Folkärna socken:</i>								
42. Lundénska fonden.	1:o) inköp och utdelning af läroböcker i kristendom åt fattiga skolbarn och nattvardsungdom, och 2:o) utdelning af medikamenter och understöd åt fattiga sjuka.	Joh. Lundén, magister, och hans moder Catharina Ersdotter.	1784 ⁷ / ₁₀	67	37'56	755'06	Pastor i församlingen.	
43. Komminister A. Nerellii testamente.	Utdelning af understöd åt flitiga, behöfvande skolbarn ifrån Åsgarns hyttelag.	Johanna Rediu, jungfru.	1869 ²¹ / ₅	12	54'80	1,230'28	Skolrådet i d:o.	
44. Mats Larsonska fonden.	Utdelning af understöd åt utaf långvarig sjukdom plågade och derjemte fattiga medlemmar af församlingen.	Mats Larsson, kyrkovård, och hans hustru.	1859 ¹⁷ / ₄	1	11'50	200	Pastor och kyrkovårdarne.	
45. Christierniska fonden.	Utdelning af understöd åt fattiga skolbarn, terminspenningar åt skolmästare, belöning och uppmuntran för uppodlingar och trädgårdsplantering.	Gustaf Christiernin, prost.	1795 ²³ / ₅	60	30	476'22	Pastor i församlingen.	
46. Christierniska spanmäls-fonden.	Till understöd åt fattiga skolbarn.	Densamme.	1795 ²³ / ₅	50	50 lisp. rågmjöl	---	Kommunalnämndens ordförande.	
47. Eurénska fonden.	Utdelning af understöd åt mycket fattiga och sjuka personer samt vårdande af stiftarnes gravar.	Axel Eurén, prost, och hans hustru.	1872 ²¹ / ₅ och 1876 ¹⁷ / ₁₀	4	43'12	750	Pastor i församlingen.	
48. Eric Matssons fond.	Inköp af kläder åt snälla och värtande skolbarn hvarje jul.	Eric Matsson, kyrkovård.	1879 ²⁴ / ₁₂	2	30	500	Kommunalnämndens ordförande.	
<i>Bjursås socken:</i>								
49. Sägmyre nickelverks sjuk- och pensionskassa.	Att lemna sjuk- och begrafningshjälp, medikamenter och läkarevård samt pension.	R. Flechner, bergsingenjör.	1875 ² / ₅	5	48	2,473'47	En vald styrelse.	12)
<i>Als socken:</i>								
50. Westbergs donationsfond.	Till understöd åt fattiga skolbar.	A. Westberg, kyrkoherde, och hans hustru.	1794 ²¹ / ₁₀	144	495'23	11,052'21	Församlingens pastor.	

Tab. No 5. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning år 1880		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkn.
				till antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.			
<i>Siljansnäs socken:</i>								
51. Siljansnäs kyrkobyggnads-komiterades fond.	Att af räntan inköpa matvaror att utdela åt någon behöfvande, som likväl icke åtnjuter fattigunderstöd, hvarje julafton.	De personer, som såsom komiterade förestodo byg-gandet af Siljansnäs kyrka.	1876	1	12	200	Kyrkorådet.	
52. Lorichska fonden.	Till belöning åt troget och nyktert tjenstfolk.	Lorichs, landshöfding.	—	—	—	125 ¹²	Kommunalnämnden.	
<i>Leksands socken:</i>								
53. Leksands sockens nöd-hjelpskassa.	Att under nöddår skaffa arbete och födoämnen åt nöd-lidande, som ej äro fattighjon.	Kommunalnämnden, på hvars uppmaning insamling verk-ställes.	1868	—	—	1,436 ⁹³	Kommunalnämnden i Leksand.	
54. Hvasserska donationsfon-den.	Att, då fonden stigit till betydligare belopp, använda räntan till brödföda åt fattiga skolbarn.	G. Hvasser, prost.	1857 ^{6/12}	—	—	1,129 ⁴¹	Pastor, kyrkovårdarne och ord-föranden i sockennämnden.	
55. Mamsell Charlotta Rund-qvists donation.	Att lemna julgåfvor åt 3 orkeslösa behöfvande qvinnor inom församlingen.	Charlotta Rundqvist, kläd-sömmerska.	1873 ^{18/10}	—	—	219 ²¹	Kommunalnämnden i Leksand.	
<i>Rättviks socken:</i>								
56. Komministern J. Bärsells donation.	Byskollärares aflöning.	J. Bärsell, komminister.	—	—	—	450	Skolrådet i Rättvik.	
57. Brukspatronen P. Forslinds donation.	D:o d:o	P. Forslind, brukspatron.	—	—	—	3,000	D:o d:o	
58. Majoren Herzenhjelm's don-ation.	Till tre soldatenkor.	Herzenhjelm, major.	—	—	—	75	Fattigvårdsstyrelsen i d:o.	
59. O. Senells donation.	Fattigunderstöd.	O. Senell, prost.	—	12	1 fjerd. korn	12 tunnor korn	—	
60. Enkefru Svenssons dona-tion.	Till orkeslösa fattiga.	Svensson, fru.	—	—	—	—	—	13)
<i>Mockfjerds kapellag i Gagnefs socken:</i>								
61. Blumenbergska donations-fonden.	Inrättande af en småskola inom kapellaget.	R. Blumenberg, komminister.	—	—	—	40 ⁷¹	Kyrkostyrelsen.	
62. Theanderska-Ernholmska donationen.	Räntan utdelas till 20 eller 30 af de aldra fattigaste i kapellaget.	Fru kaptenskan E. K. The-ander och hennes moder Margareta Ernholm.	1788 ^{1/2} och 1790 ^{3/4}	22	60	1,000	D:o	
<i>Gagnefs socken:</i>								
63. Godeniiska stiftelsen.	Att understödja Gagnefs och Mockfjerds fattiga.	A. F. Godenius, grosshand-lare.	1831 ^{25/5}	16	118 ²⁰	2,170	Pastor och kyrkovårdarne.	
64. Brovalliska donationen.	Understöd åt fattiga i Gagnef.	Catharina Brovallius, fru.	1836 ^{18/5}	6	24	500	D:o d:o	
65. Lorichska stiftelsen.	Till tjenare för långvarig och trogen tjenst.	Lorichs, landshöfding.	—	1	3	50	Kommunalnämnden.	
<i>Mora socken:</i>								
66. Svedeliiska fonden.	Skolväsendets förkofran.	A. Svedelius, enkeprostinna.	1847 ^{18/5}	—	90	1,500	Skolrådet i Mora.	
67. Sven Erssons fond.	D:o d:o	Sven Ersson, riksdagsman.	1879 ^{31/10}	—	30	500	Skolstyrelsen i d:o.	
<i>Sofia Magdalena socken:</i>								
68. Enkefru Hedvig Godenii fond.	Till de fattiga i Sollerön.	Prosten J. E. Godenii fru.	1850 ^{24/6}	1	50	1,531 ²⁵	Fattigvårdsstyrelsen.	
69. Enkedonationen.	Understöd till fattiga enkör i församlingen.	C. B. Godée med fru.	1865 ^{17/9}	3	12	200	Pastor och kyrkovårdarne.	
70. Hittogods-fonden.	Till fattiga barn i församlingen medelst insättning i ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm.	—	—	—	—	—	—	
<i>Venjans socken:</i>								
71. Skolkassan.	Räntan användes hufvudsakligen å skolorna.	Samlad genom gåfvor under prosten Leufqvists tid, som afled 1814.	—	—	—	1,957 ⁴²	Pastor i församlingen.	
72. Fattigkassan.	D:o d:o till fattigvårdens bestridande.	Samlad genom gåfvor och bötesaucler.	Bildad se-dan 1608	—	—	3,111 ⁹⁵	Fattigvårdsstyrelsen.	

Elfdalens socken:

73. Konung Karl XIV Johans donation.	Att räntan 5 proc. årligen d. $\frac{2}{12}$ skall utdelas till de mest behöfvande i församlingen.	Karl XIV Johan.	1830 $\frac{2}{2}$	175	112 50	2,250	Kommunalnämnden i Elfdalen.
--------------------------------------	--	-----------------	--------------------	-----	--------	-------	-----------------------------

Säfsnäs socken:

74. Fruarna Loos och Pålhammars testamentsfond.	Till understöd åt fattige.	Fruarna Loos och Pålhammar.	—	} 21	} 108 67	} 311 11	} Kommunalstyrelsen i socknen.
75. Fru Sundins d:o.	D:o d:o	Sundin, fru.	—				
76. Arvid Romans d:o.	D:o d:o	Arvid Roman.	—				
77. Landshöfding Lorichs d:o.	För trogen och långvarig tjänst.	P. D. Lorichs, landshöfding.	—				

Lima socken:

78. Westlingska donationsbrevet.	Till fattiga barns underhåll under deras skolgång.	A. Westling, tillsyningsman.	1851 $\frac{15}{12}$	—	—	1,875	Pastor i församlingen.
----------------------------------	--	------------------------------	----------------------	---	---	-------	------------------------

Transtrands socken:

79. Westlingska donationsfonden.	Fattiga skolbarns underhåll under deras skolgång.	A. Westling, tillsyningsman öfver skogarna.	1851 $\frac{15}{12}$	24	120	1,125	Pastor i församlingen.
80. Lifräntefonden.	Att bereda lifränta åt flitiga skolbarn.	Chr. M. Glantzberg, dåvarande kyrkoherde.	1873 $\frac{31}{12}$	47	47	500	Skolstyrelsen.

Grangårde socken:

81. Hyttiset.	Fattigvården.	L. M. Nyberg, rådman.	1769 $\frac{11}{3}$	—	75	6,600	Kommunalstyrelsen i socknen.
82. Sörvik.	D:o	E. Björkner, brukspatron.	1842 $\frac{9}{3}$	—	200	3,800	D:o d:o
83. Öhmanska donationen.	Fattigunderstöd till behöfvande.	Öhman, brukspatron.	—	—	53 01	916 91	D:o d:o
84. Lorichska fonden.	—	Lorichs, landshöfding.	—	—	—	227 88	D:o d:o

Norrbärke socken:

85. Hagstedtska donationen.	Till underhåll af 60 å 70 fattiga barn i socknen.	Johan Hagstedt, handlande.	1838 $\frac{9}{1}$	65	5,000	80,000	En särskild direktiön under ordförandeskap af församlingens pastor.
86. Larssonska stiftelsen.	Bidrag till afföning åt socknens skollärare.	Per Larsson, bruksegare.	1846 $\frac{1}{12}$	—	90	1,500	Skolrådet och dess ordförande.
87. Robsahmska donationen.	Att till 8 af socknens fattige, företrädesvis enkor efter aflidna tyska smeder, årligen utdela räntan.	Abr. Robsahm, bruksegare.	1732 $\frac{15}{12}$	8	100 81	504 rdr 3 sk. specie	Pastor i socknen.
88. Lorichska stiftelsen.	Till tjänare för långvarig och trogen tjänst.	Insamling genom frivilliga bidrag.	1858	—	—	750	Kommunalnämnden.
89. Smedjebackens valsverks sjukhjelpskassan.	Att betrygga valsverksarbetarne mot det ekonomiska obestånd, som af iråkad sjukdom kan blifva en följd.	Smedjebackens valsverks intressenter.	1864 $\frac{1}{4}$	43	311	3,422 37 (handhafves mot 6 proc. af bolaget).	En styrelse, deri valsverkets disponent och, då han är frånvarande, förvaltaren är sjelfskrifven ordf., samt 2 ord. ledamöter, som arbetarne bland sig utvälja för ett år.

Söderbärke socken:

90. Dahlsönska fonden.	Till understöd åt fattiga skolbarn.	Dahlson, brukspatron på Ferna.	1805 $\frac{11}{3}$	—	—	63 Sk 8 tack-jern årligen	Pastorsembetet i Söderbärke.
91. Robsahmska testamentsfonden.	Till fattiga smeder och deras enkor under Larsbo och Malingsbo bruk.	Abr. Robsahm, brukspatron.	1732 $\frac{15}{12}$	8	34 02	504 rdr specie	Pastor i församlingen.
92. Wikselliska testamentsfonden.	Till beklädnad och böcker åt fattiga skolbarn i Viks by.	Isak Wiksell, handlande från Stockholm.	1848 $\frac{5}{4}$	4	79 71	1,917	D:o d:o

Malingsbo socken:

93. Olof Perssons donation.	Hälften af räntan till afföning åt skolläraren m. m. samt hälften till bespisning af fattiga skolbarn.	Olof Persson, kolare.	1841 $\frac{1}{11}$	—	55	1,000	Kommunalnämnden.
94. Heijkensköldska fonden.	Till understöd åt någon fattig eller ofärdig smed i Malingsbo.	Enkefru G. Heijkensköld.	1875 $\frac{1}{3}$	1	60	1,000	Ordförandena i kyrko- och kommunalstämmorna.
95. Olof Perssons donation.	Räntan användes till lön åt kyrkoherden.	Olof Persson, hemmausegare.	1841 $\frac{1}{11}$	1	21	350	Kommunalnämnden.
96. Kyrkokassan.	Räntan till julljus i Malingsbo kyrka.	Fru S. L. Ehrenheim.	1802 $\frac{1}{10}$	—	—	166 66	Kyrkoherden.
97. Fattigkassan.	Räntan till lättande af fattigvårdstugan.	—	—	—	151 80	2,530	Kommunalnämnden.
98. Heijkensköldska fonden.	Räntan användes till Heijkensköldska grafvens underhåll eller lägges till kapitalet, till dess detsamma uppgått till 10,000 kr., då räntan användes till välsörande ändamål och grafvens underhåll.	Fru G. Heijkensköld.	1875 $\frac{1}{3}$	—	—	1,327 69	Kyrkoherden och kommunalnämndens ordförande.
99. »Hedbymedlen».	Räntan till lön åt kyrkoherden.	Fru S. R. Tersmeden.	—	—	—	750 rdr hko	Kommunalnämnden.
100. »Ehrenheimiska fonden».	D:o d:o	Petter Snack, landshöfding, och C. G. von Ehrenheim.	1712—1745	1	83 33	2,083 33	—

Tab. N:o 5. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning år 1880		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkn.
				till antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.			
<i>Ludvika socken:</i>								
101. Kammar-tjenaren Carl Nedenbergs testamente.	Till julgåfva åt någon inom socknen åldrig och behöfvande tjänare, som har vittnesbörd om berömvärdt uppförande.	Carl Nedenberg, kammar-tjenare.	1853 ² / ₃	1	4 ⁵⁰	75	Kyrkorådet; öfvertages från och med 1882 af fattigvården.	
102. Sara Margreta Uggla's testamente.	Räntan af 100 kr. till de fattigaste enkör, hälften till jul, hälften till midsommar; räntan af återstående 50 kr. användes till hjälp vid kyrkoreparationen.	S. M. Uggla, mamsell.	1861 ¹ / ₂	1	9	150	D:o d:o	
<i>Stora Skedvi socken:</i>								
103. Östermanska donationen.	Att inköpa biblar åt fattiga nattvardsbarn med goda kunskaper och godt uppförande.	Johan Österman, skollärare.	1793 ²³ / ₂	4	6	100	Kyrkostämman och kyrkorådet genom pastor.	
104. O. Forslinds donation.	Antagligen till Nybergs skolfond. Gåfvobref finnes ej.	Olof Forslind, landskamrer.	—	—	45	750	D:o d:o	
105. Th. Parks donation.	Belöningar åt flitiga skolbarn.	L. Th. Park, handlande.	1855 ¹⁹ / ₁	—	60	1,000	D:o d:o	
106. P. Forslinds donation.	Byskolmästares aflöning.	P. Forslind, brukspatron.	1828 ² / ₁₀	—	180	3,000	D:o d:o	
107. Myrmarkska donationen.	Skolhållning i församlingen.	P. Myrmark, löjtnant.	—	—	6	100	D:o d:o	
108. Eriksonska donationen.	Till lön för en skolmästare.	Skiunar Jan Ersson, hemmanssegare.	1824 ¹ / ₃	—	10	166 ⁶⁷	D:o d:o	18)
109. Nymanska donationen.	Skolhållning i Nybergets by af St. Skedvi socken.	Hans Nyman, sadelmakare.	1743 ² / ₁	—	9 ⁹⁴	166 ⁶⁶	D:o och skolråd.	
110. Skogbergska donationen.	Till de fattiga i socknen.	Stina Skogberg, piga.	1862	—	30	500	Fattigvårdsstyrelsen.	
111. Jernströms d:o.	D:o d:o	Jernström, mamsell.	1862	—	57	950	D:o	
112. Göranssonska d:o.	D:o d:o	Göransson.	—	—	6	100	D:o	
113. v. Knorringska d:o.	Till 2 de torftigaste soldatenkör i socknen.	Carl v. Knorring, öfverste, och arvingar.	1815 ¹⁵ / ₃ 1830, 1831	—	15	250	D:o	
114. Ekmanska d:o.	Till de fattiga i socknen.	P. E. Ekman, assessor, och arvingar.	1797 ¹⁶ / ₁₁	—	36	600	D:o	
115. Lindgrenska d:o.	D:o d:o	E. Lindgren, direktör.	1796 ¹⁸ / ₄	—	18	300	D:o	
116. Sernanderska d:o.	Till någon af de mest behöfvande enkör.	Elisabet Sernander, doktorinna.	1776 ²² / ₁	—	2 ²⁵	37 ⁵⁰	D:o	
117. Pig-testamentet.	Till de fattiga i socknen.	Marg. Andersdotter, piga.	1753	—	2 ²⁵	37 ⁵⁰	D:o	
118. Wigelinska donationen.	Till de mest behöfvande fattiga.	María Wigelin, jungfru.	1739 ² / ₄	—	3	50	D:o	
119. Herdmanska d:o.	Till de fattiga i socknen.	Herdman, kontraktsprost.	—	—	1 ⁵⁰	25	D:o	
<i>Vika socken:</i>								
120. Lorichska fonden.	Till belöning åt gamla trogna tjänare.	Vika socknemän.	1862 ¹² / ₄	—	—	134 ⁶¹	Kommunalnämnden.	19)
121. Beklädnadsfond för fattiga barn.	Till beklädnad åt fattiga barn.	Vika socknemän.	1852	23	57	950	D:o	
122. Komministern L. P. Anderssons stipendiefond.	Till premier åt fattiga men flitiga skolbarn.	L. P. Andersson, komminister.	1875 ²² / ₄	—	30	500	D:o	
123. Berggrenska fonden.	Till Vika moderförsamlings fattiga.	A. M. Berggren, enka.	1868 ⁹ / ₈	34	90	1,500	—	
<i>Sätters socken:</i>								
124. Lorichska stiftelsefonden.	Till belöning åt allmogens söner och döttrar, utmärkta för nyktert och sedesamt förhållande samt åt tjänstfolk för långvarig och trogen tjänst.	Lorichs, landshöfding.	1854 ¹ / ₁	2	3 ³⁰	55	Fattigvårdsstyrelsen.	20)
<i>Hosjö kapell:</i>								
125. Erland Månssonska donationen.	Bidrag till kyrkans underhåll.	Erland Månsson, bergsman.	—	—	5	100	Kyrkorådet inom kapellet.	
126. Hanngrens och Petter Perssons donation.	Premier till flitiga skolbarn.	Hanngren, prost, och P. Persson, bonde.	1859 ¹¹ / ₇	—	6 ⁶³	121 ⁸⁰	Skolrådet i d:o.	
<i>Envikens socken:</i>								
127. Sernsköldska donationen.	Till fattigvården.	—	—	—	—	225	Pastor och kyrkorådet.	
128. Starnbergiska d:o.	Till inköp af nya testamenten åt fattiga nattvardsbarn.	—	—	—	—	67	—	
129. Forslindska d:o.	Till skolkassan.	—	—	—	—	750	Pastor i Svärdsjö.	

B. I Falu stad:

K. Miss Befattningsskrivarens Familjenämnad 1871—1880. Kopparbergs län.

Tab. No 5.

Kopparbergs län.

65

1. Hedenbergska donationsfonden.	Räntan fördelas årligen jultiden lika emellan 5 bland stadens fattiga fruntimmer af bättre stånd.	Amalia Hedenberg.	1876 ²⁶ / ₁	5	180	3,000	Fattigvårdsstyrelsen i Falun.	
2. Byggmästaren Erik Nordgrens understödsfond.	Räntan skall årligen utdelas åt 6 fattiga eller orkeslösa i Falun bosatta fruntimmer.	Fru Elisabet Nordgren.	1877 ⁹ / ₁	6	180	3,000	D:o d:o	
3. Per Forsslinds barnuppfostringsfond.	Årliga räntan till fattiga barns i staden uppfostran.	Per Forsslind, brukspatron.	1828 ² / ₁₀	13	809	15,000	Landshöfdingen i länet och pastor i församlingen. Skolrådet i Falun.	
4. Kommuniester C. G. Rosbergs donation.	Årliga räntan till premier åt folkskolebarn i Falu stads folkskola.	C. G. Rosberg, kommuister.	1873 ⁴ / ₂ och 1875 ²⁰ / ₁ 1876 ²⁰ / ₁	8	100	2,000	D:o d:o	
5. Prosten Simon Naulers donerade medel.	Årliga räntan till bekostnad af kläder åt fattiga folkskolebarn i Falun.	Simon Nauler, prost.	1750 ⁹ / ₃	1	13 ⁴ / ₉	269 ⁷ / ₂	D:o d:o	
6. Lindh-Ehrnströmska premierna.	Årliga räntan till premier åt barnen i Falu stads folkskola.	D. G. Lindh, bergsrådman, och hans fru.	1871 ¹⁹ / ₁₂	20	100	2,000	D:o d:o	
7. Badaremästaren Petter Ericssons donation.	Räntan skall, då kapitalet uppgått till 1000 kronor, användas till beklädnad åt medellösa barn i Falu stads folkskola.	Petter Ericsson, badaremästare.	1860 ²⁷ / ₁	—	—	895 ⁵ / ₁	D:o d:o	
8. All. assessoren P. Brunnmarks donation.	Årliga räntan utdelas till premier åt barnen i Falu stads folkskola.	P. Brunnmark, assessor.	1827 ²⁵ / ₄	—	50	1,000	Fattigvårdsstyrelsen i Falun.	
9. All. magister A. Elsbergs donation.	Årliga räntan tillfaller fattiga nödlidande, helst fader- och moderlösa barn.	A. Elsberg, magister.	1779 ⁷ / ₃	1	59 ¹ / ₉	1,183 ⁷ / ₅	D:o d:o	
10. All. doktor Berggrens donation.	Årliga räntan användes till fattiga barns uppfostran.	Berggren, doktor.	1832 ⁹ / ₁₀	2	173 ² / ₆	3,465 ³ / ₀	D:o d:o	
11. Fru Karin Örens donation.	Årliga räntan utdelas åt pauvres honteux.	Karin Örn, enkefru i Gefle.	1870 ⁹ / ₃	11	250	5,000	D:o d:o	
12. Fru Fredricens donation.	Årliga räntan utdelas åt en pensionär; efter dennes död tillfaller kapitalet fattigvården.	Fredricens, fru.	1840 ³ / ₅	1	50	1,000	D:o d:o	
13. Jungfru Brita Wikbergs donation.	Årliga räntan utdelas åt fattiga barn till julen.	Brita Wikberg, jungfru.	1866 ¹⁴ / ₇	2	12	200	D:o d:o	
14. Mamsell Carolina Lindhs donation.	Årliga räntan utdelas åt 6 i Falun boende pauvres honteux, helst borgarenskor och döttrar, vid julen.	Lindh, Carolina.	1865 ¹⁹ / ₁₂	6	100	2,000	D:o d:o	
15. Geschwornern H. P. Eggertz' donation.	Årliga räntan utdelas till 3 i Falun bosatta enkör efter grufve- eller hyttarbetare vid St. Kopparberget, företrädesvis till sådana, som ega oförsörjda barn.	H. P. Eggertz, geschwornern.	1867 ²⁷ / ₆	3	50	1,000	D:o d:o	
16. Enkefru landshöfdingskan Maria Lorichs' donation.	Årliga räntan utdelas den ²⁹ / ₁ till 4 å 5 fattiga i Falun, företrädesvis blinda sådana.	Enkefru Lorichs.	1867 ²⁹ / ₅	5	55	1,100	D:o d:o	
17. Rådmanen P. Linderholms donation.	Årliga räntan utdelas den ⁹ / ₁ till 5 familjer eller enkör eller ogifta fruntimmer, som genom sjukdom eller eljest utan eget förvällande råkat i fattigdom.	P. Linderholm, rådman.	1862 ¹ / ₅	5	100	2,000	D:o d:o	
18. Afidne bergsmannen Clas Wallmans donation.	En arbetsinrättning i Falu stad.	Clas Wallman, bergsman.	1866 ²² / ₁₂	—	—	42,494 ² / ₇	D:o d:o	21)
19. All. löjtnanten J. A. Lembergers donation.	D:o d:o	J. A. Lemberg, löjtnant.	1853 ²⁸ / ₇	—	—	3,609 ² / ₉	D:o d:o	21)
20. Utskänkingsbolagets i Falun donation.	D:o d:o	Utskänkingsbolaget i Falun.	1858 ⁶ / ₅	—	—	25,000	D:o d:o	21)
21. Fru Sara Andrietta Lindhs donation.	Årliga räntan utdelas åt äldre f. d. tjänarinnor i Falun, hvilka länge och troget tjänat, helst hos få hushönder.	Fru Sara A. Lindhs storbhuselegare.	1880 ¹⁹ / ₇	—	—	10,000	D:o d:o	22)
22. Vilhelmina och C. E. Ericssons donation till slöjdskolan i Falun.	Årliga räntan användes till anskaffande af beklädnad åt fattiga flickor i slöjdskolan.	C. E. Ericsson, jernhandlare, med fru.	1878 ²³ / ₄	—	50	1,000	D:o d:o	
23. All. kommuister C. G. Rosbergs donation.	Årliga räntan utdelas åt två behöfvande i staden.	C. G. Rosberg, kommuister.	1875 ²⁰ / ₁	2	50	1,000	D:o d:o	
24. Brukspatronen Nils Södergrens testamentsfond.	Årliga räntan utdelas till orkeslösa bergslagsarbetare samt allidne sådana arbetares fattiga enkör och barn.	Nils Södergren, brukspatron.	1805 ¹⁹ / ₁₁	—	—	¹ / ₂ fjerdepart i St. Kopparbergs grufva. 1,509	D:o d:o	23)
25. Vilhelmina och C. E. Ericssons donation.	Årliga räntan skall användas till bekostande af beklädnad åt fattiga ynglingar och flickor från Falu stad, hvilka första gången begå 11. 11. nattvård.	C. E. Ericsson, jernhandlare, med fru.	1878 ²³ / ₄	4	75	1,500	D:o d:o	
26. Mamsell Aug. Lagerstedts donation.	Årliga räntan utdelas vid påsktiden med lika belopp åt 5 i Falun boende och vistande ogifta äldre fruntimmer eller enkör, som äro behöfvande.	En fruntimmer i Falun.	1877 ¹⁹ / ₁₂	5	50	1,000	D:o d:o	
27. Hedmanska donationen.	Årliga räntan skall användas till premier i Falu stads folkskola.	C. J. Hedman, handlande.	1870 ³ / ₁₁	6	60	2,767 ⁰ / ₃	D:o d:o	24)
28. All. brukspatr. C. P. Bergstens donation till fattiga kvinnor och män af handverksklassen i Falun.	Nyssnämnda.	C. P. Bergsten, brukspatron.	1849 ²⁰ / ₃ och 1859 ¹ / ₄	—	—	4,849 ⁸ / ₇	D:o d:o	25)
29. Anna Erica Ericssons testamentsfond.	Årliga räntan skall användas till bekostnad af beklädnad åt fattiga barn i stadens folkskola.	C. E. Ericsson, jernhandlare.	1863 ¹⁰ / ₂	4	75	1,500	D:o d:o	
30. All. bergmästarinnan Schulzens donation.	Räntan tillfaller fattigvårdens kassa.	Pl. Schulzen, bergmästarinna.	1852 ²⁷ / ₂	—	265	5,300	D:o d:o	26)
31. Jernkranshandlaren C. E. Ericssons donation.	Årliga räntan användes till beklädnad åt fattiga barn i Falu stads folkskola.	C. E. Ericson, jernhandlare.	1872 ² / ₂	5	100	2,000	D:o d:o	
32. Borgmästaren Sundells donation.	Årliga räntan användes vid jultiden till anskaffande af beklädnad åt fattiga barn i stadens folkskola.	E. M. Sundell, borgmästare.	1870 ⁹ / ₁₂	3	60	1,000	D:o d:o	

Tab. No 5. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSVALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.		7.	8.		9.
				Utdelning år 1880	af nedanstående hela belopp. Kronor.		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	till antal personer.					Anmärkn.
33. Enkefru Carolina Fernhunds donation.	Ärliga räknan användes till bekostande af beklädnad åt fattiga barn, helst flickor vid deras första nattvardsgång.	Carolina Fernlund, fru.	1866 ^{29/10}	6	120	2,000		Fattigvårdsstyrelsen.	
34. Carolina Engströms donation.	Ärliga räknan användes till betalande af legosängsavgifter för sådana fattiga, helst från Falu stad, som ej kunna påräkna fattigunderstöd.	Carolina Engström, mamsell.	1880 ^{27/4}	—	—	5,000		Lasarettidirektionen i Falun.	
35. C. D. Ströms donation.	Inrättande af en frising å länslasarettet härstades.	C. D. Ström, brukspatron.	1876 ^{14/10}	14	282 ²⁵	5,000	D:o	d:o	27)
36. Lefflerska donationen.	Ärliga räknan skall användas till understöd åt en flickskola i Falun.	C. J. Leffler, f. d. inspektor.	1841 ^{3/2}	—	30	500	D:o	d:o	
37. Barnhemmet i Falun.	Att uppfostra barn af kvinnokön, företrädesvis tillhörande Falu samhälle, hvilka sakna nödig föräldravård.	Stiftelsen uppkommen genom insamlingar och gåfvor.	—	9	1,824	16,514 ⁶⁷		En styrelse bestående af 6 fruntimmer.	28)
38. C. E. Ericssons donationsfond.	Att befrämja barnhemmets i Falun verksamhet att uppfostra barn af kvinnokön, hvilka sakna nödig föräldravård.	C. E. Ericsson, jernhandlare i Falun, och hans hustru Vilhelmina Ericsson.	1878 ^{23/4}	—	—	1,000	D:o	d:o	
39. Fru Sophie Kronbergs donationsfond.	Att befrämja barnhemmets i Falun verksamhet.	Sophie Kronberg, enkefru.	1876 ^{12/1}	—	—	5,000	D:o	d:o	
40. C. Es donationsfond.	D:o d:o	Carolina Engström, mamsell.	—	—	—	5,000	D:o	d:o	29)
41. Loriciska stiftelsefond.	Ärliga räknan utdelas åt tjenare eller tjänarinnor, som länge och troget tjänat hos samme husbonde.	Insamling af Faluboar efter landshöfding Lorichs afskedstagande.	—	1	55	1,000		Drätselkammaren i Falun.	
42. Enkefru Maria Kronbergs donation.	För kapitalet skall inköpas lämplig plats och der anordnas en lekplats för Falu stads barn.	Maria Kronberg, enkefru.	1880 ^{29/1}	—	—	20,926 ⁰⁵	D:o	d:o	
43. »Sofiahemmet».	Att så snart tillräcklig fond förefinnes, inrätta ett hem der enkör eller döttrar till handlande eller handverkare må ega fri bostad, bestående af rum och kök.	Sophie Kronberg, enkefru.	1876 ^{12/1}	—	—	4,120		En styrelse bestående af tre personer.	
44. Johanna Sofia Berglinds donation.	Att sedan en närvarande är intagen å barnhemmet, räknan skall vid jultiden tilldelas 2 behöfvande ogifta kvinnor af bättre klassen.	Johanna Sofia Berglind, mamsell.	1870 ^{18/5}	1	50	2,026		Magistraten.	
45. Sjukhjuls- och understöds-kassa vid St. Kopparberget.	Att lemna understöd under sjukdom och vid dödsfall.	St. Kopparbergs bergslag och arbetarne vid kopparverket.	—	209	2,211	10,966 ³⁹		En för hvarje år vald styrelse.	30)
46. Lindh-Ehrnströmska donationen.	Att af årliga räknan vid döfstummeskolan bereda friplats för en yngre elev; återstoden skall användas till premier åt deraf förtjente elever.	D. G. Lindh, bergsrådman.	1875 ^{8/6}	17	275	5,000		Styrelsen för Kopparbergs läns döfstummeskola.	
47. Skyddsmödrarförbundet.	Att bereda arbetsförtjenst åt fattiga kvinnor i staden samt att undervisa arbetsklassens döttrar i handslöjd, såsom sticka, sy, väfva, spinna, märka o. d. — I förbundets skola undervisas nu, mot årligt arvode från skolrådet, alla de flickor, som besöka ogentliga folkskolan.	J. Backsell, komminister.	1842 ^{30/8}	—	574 ¹⁴	22,165		En styrelse af damer med manlig sekreterare.	31)
48. Westlienska fonden.	Premier åt en lärjung vid Falu allmänna läroverk.	Aff. postinspektor Olof Westliens arvingar.	1791	1	2 ⁸³	56 ⁶⁷		Rektor vid Falu högre allmänna läroverk.	
49. Lidmanska fonden.	D:o en fattig d:o vid d:o.	C. M. Halldin.	1783 ^{30/10}	1	5	100		Densamme.	
50. Pihlska fonden.	D:o en d:o vid d:o.	Gabriel Pihl, rektor.	1790	1	4 ¹⁶	83 ³³		Densamme.	
51. Fernströmska fonden.	Stipendier åt 2 lärjungar vid d:o.	Malena Andersdotter.	1750 ^{28/6}	2	12 ⁵⁰	250		Densamme.	
52. Stora Bergslagens gåfvo-fond.	Till böckers inköpande för fattiga lärjungar vid Falu allmänna läroverk samt andra läroverkets behof.	St. Kopparbergs bergsrätt.	1750 ^{21/4}	—	Inkomst 610	12,200		Densamme.	
53. Erik Sohlbergs testamentsfond.	Till gägn och nytta för Falu allm. läroverk.	Erik Sohlberg, konststatsinspektor.	1739 ^{30/5}	—	Inkomst 305	6,100		Densamme.	
54. Olivenbaumska testamentsfond.	Stipendium.	C. Th. Olivenbaum, brukspatron.	1874 ^{8/1}	1	75	1,500		Densamme.	
55. Lindh-Ehrnströmska fonden.	Till 2 stipendier.	D. G. Lindh och hans framl. maka S. A. Ehrnström.	1871 ^{13/12}	2	150	3,000		Densamme.	
56. Ebsburgska fonden.	Till löneförbättring åt 4 adjunker.	Anders Ebsburg, hospitalspredikant.	1779 ^{7/3}	4	52 ⁵⁰	875		Densamme.	
57. C. E. Ericssons stipendiefond.	Till 2 stipendier.	C. E. Ericsson, handlande, och hans hustru Vilhelmina Ericsson.	1878 ^{23/4}	2	75	1,500		Densamme.	
58. Tunellska fonden.	Till ett slägstipendium.	E. G. Tunell, bergslagsdirekt.	1875 ^{10/11}	1	75	1,500		Densamme.	
59. Munktelmska fonden.	Stipendiefond vid Falu allmänna läroverk.	J. H. Munktel, brukspatron.	1859 ^{17/12}	1	50	1,000		Densamme.	
60. Albrechtssonska fonden.	Premium åt 2 lärjungar vid Falu allm. läroverk.	Albrecht Albrechtsson, pastor.	1821 ^{31/5}	2	30	600		Densamme.	
61. Kronberg-Ostbergiska fonden.	Stipendium åt en lärjung vid d:o.	J. H. Kronberg, handl., och dess maka Maria Ostberg.	1865 ^{1/10}	1	75	1,500		Densamme.	
62. Bohmska fonden.	D:o åt en till akademien afgående yngling.	O. Bohm, nu prost i Nora.	1862 ^{2/6}	1	50	1,000		Densamme.	

63. Flygarska fonden.	Till inköp af böcker och annan uppmantran åt fattige lärjungar vid Falu allm. läroverk.	Susanna E. Flygare, måmsell.	1828 ⁷ / ₃	Till flere lärjungar.	409	8,230	Densamme.
64. G. Falhens fond.	Stipendium åt en till akademien afgående yngling.	G. Falhem, brukspatron.	1866 ¹⁵ / ₁₁	1	60	1,200	Densamme.
65. Hallinska fonden.	Do åt en eller två ynglingar vid Falu allm. läroverk.	O. F. Hallin, medicinalråd.	1859 ¹⁷ / ₁₂	2	50	1,000	Densamme.
66. Hrmanska fonden.	² / ₃ af räntan till stipendier åt 4 ynglingar vid Falu allm. läroverk, ¹ / ₃ att jemt fördelas mellan 3 adjunkter vid samma läroverk.	Kristian Thrmann, prost och kyrkoherde.	1810 ²¹ / ₃	7	80	1,500	Densamme.
67. Wallmanska fonden.	Till 3 stipendier vid Falu läroverk.	Claës Wallman, brukspatron.	—	3	250	5,000	Densamme.
68. Hallenstiernska fonden.	Halfva räntan till böckers inköpande åt ynglingar vid Falu allm. läroverk samt till andra uppmantringar och understöd åt fattiga och välartade lärjungar derstädes. (Andra hälften tillfaller Vesterås' gymnasium.)	G. Hallenstierna, regeringsråd.	1810 ²⁵ / ₁₁	5	90	3,000	Konsistorium i Vesterås.
69. Borgska stipendiet.	Halfven åt en lärjunge vid Falu läroverk och halfven till Vesterås läroverk.	Johanna Gustafva Borg, demoiselle.	1858 ¹⁵ / ₄	1	50	En fjerdepart i Falu grufva	Do do
70. Andel (¹ / ₃) i afkastningen af den s. k. Kruhs- och Ebbegården.	Till Falu allmänna läroverks vidmagthållande och böckers inköpande »åt skolebarnen».	Brita Thomadotter.	1735 ²⁵ / ₁	—	100	—	Kristine församlings kyrkoråd.

C. I Hedemora stad:

1. 1819 års fond för brandskadade	Att efter eldsvådor bisprunga fattiga brandskade i Hedemora.	Fonden bildad genom öfver-skott å gåfvomedel, samlade efter stadens brand.	1819	—	—	489 ⁸¹	Drätselkammaren.
2. Handl. P. J. Wigelstedts donation.	Att lemna premier åt lärjungar i stadens pedagogi.	P. J. Wigelstedt, handlande.	—	—	18	300	Do
3. Bernhardina Nanelérs fond.	Att lemna understöd åt fattiga, ogifta fruntimmer inom staden.	Bernhardina Nanelér.	1878 ²⁶ / ₇	1	65 ⁵¹	1,900	Do
1. 1826 års fond för fattiga barns uppfostran.	Att lemna bidrag till uppfostran af fattiga föräldralösa barn.	Fonden bildad genom frivilliga bidrag af stadens invånare till minne af Karl XV:s födelseår.	1826	7	363	6,756 ⁸⁷	Do
5. Fabriks- och handverksföreningens kassa.	Att lemna understöd åt handverkarens i behof stadda enkör och barn.	Fonden utgöres af f. d. fabriks- och handverksföreningens kassa, öfverlemnad år 1868.	1868	1	57	1,001 ⁵⁷	Do

D. I Säters stad:

1. Heggrothska donationsfonden.	Fattiga barns uppehälle och uppfostran eller annat välgörande ändamål, som med fattigvården eger gemenskap.	Heggroth, borgmästarinna.	1851 ¹⁵ / ₃	Räntan till underhåll af en mindre slöjdskola.	—	2,773 ²⁷	Drätselkammaren.
---------------------------------	---	---------------------------	-----------------------------------	--	---	---------------------	------------------

A n m ä r k n i n g a r.

1) Inträdesafgift erlägges med 3 kr. samt af hvarje medlem för hvar 3:e månad 1 kr. 50 öre. — 2) Inträdesafgift erlägges med 2 kr. samt sedermera för hvar 3:e månad 1 kr. 50 öre. — 3) Ingen utdelning sker, förrän fonden stigit till 600 kr. — 4) Insättning sker genom afdrag vid arbetslovid hvar annan vecka och utgör efter insättares eget val i afseende på beloppet resp. 35, 25 eller 20 öre; sjukhjälp utgår i förhållande dertill med resp. 105, 75 eller 60 öre per sjukdag, dock med afdrag för 2 dagar. Begravningshjelps högsta belopp, 50 kronor, sammanskjutes af delegarne med 25 öre per man vid inträffadt dödsfall. — 5) Delegare skall i kassan insätta 25 öre för hvarje månad. — 6) Delegare skall i kassan insätta 30 öre i hvarje månad. — 7) Medlen äro insatta i Hedemora och Garpenbergs sparbank. — 8) Fonden skall förräntas i 5 år från 1874 innan utdelning eger rum. — 9) Medlen äro insatta i Hedemora och Garpenbergs sparbank. — 10) Tillkommen genom frivilliga gåfvor. — 11) Delegare insätter 25 öre i hvarje månad utom 2 kr. i inträdesafgift. — 12) De i nickelverkets tjenst varande arbetarne äro delaktiga i kassan i förhållande till sina inbetalda afgifter, och kassan delas dem emellan i händelse verket upphör; verket bidrager med lika mycket som arbetarne. — 13) Insatt i länets nödhjelpskassa, som tilldelar Leksands, Rättviks och Mora församlingar lika lotter af räntan, på det sätt att säd och strömming anskaffas och utdelas med 1/4 ta råg och 1/4 ta strömming åt så många orkeslösa fattiga, hvartill det för året räcker, och hvilka af fattigvårdsstyrelsen i hvardera socknen utses. — 14) Kapitalet är, enligt testators föreskrift, deponerat i riksbanken, som detsamma förräntar. — 15) Grundkapitalet utgör 1,436 kr. 98 öre, donerat af valsverket. Afgift 5 kr. för man och hustru, 3 kr. för ogift årligen.

— 16) Kassan tillkommen genom utbrytning från Söderbärke, då Malingsbo 1863 skildes från Söderbärke. — 17) Ursprungliga kapitalet utgjorde „ $\frac{IX}{M}$ D^m“, som sedan ökades med „ $\frac{XVI}{M}$ D^m kopp^m“. — 18) Gåfvobref finnes ej. — 19) Fonden är sammanskjuten af Vika socknemän till minne af framl. landshövding Loriehs. — 20) Af Sütters socken insamlade 36 kronor, hvilket belopp till år 1868 förräntats oafkortadt; sedan dess har räntan årligen utdelats till allmogens söner och döttrar. — 21) Räntan lägges årligen till kapitalet intill dess arbetsinrättning kommit till stånd. — 22) Under 1880 har ingen utdelning egt rum. — 23) År 1880 var ingen utdelning i fjerdeparten. — 24) Räntan å halfva donationsbeloppet utdelas. Andra hälften förräntas tills det vuxit till 2,000 kr., då utdelning å detta belopp börjar. — 25) Först då kapitalet genom räntans läggande till detsamma uppgått till 5,000 kr. sker utdelning. — 26) Räntan ingår till fattigvårdens kassa. — 27) Räntemedlen uppbäras numera af skyddsmödräförbundet. — 28) Donationerna inräknade. — 29) Testator har vid den förseglade testamentshandlingens öfverlemnande gjort det förbehåll, att dess namn icke får yppas före dess död. — 30) Hvarje delegare erlägger en månatlig afgift af 25 eller 50 öre. — 31) Å skyddsmödräförbundet har gjorts flera insamlingar, och hafva åt förbundet gifvits flera donationer, den största bland dem af direktören C. Wallman å 4,000 kr. — 32) Den årliga räntan öfverlemnas till pedagogens rektor, och skolkollegiet bestämmer premientdelningen; pensionstagare nämnas för hvarje år af stadens borgmästare. — 33) Bidragens storlek bestämmas af stadens fattigvårdsstyrelse. — 34) Fattigvårdsstyrelsen bestämmer understödstagare.